

२२५२

म. ग्रं. सं. ठाणे

विषय काव्य
सं. क्र. २१५९

श्रीशानाख्यं
श्री वेणाबाई

REFB 0019887

REFBK-0019887

काल
2949

~~2010~~
294R

98466

संकार्योत्तेजक सभा-धुळे

श्री

रामदास आणि रामदासी

काव्य ३३
२१५२

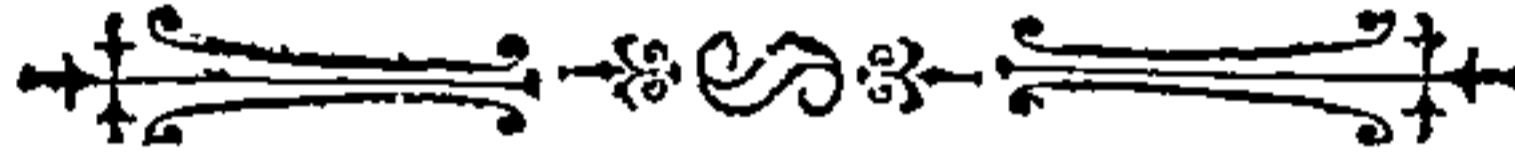
भाग बारावा

सर दुसरा]

[मणि पहिला

श्रीसीतास्वयंवर

अपकीर्ति नेली रावणें । लज्या भूपाळांकारणें ।
कीर्ति वरिली सीतारमणें । उत्साह मूळ तुह्यांसी ॥

हा ग्रन्थ शंकर श्रीकृष्ण देव यांनी धुळे येथें आपल्या
श्रीआत्माराम छापखान्यांत छापून प्रसिद्ध केला.

REFBK-0019887

REFBK-0019887 सर्व हक्क राखून ठेविले आहेत.

विजया दशमी शके १८३९

किंमत दहा आणे

३५
६६
१३
२४३५
१६६
१३

श्रीसीतास्वयंवर

शाळा

(स्थळ प्रत)

अनुक्रमणिका

प्रस्तावना

पृष्ठांक

१ श्रीवेणाबाई आणि त्यांची कविता	१
२ उपसंहार	२४

श्रीसीतास्वयंवर

१ प्रथम समासीं विश्वामित्र ऋषी । राम मागे दशरथापासीं ॥ ...	१
२ द्वितीय समासीं अनुसंधान । याग होईल शोभायमान ॥ ...	११
३ तृतीय समासीं सौमित्रेंसी । राम जाती मिथिळेंसी ॥ ...	१६
४ चतुर्थ समासीं ऋषीपैजा । धनुष्य आणील सभे राजा ॥ ...	२४
५ पंचम समासीं रघुनंदन । रावणा देती जीवदान ॥ ...	३४
६ षष्ठ समासीं कथारस । वऱ्हाड येईल मिथिळेंस ॥ ...	३८
७ सप्तम समासीं सेवती । राम पूजिल मिथिळापति ॥ ...	४६
८ अष्टम समासीं हळदी । देवकप्रतिष्ठा येथाविधी ॥ ...	५५
९ नवम समासीं प्रणु जाति । मैथिळी फळ वाईल भूपति ॥ ...	६५
१० दशम समासीं रघोत्तमा । माळ घालील मनोरमा ॥ ...	७९
११ एकादश समासीं सुनमुख । हळदीउटणें अलोलिक ॥ ...	९१
१२ द्वादश समासीं अक्षतसंभ्रम । वर्णिले भोजनप्रकार उत्तम ॥	१०१
१३ त्रयोदश समासीं साडेसंभ्रमेंसी । राजा निरवील जानकीसी ॥	१११
१४ चतुर्दश समासीं वरात लक्ष्मीपूजन । भार्गवगर्वनिर्शन । ...	११७
वेणीस्वामी रघुनंदन । संभ्रमें जाती अयोध्ये ॥	

प्रस्तावना

॥ श्रीराम ॥

१

श्रीवेणाबाई आणि त्यांची कविता

समर्थ देवा सद्गुरु रामा । परम पुरुषा पूर्णकामा ।

श्रीगुरुभजन न घडे आह्मां । गुरुभक्तांचीं धन्य जिणीं ॥

श्रीसमर्थांची कृपा होतां च साक्षात् पाषाण तरतात व शिलांचा उद्धार होतो, हें आपण ऐकतो, तर त्यांच्या कृपेला पात्र झालेल्या हजारों मानवदेहधारी जीवांनीं आपल्या देहाचें सार्थक करून घेतले, करून घेत आहेत व करून घेतील, यांत आश्चर्य काय आहे ! श्रीसद्गुरुकृपेवांचून स्वतः अल्प हि कार्य झालें नाहीं, होत नाहीं व होणार नाहीं, इतका दृढ विश्वास ज्या वेळीं आपणांस पटेल त्या वेळीं आपला मोह नष्ट होईल ! हा सिद्धान्त कांहीं नवीन नाहीं, पण त्यावरची आपली श्रद्धा उडावी, असा च कांहीं योग आला आहे, त्याला इलाज नाहीं ! हा हि श्रीसंकेत च लटला पाहिजे ! त्यांना करुणा येईल त्या च वेळीं हें तत्त्व आपणांस पटून आपण अनन्य भावानें त्यांचे चरणीं लीन होऊं. हें सारें आपणांस कळतें, पण आपली श्रद्धा उडाली, आचार सुटला, परंपरा तुटली, आपल्या ठिकाणीं उत्कटत्व राहिलें नाहीं, आपला जीव तळमळत नाहीं व दुश्चित्त मन कांहीं केल्या शुद्धीवर येत नाहीं, त्याला काय करावें ! परिस्थिती च अशी यावी कीं मन उलट भांवावत जावें, बावळ्यासारखी हातून विसंगत कृति व्हावी, हा तरी काय चमत्कार लक्षावा !

समर्थांचिया सेवका वक्र पाहे । असा सर्व भूमंडळीं कोण आहे ॥

या प्रतिज्ञेवर, काय तुझा विश्वास बसत नाहीं हणून, हे मना, तूं श्रीसमर्थांच्या सेवेत आपला देह अहोरात्र झिजवीत नाहीस !

सदा सर्वदा योग तूझा घडावा । तुझे कारणीं देह माझा पडावा ॥
हा काय नुसता भोजनप्रसंगीं हणावयाचा श्लोक आहे, अशी कां तुझी समजूत झाली आहे ? त्याच्या अर्थाचा तूं कांहीं तरी विचार करशील काय ? समजण्याला त्यांत कठीण कांहीं च नाहीं, पण त्याच्या अर्थाकडे तूं एकांतांत कधीं पाहिलें च नाहीस, तर तुला त्याचा उमज पडावा कसा व श्रीसद्गुरुकृपेला तूं पात्र व्हावेस केव्हां !

निदान आतां एवढें तरी केलें पाहिजे कीं, ज्यांनीं श्रीसद्गुरु-सेवेत आपला देह झिजविला, सद्गुरुचरणावांचून ज्यांनीं दुसरें दैवत ओळखलें नाहीं, आपलें तनमनधन सर्वस्वीं श्रीचरणीं अर्पण करून जे स्वतः तरून दुसऱ्यांला तारक झाले, अशा थोर श्रीगुरुभक्त स्त्रीपुरुषांच्या पवित्र चरित्राचा छंद घेतला पाहिजे, त्यांची वाणी श्रवण केली पाहिजे व अत्यल्पांशानें कां होईना, त्यांच्या कृतीचें अनुकरण करण्याचा प्रयत्न केला पाहिजे. अशा थोर विभूर्तीपैकीं महाराष्ट्रभूमीच्या पोटीं जन्मास आलेल्या श्रीवेणाबाई ह्या एक होत. त्या कोठील, कोण, त्यांनीं श्रीगुरुचरणसेवा कशी केली, त्यांच्यावर श्रीगुरुकृपा कशी झाली, त्यांनीं कोणकोणते ग्रन्थ केले, श्रीसांप्रदायांत त्यांची केवढी योग्यता होती, त्यांनीं आपला देह कोठें आणि केव्हां ठेवला इत्यादि प्रश्न मनाला करून त्यांचीं उत्तरे आठविण्यांत आजचा दिवस कंठावा असें मनांत येतें.

कोल्हापुर येथील देशपांड्यांच्या कुळांत वेणाबाईचा जन्म झाला होता. त्यांच्या जन्माचा शक कोठें दिलेला नाही, तेव्हां शके १५४९ च्या च सुमारास त्यांचा जन्म झाला असावा, असें मी मानतो. लहानपणापासून च त्यांची वृत्ति फार शांत असे. एकाद्या महान् योग्यानें आपल्या च ठिकाणीं जसें अखंड रममाण होऊन रहावें, तद्वत् आमच्या वेणाबाईंना मुलामुलींत खेळण्याचें न आवडतां नेहमीं आपल्या च कांहीं तरी नादांत गुंग होऊन राहणें फार प्रिय असे. आईबापांनीं लिहिण्या-

वाचण्यास शिकविलें होतें, तेव्हां चूल, वैल, बोळकीं, माजघर, कचेरी वगैरे खेळ मांडून पुढील प्रत्यक्ष प्रपंचाचें शिक्षण आपल्या मुली लहानपणीं च जशा मिळवीत असतात, तद्वत् लुटुपुटीचे खेळ खेळण्याचें वेड न लागतां वेणाबाईंना पोथ्यापुस्तकांचें वेड लागलें होतें. अष्टवर्षा वेणाबाईंचें लग्न होऊन त्यांना मिरजेस दिल्या. ईश्वराचा संकेत तसा होता ह्मणून बालपणीं च वेणाबाईंचे पति निवर्तले ! प्रपंचाला उपजत च उबगलेल्या वेणाबाई आतां सर्वस्वीं उदास झाल्या ! गीताभागवतादि ग्रन्थ, हें च आपलें सर्वस्व मानून, त्या ग्रन्थांना त्यांनीं केव्हां हि विसंबूं नये. भक्तिज्ञानवैराग्याचा केवळ अर्णव असा जो श्रीएकनाथांचा भागवत ग्रन्थ, तो तर त्यांना फार आवडे. त्याचीं त्यांनीं किती तरी पारायणें केलीं.

एकदां हिंडत हिंडत श्रीसमर्थ मिरजेस गेले; तेव्हां वेणाबाईंच्या सासरीं भिक्षेला गेले असतां, रघुवीराचा जयजयकार करून

मुखीं राम त्या काम बाधूं शकेना ।
गुणें इष्ट धारिष्ट त्याचें चुकेना ।
हरीभक्त तो शक्त कामास मारी ।
जगीं धन्य तो मारुती ब्रह्मचारी ॥

हा श्लोक खड्या आवाजांत ह्मणून श्रीसमर्थांनीं तुंबाभर दुधाची भिक्षा मागितली. तेथें वेणाबाईंच्या सासुबाई होत्या, त्यांनीं श्रीसमर्थांकडे न पाहतां च, दूध आहे पण तें मारुतीसाठीं ठेवलें आहे, तेव्हां देतां येत नाही, असें सांगितलें. वेणाबाईंनीं पाहिलें तों

नवस जयाचा तो चि आला स्वयें ॥

असें त्यांस भासलें. त्यांतील च थोडेंसें तरी दूध घावें ह्मणून सासुबाईंची परवानगी घेऊन तें आणावयास वेणाबाई आंत गेल्या तों इकडे श्रीसमर्थ मार्गस्थ झाले. वेणाबाईंना वाईट वाटलें. पुढें कांहीं दिवस लोटल्यावर पुन्हा श्रीसमर्थ भिक्षेस आले असतां वेणाबाई पुढच्या चौकांत

वृंदावनापार्शी भागवत ग्रन्थ वाचीत बसल्या होत्या. मुली, कोणता ग्रन्थ वाचतेस, त्यांत काय सांगितलें आहे, सांगितल्याचा कांहीं प्रत्यय येतो कां? इत्यादि प्रश्न श्रीसमर्थानीं विचारिलें. भक्तिभावानें ग्रन्थ वाचावा एवढें च मला ठाऊक, त्यांतील ज्ञान मला कोठून असणार, असें ह्मणून वेणाबाईंनीं श्रीसमर्थाना पंचवीस प्रश्न केले. ते पंचवीस प्रश्न एका अभंगांत गोंवून व त्यांच्या उत्तरांचा दुसरा एक अभंग रचून श्रीसमर्थानीं ते दोन्ही अभंग वेणाबाईंस लिहून दिले. वेणाबाईंची ही केवढी थोर पुण्याई !

पंचवीस प्रश्न *

नमूं वागेश्वरी शारदा सुंदरी ।
 श्रोता प्रश्न करी वक्त्यासी ॥ १ ॥
 वक्त्यासी पुसे जीव हा कवण ।
 शिवाचें लक्षण सांगा स्वामी ॥ २ ॥
 सांगा स्वामी अत्मा कैसा तो परमात्मा ।
 बोलिजे अनात्मा तो कवण ॥ ३ ॥
 कवण प्रपंच कोणें केला संच ।
 मागुता विसंच कोण करी ॥ ४ ॥
 कोण ते अविद्या सांगिजे जी विद्या ।
 कैसें आहे आद्याचें स्वरूप ॥ ५ ॥
 स्वरूप ते माया कैसी मूळमाया ।
 ईस चाळावया कोण आहे ॥ ६ ॥
 आहे कैसें शून्य कैसें तें चैतन्य ।
 समाधान अन्य तें कवण ॥ ७ ॥
 कवण जन्मला कोणा मृत्य आला ।
 बद्ध मुक्त जाला तो कवण ॥ ८ ॥

* मालेंतील तिसरा भाग " श्रीरामदासांची कविता " पान २४९, ६४ वां अभंग पहा.

कवण जाणता कोणाची हे सत्ता ।
मोक्ष हा तत्त्वता कोण सांगा ॥ ९ ॥
सांगा ब्रह्मखूण सगुण निर्गुण ।
पंचवीस प्रश्न ऐसे केले ॥ १० ॥

त्यांचीं उत्तरे *

नमूं वेदमाता नमूं त्या अनंता ।
प्रश्न सांगों आतां श्रोतयाचे ॥ १ ॥
श्रोतयाचे प्रश्न जीव हा अज्ञान ।
जया सर्व ज्ञान तो चि शिव ॥ २ ॥
शिवपर आत्मा त्यापर परमात्मा ।
बोलिजे अनात्मा अनुर्वाच्य ॥ ३ ॥
वाच्य हा प्रपंच माईक जाणावा ।
घडमोडी देवापासुनियां ॥ ४ ॥
विषय अविद्या त्यालावी ते विद्या ।
निर्विकल्प आद्याचें स्वरूप ॥ ५ ॥
कल्पना हे माया तत्त्व मूळमाया ।
यासी चाळावया चैतन्य चि ॥ ६ ॥
नकार तें शून्य व्यापक चैतन्य ।
ईश्वर अनन्य समाधान ॥ ७ ॥
जीव हा जन्मला जीवा मृत्य आला ।
वद्ध मुक्त जाला तो चि जीव ॥ ८ ॥
ईश्वर जाणता ईश्वराची सत्ता ।
मोक्ष हा तत्त्वता ईश्वर चि ॥ ९ ॥
ईश्वर निर्गुण चेष्टवी सगुण ।
हे चि ब्रह्मखूण दास ह्मणे ॥ १० ॥

दास ह्यणे सर्व मायेचें करणें ।

मिथ्यारूप जाणे अनुभवी ॥ ११ ॥

असे दोन अभंग देऊन श्रीसमर्थ चालते झाले. त्यांची ती दिव्य मूर्ति पाहून व उपदेश श्रवण करून वेणाबाईंनीं श्रीसमर्थचरणीं मनानें लोटांगण घातलें !

पाई पादुका हातांत तुंबा । भर्जरी भगवी फांकली प्रभा ।

कटबंद कौपीन माळ सूत्र शोभा । न वानवे मूर्ति साजिरी ॥

अशा त्या मूर्तीचा सहवास घडून नरजन्माची सफलता व्हावी असें वेणाबाईंच्या मनानें घेतलें. श्रीसमर्थ भिक्षा घेऊन गेले आणि वेणाबाईंना श्रीसद्गुरुचरणांचें वेड लागलें. श्रीएकनाथांनीं आपल्या भागवतांत हटल्याप्रमाणें वेणाबाईंची स्थिति झाली.

सद्गुरुप्राप्तिचिया काजा । लाहानथोरांची करी पूजा ।

अत्यादरें मानी द्विजा । गुरु मज माझा भेटावा ॥ १०-१३४

अस्वलाचिया परी । गुरुनामाचा जप करी ।

गुरुवांचोनि निरंतरीं । चिंता न करी आनाची ॥ १३५ ॥

आसनीं भोजनीं शयनीं । गुरुतें न विसंवे मनीं ।

जागृतीं आणि स्वप्नीं । निदिध्यासनीं गुरु केला ॥ १३६ ॥

गुरुस्मरण करितां देख । स्मरणें विसरे ताहान भूक ।

विसरली देह गेह सुख । सदा संमुख परमार्था ॥ १३७ ॥

अशी वेणाबाईंची स्थिति झाली. त्यांना दुसरें तिसरें काहीं दिसैनासें झालें. “ जय जय रघुवीर समर्थ ” एवढे च शब्द आपण ऐकत आहोंत असें त्यांच्या कानांना वाटे. बाह्यसृष्टीकडे त्यांचे डोळे पहात आहेत असें इतरांस वाटे पण अंतर्दृष्टीनें सर्वत्र त्यांना श्रीसमर्थाची च मूर्ति दिसत होती. खातां पितां, उठतां बसतां, काम करतां स्वस्थ असतां, त्यांच्या मनानें एक च छंद घेतला होता. त्यांना एकसारखा एक च ध्यास लागला होता.

तैसी मूर्ति दृष्टी पडो । तैशा पाई वृत्ति जडो ॥ १ ॥

ब्रह्मचारी सूत्र शिखा । पाई शोभती पादुका ॥ २ ॥

कटीं अडबंद कौपीन । कंठीं तुळसीमणिभूषण ॥ ३ ॥

दिव्य मुख दिव्य नेत्र । भाळीं आवाळु सुंदर ॥ ४ ॥

रामदास दिव्य नाम । सखा ज्याचा आत्मराम ॥ ५ ॥

“ ऐशा सद्गुरुचरणावरी । किंकर लोळे दासापरी ” ॥ ६ ॥

इतका निदिध्यास श्रीसद्गुरुचा लागल्यावर त्यांची कृपा होण्यास मुळीं च विळंब लागत नाही असा सिद्धान्त आहे. सद्गुरुकृपेचा महिमा च असा आहे कीं, इतकी तळमळ लागल्यावर सद्गुरुकृपा व्हावी ह्मणून इतर साधनें करून शिणावे लागत नाहीं.

सद्गुरुप्राप्तीसाठीं तळमळणाऱ्या वेणाबाई थोड्या च दिवसांनीं सासराहून माहेरीं कोल्हापुरास गेल्या, तेव्हां तेथें श्रीसद्गुरुसमर्थांची स्वारी शिष्यसमुदायासह आलेली असून त्यांचीं कीर्तनें चालू होतीं. आई-बापांना विचारून वेणाबाई नित्य नियमानें कीर्तनश्रवणास जात. श्रीसम-र्थांच्या मुखींचें कीर्तन ऐकण्याचें भाग्य कोणाचें आहे ! त्यांच्या कीर्त-नांत हजारों श्रोते देहबुद्धि विसरून व भक्तिप्रेमानें वेडे होऊन श्रीसद्गुरु-चरणीं लोटांगणें घालीत, हें न सांगतां हि समजण्यासारखें आहे. श्री छत्रपति शिवाजीमहाराजासारख्यांना ज्या चरणांचें वेड लागलें त्या च चरणांना श्रीवेणाबाई अनन्य भावानें शरण गेल्या. श्रीसमर्थांनीं त्या-च्यावर कृपा केली. वेणाबाईचें पूर्व पुण्य उदयास येऊन त्या “रामनामें मुद्रांकित” होऊन कृतार्थ झाल्या. त्यांची ही परमार्थवृत्ति त्यांच्या सासु-सासऱ्यांना किंवा आईबापांना, सर्वस्वीं आवडली असें मात्र नव्हे. तसें च त्या वेळीं ह्मणजे कोणी चटोर व दुष्टबुद्धि लोक नव्हते च असें हि नाहीं. त्यांनीं वेणाबाईची निंदा करावी व आईबापांना आणि सासुसास-ऱ्यांना नांवें ठेवावीं. लोकांचीं अनन्वित बोलणीं ऐकून आईबापांना वाईट वाटे. मुली हा राघवाचा पंथ सोड ह्मणून त्यांनीं सांगून पाहिलें, पण वेणाबाईंनीं त्यांना एक च उत्तर द्यावें.

पद

रामनामैविण मज कंठेना ॥ ध्रु ० ॥

कोणी वंदिती कोणी निंदिती । वास मी त्यांची पाहिना ॥ १ ॥

हृदई धरिले सदुरुचरणा । प्राणांतीं हि विसंवेना ॥ २ ॥

वेणीचें नेजधन राम चि जीवन । होणार तें कां सुखें होइना ॥ ३ ॥

असली गुरुभक्ति आपल्या वाक्याला येण्याचें तर दूर च, पण आतां कोठें नुसती पहावयास तरी सांपडेल काय ?

अखंड सहवास होऊन निरंतर श्रीचरणसेवा घडावी, अशी वेणाबाईंनीं श्रीसमर्थांची प्रार्थना केली; पण अजून वेळ आली नाही असें सांगून व श्री श्लोक मनाचे, अभंग, पदे, वगैरे निरंतर वाचण्यास व त्यांचें एकांतांत मनन करण्यास सांगून श्रीसमर्थ पर्यटणास गेले. वेणाबाई माहेरीं च होत्या, पण आपले मायबाप सदुरुराय आपणांस सासरीं टाकून गेले असें वेणाबाईंना वाटलें ! आणि निवृत्ति ह्मणजे च काय तें खरें माहेर व प्रवृत्ति ह्मणजे वस्तुतः सासर च होय, असें मानल्यास वेणाबाई माहेरीं असून हि अजून सासरीं च होत्या असें ह्मटलें पाहिजे. तें कांहीं असो, पण श्रीसदुरुचरण अंतरले ह्मणून वेणाबाईंना अतोनात दुःख झालें. त्यांची परमार्थबुद्धि जों जों वाढत चालली तों तों जननिंदेला हि जोर येत चालला. स्वतःचा सर्वस्वो मानसिक अधःपात पतकरून हि निंदक दुसऱ्याचें वरें करीत असतो, तेव्हां निंदकासारखा परोपकारी दुसरा कोणी नाही, असें ह्मटलें पाहिजे. स्वतःच्या मातेपरीस हि निंदकाची योग्यता अधिक आहे असें वेणाबाईंना वाटे.

माता थोर कीं पाहतां जनीं । ते मल काढी पृथक् भाजनीं ।

धन्य माझी निंदक जननी । जिव्हाकरुनि क्षालिजे ॥

पण आईबापांना मात्र जननिंदा दुस्सह वाटूं लागली. यापेक्षां “ कारटी मरती तर वरें होतें ” असें त्यांना झालें ! असें ह्मणतात कीं आईबापांनीं अखेरीस वेणाबाईंना विप्र दिलें, पण

सदा चक्रवाकासि मार्तंड जैसा ।

उडी घालितो संकटीं स्वामि तैसा ॥

हे आपलें स्वतःचें वचन व अनन्य भक्ताचें रक्षण करण्याचें आपलें ब्रीद सांभाळण्यासाठीं स्वामी समर्थ अचानक तेथें प्रगट होऊन त्यांनीं वेणाबाईना विषबाधा होऊं दिली नाही ! इतका छळ झाल्यावर श्रीसमर्थशिष्यसमुदायाबरोबर जाण्यास वेणाबाई खऱ्या खऱ्या अधिकारी झाल्या ! स्वतः कृतार्थ झालेल्या वेणाबाई आतां इतरांस हि उपदेश करूं लागल्या.

पद *

चाल-भज भज भवजलधिमाजि-

धन्य होणें सफळ जिणें रामगुणें होतें ।

ध्यास पडे ज्यास त्यास सत्य कळों येतें ॥ ध्रु ० ॥

काळ वेळ हे सफळ हित करा कांहीं ।

सर्व काळ सुखवेळ राम भजा भाई ॥ १ ॥

काय जना कोण मना मानलें हें सार ।

रामवीण सर्व सीण दुःख अनिवार ॥ २ ॥

वळे पळे निमिष घडी जात लवलाही ।

आजि घडे तसें हें चि उद्यांलागि नाही ॥ ३ ॥

सर्व सोडी राम जोडी भजनीं निःकाम ।

धन्य तुह्मी धन्य आह्मी गाऊं रामनाम ॥ ४ ॥

हा हि लोक परलोक त्यास सासुरवाडी ।

वेणी ह्मणे भक्तजना भजनें राम जोडी ॥ ५ ॥

श्रीसमर्थसंगतींत जे शिष्य असत त्यांजकडे कांहीं कांहीं कामें सौंपविलेलीं असत. श्रीकल्याणस्वामी हे तर मुख्य प्रधान च होत. पुराण सांगण्याचें काम वासुदेव गोसावी यांजकडे असे, आल्यागे-ल्याची खबर देण्याचें काम मुसळराम गोसावी हे करीत, कोठीवरीळ देखरेखीचें काम दत्तात्रयस्वामी पहात, स्वयंपाकावर आक्काबाईची नेम-

णूक होती, अनंत गोसावी यांनी कीर्तनाची व्यवस्था ठेवावी, कृष्णा न्हावी यांनी रोशनाई करावी, दिवाकरांनी देवपूजेकडे असावे, अर्शां जीं अनेक कामें शिष्यांवर सोंपविलीं होतीं, त्यांत उपहारांची तजवीज ठेवण्याचें काम वेणाबाईकडे असे. नेमलेलें काम करून बाकी उरणाऱा सारा वेळ वेणाबाईचा कसा जात असला पाहिजे याची कल्पना च केली पाहिजे. वेणाबाईच्या पारमार्थिक योग्यतेविषयीं आपण काय लिहावे ! तथापि परमार्थांतलें ज्यांना कांहीं समजत असेल त्यांना वेणाबाईचा अधिकार केवढा होता याची कल्पना त्यांच्या त्या एका च पदावरून होणार आहे. श्रीसमर्थप्रतापाची प्रस्तावना लिहिली त्या वेळीं तें पद गिरिधरांचें असावें असें मला वाटलें होतें, पण ती माझी चूक होती. - तें पद वेणाबाईचें च आहे याबद्दल आतां लवमात्र शंका नको. प्रतापाच्या प्रस्तावनेंत तें पद दिलें च आहे, पण तें वेणाबाईचें आहे या दृष्टीनें वाचकांनीं तें वाचावें लक्षण व शिवाय तें पद च इतकें गोड आहे कीं त्याची पुनरावृत्ति केव्हां हि कंटाळवाणी वाटणार नाही लक्षण हि, तें पद येथें देतो. वेणाबाईच्या योग्यतेची, गुरुभक्तीची, निष्ठेची, ज्ञानाची, अधिकाराची, सामर्थ्याची व निःशंकपणाची कल्पना त्या पदावरून वाचकांस होणार आहे.

पद

गुरु निशब्दाचीं बीजे । आह्मा प्राप्त आत्मकाजे ॥ १ ॥

आह्मी अबोल अबोल । अबोलें बोलूं बोल ॥ ध्रु ० ॥

आमुची माया वांज जाली । परब्रह्मीं लया गेली ॥ २ ॥

शब्द आकाशीं निमाला । आत्माराम अवघा जाला ॥ ३ ॥

वेणीस्वामियाच्या संगें । आह्मी राहों आत्मरंगें ॥ ४ ॥

भवस्वर्ग मनोभास । मनोभास केला नास ॥ १ ॥

आह्मी आत्माराम रामीं । रामीं राम परंधामी ॥ ध्रु ० ॥

आह्मी मन मागें केलें । मनासर्वें अवघें गेलें ॥ २ ॥

वेणीस्वामियाचा संग । येकसरा मनोभंग ॥ ३ ॥

आमुच्या वाटे नका जाऊं । नये ते वाटे तुम्हा लाऊं ॥ १ ॥
 आह्मी पारिखे पारिखे । न हों लोकिकासारिखे ॥ ध्रु० ॥
 अशी स्थिति जाली मोठी । पोटीं ब्रह्मांडाच्या कोटी ॥ २ ॥
 वेणीस्वामी आत्माराम । तें चि आमुचें परंधाम ॥ ३ ॥
 गुरुवाक्यप्रेमनौका । मायासागर तरलों देखा ॥ १ ॥
 आह्मी स्वामीचे अंकित । रामनामें मुद्रांकित ॥ ध्रु० ॥
 अहं ब्रह्म उपदेशिलें । अहं गेलें ब्रह्म ठेलें ॥ ३ ॥
 आली अनुभवाची खूण । खूण केली रामार्पण ॥ ३ ॥
 वेणीस्वामी अवघा जाला । विज्ञानासी अंत आला ॥ ४ ॥
 देह माझें मन माझें । सर्व नेलें गुरुराजें ॥ १ ॥
 आह्मी गुरुनाथपंथी । ज्ञानमुद्रा दिधलीं हातीं ॥ ध्रु० ॥
 कर्णी चढली नाममुद्रा । मुखीं अगोचरी मुद्रा ॥ २ ॥
 कान फाडुनि जोगी जालों । संतदर्शनासी आलों ॥ ३ ॥
 वेणीस्वामीचें दर्शन । मायासंकेतनिर्शन ॥ ४ ॥

लौकिक दृष्टीनें पाहिलें तर वेणाबाई थोर त्रिदुषी होत्या. भारत, भागवत, रामायण इत्यादि ग्रन्थ त्यांना चांगले अवगत होते. पूर्वे कार्त्तिक होऊन गेलेल्या साधुसंतांच्या ग्रन्थांचें हि त्यांनीं परिशीलन केलें होतें. श्रीसमर्थसांप्रदायांपैकीं च केवळ नव्हे तर इतर हि कोणा एकाद्या श्रीशिवकालीन महाराष्ट्रस्त्रीचा ग्रन्थ असल्याचें मला ऐकून ठाऊक नाहीं. सांप्रदायांपैकीं व इतर स्त्रियांचीं स्फुट पदे, अभंग, श्लोक वगैरे आहेत, पण वेणाबाईखेरीज इतर कोणत्या हि स्त्रीचा स्वतंत्र ग्रन्थ नाहीं असें मला वाटतें. प्रस्तुतच्या ग्रन्थाशिवाय त्यांचीं दोन स्फुट प्रकरणें व कांहीं अभंग, पदे, आख्या वगैरे उपलब्ध आहेत. याशिवाय “ सिंहासन ” व “ उपदेशरहस्य ” अशीं त्यांचीं आणखीं दोन प्रकरणें व किती एक अभंग, पदे, वगैरे असावीत, असें माझे सुसतें अनुमान आहे. जीं दोन प्रकरणें उपलब्ध आहेत ह्यांन

हणंतों. तीं २६ श्लोकांचें " कौल " व ४४ श्लोकांचें " श्रीरामगुह-
संवाद " हीं होत.

(१) कौल

रावणाचा वध करून चौदा वर्षांनीं राम सीतेसह परत येऊन भरतास
भेटले. नंतर ते सिंहासनाधिष्ठित झाल्यावर प्रजा त्यांजपाशीं कौल मागा-
वयास आली. कौल हणजे राजाकडून प्रजेस मिळणारें अभयपत्र. तेव्हां
प्रजेनें रामापाशीं कोणता कौल मागितला तो ह्या श्लोकांत दिला आहे.
मागा तुझांला काय पाहिजे तें, असें प्रभु रामचंद्रानें आश्वासन दि-
ल्यावर प्रजेनें एक एक मागणें मागावें व रामानें तें लिहून ठेवण्यास
लक्ष्मणास सांगावें, असा या प्रकरणाचा विषय आहे.

रघूराज सिंहासनीं सौख्यदाता ।

प्रजा कौल मागावयाला उदीता ।

प्रभू बोलिला रे अपेक्षीत मागा ।

नका हेत ठेऊं समस्तैक सांगा ॥ १४ ॥

आपलीं सर्व गांढाणीं ऐकून घेऊन तीं दूर करण्याविषयीं राजाराम
तत्पर आहेत असें पाहून प्रजेनें मोकळ्या मनानें एक एक मागणें
मागावयास सुरवात केली, बाकी हणून कांहीं ठेवली नाहीं.

बहू कष्टलों पातलों जी स्वदेशा ।

प्रजा बोलती कौल दे राघवेशा ।

भुमीनें कदा पीक सांडूं नये रे ।

वदे राम लक्षुमणा हें लिही रे ॥ १५ ॥

समर्था कदा रोगवारें नको रे ।

वदे राम लक्षुमणा हें लिही रे ॥ १७ ॥

अशा रीतीनें प्रजेनें रामापाशीं सर्व कांहीं मागितलें. पेंवें, धन,
धान्य, गाई, बैल, गाड्या, भाग्य, मनासारिखीं पुत्रकन्याकळत्रें, समृद्धि,
सौख्य, सुस्वरूपता, तारुण्य, शक्ति, शुभ ग्रह, निर्विघ्नता, धर्मपरायणता,
दया, चातुर्य, पुण्य वासना, अमरत्व, निष्कपटपणा, पवित्रपणा इत्यादि

इत्यादि ज्याला हणून जें काहीं सुचलें तें त्यानें तेथल्या तेथें सर्वांच्या तर्फेनें मागून घेतलें. जणूं काय जेवढें मागितलें तें थोडें च झालें, असें वाटून प्रजेनें रामापाशीं आणखी एक मागणें मागितलें कीं, आतां सुचलें तें मागितलें आहे, पण यापुढें आणखी केव्हां हि काहीं आठवलें तर तें मागावयास आह्मी तुझ्या दरदारीं येऊं, तेव्हां थेट तुझ्या चरणापाशीं येऊन दाद मागण्यास आह्मांस दरम्यान कोणाची आडकांठी ठेवूं नकोस.

तुझ्या दर्शनीं आडकांठी नको रे ।

वदे राम लक्ष्मणा हें लिही रे ॥ २५ ॥

आणि प्रजेनें रामापाशीं शेवटचें मागणें मागितलें:

प्रभु क्लेश घेऊनि विश्रांति द्यावी ।

देहे तोंवरी भक्ति तूझी घडावी

वेणीस्वामि ऐशापरी कौल दे रे ।

वदे राम लक्ष्मणा हें लिही रे ॥ २६ ॥

(२) श्रीरामगुहसंवाद

श्रीरामगुहसंवादाचे ४४ श्लोक आहेत. हें हि प्रकरण पहिल्या इतकें च गोड आहे. त्रैलोक्याधिपति रामचंद्र, जानकी व लक्ष्मण यांसह वनवासास निघून भागीरथीच्या पवित्र तीरीं आले. आपणांस गंगापार नेण्याविषयीं रामांनीं गुहाची प्रार्थना केली, तेव्हां आपण कोण हणून गुहानें त्यांना प्रश्न केला. त्याचें उत्तर राम देतात—

असो तापसी तीर्थवासी वनासी ।

तपा जातसो ऊतरी गूणरासी ।

तुझी तोयतारी त्वरें आणि तीरीं ।

परदेसिया पाववी पैलपारी ॥ ३ ॥

रामाच्या या हणण्यावर गुहाचा मुळीं च विश्वास बसला नाही; आणि कोणाचा बसला असता ? त्यांच्या त्या रम्य, सुकुमार मूर्ति

पाहून हे तापसी तीर्थवासी आहेत असें कोणास खरे वाटलें असतें ?
गुहानें आपला संशय स्पष्ट दर्शविला च.

नव्हा तापसी ना नव्हा तीर्थवासी ।

नव्हा या जनासारिखे क्षेत्रवासी ।

चहूं आश्रमावेगळीं भासताहा ।

नये नेम कर्ता असे दीसताहा ॥ ६ ॥

त्या त्रिवर्गांची शांत व गंभीर वृत्ति पाहून गुहाची त्यांच्यावर पूर्ण भक्ति बसली. आपण 'कोण' आहांत तें खरें सांगा, आपण तापसी किंवा तीर्थवासी नसून कोणी तरी थोर विभूती आहांत; पण मला निश्चय करतां येत नाही, आपलें नांव कृपा करून सांगा.

वदा नाम स्वामी बहू कंठ दाटे ॥ ११ ॥

गुहाची अकारण जडलेली भक्ति पाहून श्रीरामाच्यानें उडवाउडवीचें उत्तर देववेना.

जातें स्थळ तें सांगेना । सांगितलें तेथें तरी जायेना ।

आपुली स्थिती अनुमाना । येवों च नेदी ॥

इत्यादि शिकवण जरी खरी असली तरी ती कोणापाशीं ? गुहाची निष्कपट निष्ठा पाहून रामांनीं त्यास आपली सर्व स्थिति, गति कळविली. तेव्हां गुहानें अत्यंत प्रेमभरानें

जुनें कांवलें जे मळगांदलेश ।

अती जीर्ण बैसावया घातलेसें ।

बरें आणिलें तोय त्या जान्हवीचें ।

प्रिती क्षालिले पाय त्या राघवाचे ॥ २९ ॥

त्यानें रानफुलांनीं श्रीरामाची पूजा केली व वनफळांचा त्यांना नैवेद्य अर्पण केला. नंतर त्रिवर्गांस गुहानें परतीरास नेऊन पोहोंचविले. श्रीराम प्रसन्न होऊन त्यांनीं गुहास वर मागावयास सांगितलें; तेव्हां

पदपंकजीं ठाव दीनास द्यावा ।

सखा आपुला मित्र ऐसा ह्यणावा ॥ ४१ ॥

पुन्हा मागुतें या चि पंथें चि यावें ।

दिनानाथ सनाथ मातें करावें ।

जयश्री सर्वे साजरी ते पहावें ।

असें आर्त माझें असे पूरवावें ॥ ४२ ॥

असा गुहानें वर मागितला व श्रीरामानें तथास्तु ह्मटलें. नंतर राम तेथून मार्ग पुसत पुसत पुढें गेले.

वेणीस्वामि पंथावलोकी स्वभावें ।

वना दंडका कोण मार्गेण जावें ।

विधीनिर्मिता तो पथा पूसताहे ।

न जाणों महीमा कसी काय आहे ॥ ४४ ॥

अशीं वेणाबाईंचीं दोन लहान पण प्रेमळ स्फुट प्रकरणें आहेत, त्यांवरून माझा असा तर्क आहे कीं, रामायणांतील इतर कित्येक प्रसंगांसंबंधानें त्यांचीं अशीं च आणखीं कित्येक स्फुट प्रकरणें असावीत. तीं भाग्यानुसार हातीं येतील तेव्हां खरी. “ सिंहासन ” व “ उपदेशरहस्य ” अशा दोन प्रकरणांचा अस्पष्ट उल्लेख श्रीदासविश्रामधामांत आला आहे, त्यावरून त्यांचीं अशीं दोन प्रकरणें असावीत, असें माझें अनुमान असल्याचें मी वर ह्मटलें च आहे. वेणाबाईंच्या उपलब्ध अभंगपदांपैकीं प्रसंगवशात् कांहीं वर आलीं च आहेत; असो.

वेणाबाईंचा स्वतंत्र असा ग्रन्थ फक्त प्रस्तुतचा “ श्रीसीतास्वयंवर ” एवढा च उपलब्ध आहे. याशिवाय गिरिधरांप्रमाणें त्यांनीं कांहीं रामायणें रचलीं असल्यास व तीं यापुढें उपलब्ध व्हावयाचीं असल्यास ईश्वर जाणे ! संकेतरामायणांपैकीं पहिलीं सहा कांडें वेणाबाईंकृत असावीत, अशी माझी कल्पना आहे व ती प्रतापाच्या प्रस्तावनेंत नमूद केली च आहे.

(३) श्रीसीतास्वयंवर

हा ग्रन्थ आज वाचकांचे हातीं प्रत्यक्ष पडत असतां त्याविषयीं वास्तविक मी कांहीं लिहावयास पाहिजे असें नाहीं. तथापि मला तो ग्रन्थ फार आवडला तसा च तो इतरांस हि आवडावा ह्मणून माझ्या आवडीचीं कारणें कोणतीं तीं सांगाविशीं वाटतात.

आपल्या सर्व साधुसंतांच्या ग्रन्थांची जी योग्यता ती च या ग्रन्थाची आहे. स्वतःकडे कर्तृत्व घेऊन कोणा हि सत्पुरुषाच्या मुखांतून एक हि शब्द निघाला नाहीं. आपल्या महाराष्ट्रांतली सारस्वतांत असा एकादा तरी सत्पुरुषाचा ग्रन्थ आहे कां, कीं ज्याचें कर्तृत्व ग्रन्थकारानें स्वतःकडे घेतलें आहे?

सकळ करणें जगदीशाचें । आणि कवित्व चि काय मानुशाचें ।
ऐशा अप्रमाण बोलण्याचें । काये ध्यावें ॥

ही च ज्याची त्याची प्रतीति. सत्पुरुषांची वाणी औपचारिक मुळीं च नसते, ती सत्य असते. आपल्या ग्रन्थाचें कर्तृत्व आपआपल्या उपास्य देवतेकडे सोंपविण्यांत त्यांनीं लौकिक भाषा केव्हां हि वापरली नसून यथार्थ भाषा वापरली असते. लौकिक दृष्टीच्या आपणासारख्यांना यांतली गूढ समजण्याची हि मारामार, तेथें अनुभव कोठचा ! या गुह्य गोष्टी कोणास सांगाव्या अशी वेणाबाईना पंचाईत च पडली.

हें सीतेचें सैवर । वाल्मीक बोलिला विस्तार ।

रम्य रसाळ सुंदर । नाना विळासें करुनि ॥ १४--४७

वाल्मीक बोलिला गहन । तें वांछित होतें मन ।

तव त्याचा साभिमान । सर्वज्ञ रायें घेतला ॥ ४८ ॥

हें बोलणें येथार्थ । कर्ता राम याचा समर्थ ।

कोणा सांगों हा गुह्यार्थ । माझा मी च जाणें ॥ ४९ ॥

असा हा प्रासादिक ग्रन्थ आहे. जसा तो प्रासादिक आहे तशी च त्याची फलश्रुति हि सामान्य नाहीं, प्रत्येक ग्रन्थाला फलश्रुति

ही पाहिजे च, ह्मणून ग्रन्थकारानें आपल्या ग्रन्थाचा कांहीं तरी गौरव केला असतो, असें निदान प्रासादिक ग्रन्थाबद्दल तरी कोणी कधीं हि मानूं नये. ग्राहकाला ग्रन्थ घेण्याला किंवा वाचकाला तो वाचण्याला प्रोत्साहन मिळावें ह्मणून कांहीं प्रासादिक ग्रन्थकार फलश्रुति सांगत नसतात. ह्या स्वार्थपर भावना स्वार्थसाधु लोकांना शोभतील, पण अशी इतरांची मनधरणी करून साधुसंतांना काय मिळावयाचें असतें ?

भक्ति करितां याचें पठण । अथवा करितां श्रवण ।

त्याचे मनोरथ पूर्ण । कर्ता राम समर्थ ॥ १४-५३ ॥

हें वचन नव्हे मनधरणी । या ग्रन्थाची हे आयणी ।

प्रसिद्ध त्रैलोक्य मिरवणी । ठसा रामकथेचा ॥ ५४ ॥

जें जें भक्ताचे अंतःकर्णी । तें तें पुरवी च्यापपाणी ।

याकारणें सर्वगुणी । रघुनाथजि भजावें ॥ ५६ ॥

अशी या ग्रन्थाची फलश्रुति आहे.

ग्रन्थाचा विषय नांवावरून च व्यक्त होत आहे. सीतेचें स्वयंवर, वेणाबाईच्या पूर्वी व नंतर, पुष्कळांनीं वर्णिलें आहे; पण वेणाबाईच्या ग्रन्थाची योग्यता कांहीं निराळी आहे. स्वयंवरासारख्या प्रसंगाची आवड स्वभावतः स्त्रियांना असावयाची आणि ह्मणून त्यांच्या लेखणींतून तो प्रसंग जसा उत्तरेल तसा इतरांच्या उतरणार नाही, असें ह्मणण्यांत कोणाचा उपमर्द करण्याचा हेतु असूं शकणार नाही; कारण इतरांचीं हि स्वयंवरे आपआपल्या परीनें उत्कृष्ट नाहींत, असें कोण ह्मणेल ? वेणाबाईच्या सीतास्वयंवरांत प्रत्येक लहान मोठ्या प्रसंगाचें जसें यथासांग वर्णन आहे, तसें दुसऱ्या एकाद्या ग्रंथांत असल्याचें माझ्या पाहण्यांत नाही. या माझ्या ह्मणण्याचा कोणी हि विपरीत अर्थ करूं नये. माझ्या ह्मणण्याचा भावार्थ इतका च कीं, हा असला प्रसंग यथासांग वर्णन करण्याचा अधिकार जसा एकाद्या स्त्रीला असतो तसा तो पुरुषाला नसतो. श्रीएकनाथांचा रुक्मिणीस्वयंवर ग्रन्थ वेणाबाईच्या सीतास्वयंवराशीं ताडून पाहिला ह्मणजे माझ्या ह्मणण्याची सत्यता

वाचकांस सहज पटेल. रुक्मिणीस्वयंवर ग्रन्थ सर्वोत्कृष्ट आहे हें काय कोणी कोणास सांगावयास पाहिजे ? पण असें असून हि जें एकनाथांच्या ग्रन्थांत नाहीं तें वेणाबाईंच्या ग्रन्थांत आहे व उलट पक्षीं जें सीतास्वयंवरांत नाहीं तें रुक्मिणीस्वयंवरांत आहे. रुक्मिणीस्वयंवराचा प्रसंग वेगळा आहे तो सोडून दिला तरी प्रत्यक्ष लग्नसोहळा एकनाथांनीं त्रोटक वर्णिला आहे, तो वेणाबाईंनीं साद्यन्त वर्णिला आहे व एकनाथांनीं अथपासून इतिपर्यंत आपली अध्यात्मदृष्टि अढळ ठेवली आहे तर वेणाबाईंनीं आपली भक्तिप्रेमाची दृष्टि कोठें हि ढळूं दिली नाहीं. तथापि, आपण ही तुलनात्मक दृष्टि सोडून देऊन एकव्या सीतास्वयंवराकडे च अनन्य भावानें पहावें हें उत्तम.

राम गुणाचा सागरु । राम सुखाचा सुरतरु ।

राम भक्ताचें माहेरु । राम विसावा जनाचा ॥ १-१२ ॥

राम मनाचें मोहन । राम जीवाचें जीवन ।

राम सदां समाधान । ज्ञानियाचें ॥ १३ ॥

राम पुजावा विळासी । राम ध्यावा अहिर्णेसी ।

रामावेगळें मनासी । कांहीं नावडे ॥ १४ ॥

यांत जें भक्तिप्रेम आहे तें च सर्व ग्रन्थांत भरलें आहे. असा हा प्रेमळ ग्रन्थ सर्वांनीं च निदान एक वेळ तरी वाचावा व श्रीरामोपासक गुरुभक्तांनीं त्याचीं पारायणें करावींत. इतिहाससंशोधकांनीं हि तो वाचावयास पाहिजे, कारण त्यांत तिसऱ्या समसांत आलेलीं देशांचीं नांवें, नवव्या समासांतील स्त्रियांच्या दागिन्यांचें वर्णन, अकराव्यांतील द्याकाराचें विवेचन, बाराव्यांतील भोजनाचे पदार्थ, इत्यादि कित्येक स्थळें त्यांना महत्वाचीं वाटतील. ज्यांना सुभाषितें निवडावयाचा छंद असेल अशांनीं हि सर्व ग्रन्थाचें एकवार आलोडन केलें पाहिजे कारण,

क्षोभलिया ऋषेश्वरा । काळ न राहे सामोरा ।

कुलक्षय नृपवरा । याचिया कोपें ॥ १-५२

मागावया ये याचक । त्यासी दवडितां निराथक ।

सामर्थ्य असोन कोणही येक । तो अधर्मी जाणावा ॥५४॥

असलीं शेंकडों बोधपर वचनें या ग्रन्थांत सर्वत्र विखुरलेलीं आहेत. दहाव्या समासांतील वेणाबाईकृत मंगळाष्टके, प्रसंगीं उपयोगीं पडावीं ह्मणून, पाठ करून ठेवावीं असें कुलाचार्यांना वाटणार आहे.

तत्काळ उद्धार गोरठी । रामचरणीं घाली मिठी ।

ह्मणे जय जय जी जगजेठी । बहुत दिवस कष्टले ॥३-३७॥

स्त्रीदेहाचा समंधु । भोगीत होते अपराधु ।

मजकारणें दीनबंधु । कोणेकडून आलासी ॥ ३८ ॥

चौ खाणी वेगळा । देहे धरिला होता सीळा ।

मजकारणें दीनदयाळा । अरण्य शोधित आलासी ॥ ३९ ॥

अवघ्याहून नीच यातना । जेथें उपाये चि चालेना ।

ते संकटींहूनि पावना । मातें मुक्त केले ॥ ४० ॥

मज पाषाणाचें अंतर । जाणोनि केला उद्धार ।

सर्वज्ञ नामाचा बडिवार । प्रचीतीसी मज आला ॥ ४१ ॥

रविवंशजा रघुनंदना । जन्मोजन्मीं उपासना ।

तुझे चि ध्यान भजना । पात्र करी मज स्वामी ॥ ४२ ॥

हीं असलीं स्तोत्रें निवडून काढून तीं कंठीं धारण करण्यासाठीं प्रेमळ भक्तांच्या दृष्टीखालून हा ग्रन्थ अवश्य गेला पाहिजे. चवथ्या समासांत “राम आला आला हे वार्ता” श्रवण करून

कोण तो गे आत्माराम । कोण तो गे सुखधाम ।

विश्रांतीचा हि विश्राम । मदनमूर्ति दाखवी ॥ ४-४९ ॥

अशी जी सीतेच्या जीवाची धांदल उडाली आहे ती निस्सीम उपासकांना च पटणार आहे.

पदरीं कन्यारत्नें असून त्यांपैकीं एकाद दुसरें उजळण्याचा ज्यांना प्रसंग आला असेल, अशा आईबापांना खालील उतारां चटका लावल्यावांचून राहणार नाहीं, अशी मला खात्री आहे.

करीं दुहिता मिथिळापति । जानकी निरवी भूपति ।
 कन्यास्नेहाची थोर प्रीति । नेत्रोदक चालिलें ॥ १३-५१ ॥
 कनकपुतळी धरूनि हातीं । राजा निरवी अयोध्यापति ।
 ते समईं गोत संपत्ति । सभेसहित गहिवरे ॥ ५२ ॥
 जानकीगुणें हृदय कृपण । राजा निरवितां उच्चारण ।
 अष्ट वर्षे केलें म्यां पाळण । आतां तुह्मी करावें ॥ ५३ ॥
 माझ्या प्राणाची प्राणकळा । सुखदायका सुसीळा ।
 परम स्नेहें भूपाळा । ईचें पाळण करावें ॥ ५४ ॥
 सकळ कीर्तीची गजगजा । निरोपम्य हे अवनिजा ।
 ईचें पाळण रायें वोजा । बहु प्रकारें करावें ॥ ५५ ॥
 कौसल्ये निरवी जनकबाळा । जळ वाहे नेत्रांजळा ।
 ह्मणे माझी हे सुसीळा । पाळण तुह्मी करावें ॥ ५७ ॥
 माझ्या प्राणाची आवडती । जीवनकळा हे सुमति ।
 ईचें पाळण बरव्या रीति । वडिलीं केलें पाहिजे ॥ ६० ॥
 राजकांता अनुक्रमें । करुणाउत्तरें उत्तमें ।
 मग रघुनाथजि संभ्रमें । जनक कन्या निरवी ॥ ६१ ॥
 राम अंकावरी बाळी । रायें बैसविली मैथळी ।
 देव दुंदुभी ते काळीं । समस्त तुरें लागलीं ॥ ६२ ॥
 जानकी निरविली रामास । राजा जाला उदास ।
 सर्व संग त्या समयास । रघुनाथार्पण केला ॥ ६३ ॥

आपल्या मुलीला आपण हि खालीलप्रमाणें उपदेश करावा व
 तिनें उभय कुलांना भूषणभूत व्हावें असें प्रत्येक बापाला वाटणार
 आहे.

श्रेष्ठवचनपरिपाळण । तुटों नेदावे अनुसंधान ।

रामचरणीं अनन्य । कदां वियोग नसावा ॥ १४--१००

तुजकरितां जालों मान्य । तिहीं लोकीं धन्य धन्य ।

राम जावाईतवें पूजन । तुझेन योगें साधलें ॥ १०१ ॥

ह्मणे माझी येश कीर्ति । तां वाढविली सुमति ।
 रामचरणाची प्राप्ती । तुजकरितां मज जाली ॥ १०२ ॥
 पतिव्रतधर्माचे पाळणी । सर्वा श्रेष्ठ सुलक्षणी ।
 आवो कन्ये रामचरणीं । अनन्यसेवे असावें ॥ १०३ ॥

व प्रत्येक आईची दशा जानकीच्या जननीप्रमाणे च होणार आहे.

तैसी च जानकीची जननी । ह्मणे सुंदरे विळासिनी ।
 कैसें असावें तुजवांचुनी । राज्य उदास जालें ॥ १०५ ॥
 तुजकरितां बडिवार । थोर जाला होता विस्तार ।
 तो हा समस्त जोजार । आमुचा तां वारिला ॥ १०६ ॥
 आतां आह्मी उदासीन । सेविलें निरंजन वन ।
 तूं सुबुद्धि मनमोहन । सहित राज्य करावें ॥ १०७ ॥
 तुझेनि गुणें जालों मान्य । आमुचा वौश केला धन्य ।
 आतां रामपदीं अनन्य । सेवे तत्पर असावें ॥ १०८ ॥

अकराव्या समासांत १८ व्या ओवीपासून तो ३६ व्या ओवी-
 पर्यंत श्रीरामपाउलांचें जें वर्णन आलें आहे तें वारंवार प्रेमभरानें वा-
 चावें व सीतेचा आनंद आपण हि अनुभवावा असें, पति हें च आप-
 लें दैवत मानणाऱ्या प्रत्येक आर्यस्त्रीला वाटणार आहे.

नखीं भ्रमली ते सुंदरा । कोण करी नमस्कारा ।
 मग ह्मणे रघुवीरा । न कळे महिमा मज दीना ॥ ११-३२ ॥
 ह्मणे जय जय जी जगत्पति । विश्वंभरा कोदंडमूर्ति ।
 कोटीच्या कोटी रतिपति । नखीं बिंबोन गेले ॥ ३३ ॥
 सुंदरा तूं स्वानंदघना । रामा राजीवलोचना ।
 जगजीवना पुरातना । मनो वाचा ना कळसी ॥ ३४ ॥
 जितुका कांहीं थोरावा । नखीं बिंबला अघवा ।
 जय जय जी राघवा । अपार महिमा नेणवे ॥ ३५ ॥
 मना आंत बाहेरी । पाहाणें दाटलें बहुपरी ।
 तुझिये कृपेनें निवारी । पाउलें दाखवीं सुंदरा ॥ ३६ ॥

असें शेकडों मनोरम प्रसंग या ग्रन्थांत आहेत, ते कोठवर आणि कसें वर्णवें !

वाचा होये कासावीस । न ये वर्णितां ह्यणोनी ॥ ९-८३ ॥

तेव्हां अशा ह्या ग्रन्थाची महती वर्णन करण्याच्या जास्त भरीस न पडतां तो जशाचा तसा च बंधुभगिनींच्या हवालीं करून व महाराष्ट्रांतील आबालवृद्ध स्त्रीपुरुषांनीं तो स्वहितार्थ भक्तिभावानें वाचावा, अशी प्रार्थना करून आपण आणखी थोडा वेळ वेणाबाईंच्या चरित्राचें चिंतन करूं.

सकाळपासून संध्याकाळपर्यंत व संध्याकाळपासून सकाळपर्यंत वेणाबाईंचा काळ कसा जात असेल बरें? श्रीसद्गुरुचरणसेवेचा त्यांना फार हव्यास असे. श्रीचरणीं कोण त्यांची अपूर्व निष्ठा असे! श्रीचरणसेवा अंतरेल ह्यणून आमरण त्या इतरत्र कोठें गेल्या नाहींत. महंतीला जाण्याविषयीं केव्हां केव्हां श्रीसमर्थांनीं त्यांना ह्यणवें, पण त्यांच्याच्यानें जावकलें नाहीं. असें असून वेणाबाईंचा शिष्यसमुदाय कांहीं लहान नव्हता असें प्रतापांत ह्मटलें आहे [स. प्र. ११-५५] व आज मितीला हि त्यांच्या परंपरेतील कित्येक मठ आहेत, यावरून असें अनुमान निघतें कीं, श्रीसमर्थसांनिध्यांत राहून वेणाबाई हि शिष्यांना अनुग्रह देत असाव्यात. अशा एका शिष्यावर श्रीसमर्थांच्या सांगण्यावरून त्यांनीं अनुग्रह केल्याची कथा दासविश्रामधामांत दिलेली हि आहे.

मग बोलिले मी च ते वेणुबाई । ससांग तियेचा शिष्य तूं होई ।
कृपा करील जनकजाबाई । साह्य होईल भीमराये ॥ १११-८४

वेणाबाई श्रीसमर्थांना सोडून कोठें गेल्या च नाहींत. त्यांचा बहुतेक काळ प्रत्यक्ष श्रीगुरुचरणसेवेत जात असला पाहिजे. राहिलेला वेळ पोथ्या, पुस्तकें वाचण्यांत व लिहिण्यांत आणि ग्रन्थरचना करण्यांत जात असावा. संस्कृत भाषेचें हि त्यांना ज्ञान असलें पाहिजे.

सीतास्वयंवराला आपण वाल्मीकिग्रंथाचा आधार घेतला आहे असे त्यांनीं हटले च आहे.

श्रीसमर्थप्रतापांत वेणाबाईच्या कांहीं कांहीं गोष्टी आल्या आहेत:

(श्री) उभे राहून कीर्तन करण्याचा अधिकार स्त्रियांमध्ये फक्त वेणाबाईस च होता. (२०-३१)

(स) श्रीसमर्थांचा त्यांच्या वर पूर्ण विश्वास होता. (१३-४७)

(दु) त्या महान् साक्षात्कारी होत्या. (१३-५०)

(र) एका प्रसंगीं बाहोक्षेत्रीं वेणाबाईचें वस्त्र कृष्णेच्या वाळवंटांत वाळत असलेलें पाहून श्रीसमर्थांनीं स्वहस्ते तें विभागून त्याची मेखळा करून ती अकरा दिवस धारण केली होती, हें वेणाबाईचें केवढें भाग्य होय. (११-३९)

(वे) श्रीसमर्थांपुढें दुसऱ्या कोणाचें चाललें नाहीं तर या लाडक्या कन्येचें चाले. (१५-२)

(न) श्रीसमर्थदर्शनास येऊन कोणी कांहीं विषयांची चर्चा सुरू केली तर श्रीसमर्थांच्या आज्ञेनें कित्येक वेळां वेणाबाई च समाधानाचीं उत्तरे देत. (१८-५१, ५२)

(मः) समर्थें नाना सिद्धिसामर्थ्यें विघ्नें निवारिलीं ।

वेणाबाईचीं अनशन तपें वर्जिलीं ।

आपण येऊनि निजपंगती पारणीं करविलीं ।

गुरुसंप्रदाई अंतराय वारिले ॥ १९-१८॥

महाराष्ट्रधर्मस्थापनेच्या काळीं महाराष्ट्रसमाजांत ज्या स्त्रिया होऊन गेल्या त्यांची योग्यता कशा प्रकारची होती, याची कल्पना वेणाबाईच्या चरित्रावरून होणार आहे. अशा आमच्या वेणाबाईंनीं शके १६००च्या चैत्र वद्य १४स आपला अवतार समाप्त केला. त्यांची समाधी श्रीसज्जनगडावर मंदिराच्या बाहेर वायव्येकडील ओवरींत आहे.

वेणाबाईसी समर्थसदनीं वास करणें ।

समर्थसदनीं देवार्चन देवार्चनीं पूजणें ।

समर्थसदनीं करावें प्रसादपारणें ।
 कथाकीर्तनें करार्वीं समर्थसदनीं ॥
 समर्थचरणीं भक्ति वेणी उत्पन्न ।
 समर्थचरणीं अंतीं ऊर्ध्व पंथीं लीन ।
 अधिष्ठानीं पावली संस्थान ।
 चिताभूमीसी भक्ति चंपक निघाला ॥

पूर्वीं जेथें चंपकवृक्ष होता तेथें आतां तुलसीवृंदावन व पादुका हीं आहेत. त्या पादुकांना हृदयांत सांठवून आपण आज विराम पावावें हें योग्य होय.

॥ श्रीराम ॥

२

उपसंहार

श्रीसीतास्वयंवराच्या आह्मांस दोन प्रती मिळाल्या, एक पोथी-वजा व दुसरी शिवलेली. पोथीवजा प्रत बीड येथील मठांतील असून बहुधा श्रीगिरिधरांच्या हातची आहे व बाडवजा प्रत श्रीकल्याणस्वामींच्या डोंमंगांवमठांतील असून ती श्रीकल्याणांचे शिष्य श्रीकेशवस्वामी यांनी लिहिलेली असल्याचा स्पष्ट उल्लेख प्रतीच्या शेवटीं आहे च. प्रस्तुतचा ग्रंथ पोथीवरून छापला आहे व बाडांतील महत्त्वाचीं पाठांतरे टीपांत दर्शविली आहेत.

श्रीसमर्थप्रतापाच्या उपसंहारांत निर्दिष्ट केलेले पुढील तीन भाग बाजूस ठेवून मध्ये च हा बारावा ग्रंथ छपावयास घेण्याला एक कारण झालें. प्रतापाच्या प्रस्तावनेंत या ग्रंथाविषयीं जो थोडासा गौरवपर उल्लेख आला आहे तो वाचण्यांत येऊन देवरुख येथील वकील रा. रा. जयराम विष्णु वैद्य यांनीं श्रीसीतास्वयंवर ग्रंथ केव्हां छापणार

क्षणून विचारणा केली. त्यावर त्यांना कळविण्यांत आले की, श्रीरामदास आणि रामदासी ग्रन्थमाला संपूर्ण होणे एका हयातींत शक्य दिसत नाही; इतके आयुष्य व इतका पैसा संपादकाजवळ नाही. रा. वैद्य यांना अशी हि विनंति करण्यांत आली की, त्यांनी च स्वतः श्री-सीतास्वयंवर ग्रन्थ संपादावा अथवा आह्लांकरवीं संपादून घ्यावा व तो श्री आत्माराम छापखान्यांत किंवा दुसऱ्या कोणत्या हि छापखान्यांत छापवावा! अशा रीतीने पांच पन्नास सद्गृहस्थ तयार होतील तर जे काम, काल व द्रव्य यांच्या अपूर्ततेमुळे लवकर तडीस जाणे शक्य नाही क्षणून मनाला उद्विग्नता वाटते, ते काम पांच पन्नासांच्या मदतीने दहा पांच वर्षांत च सिद्ध होईल! रा. वैद्य यांना ही कल्पना पसंत पडून त्यांनी उदारपणे द्रव्यसहाय्य करून हे काम आमच्याकडून व आमच्या च छापखान्यांत व्हावे अशी इच्छा प्रदर्शित केली. तात्पर्य, प्रस्तुतचा ग्रन्थ महाराष्ट्रास इतक्यांत च वाचावयास मिळत आहे; हे सारे रा. वैद्य यांचे उपकार होत.

या कल्पनेप्रमाणे मालेंतील पुढील ग्रन्थांपैकी ज्याला जो आवडत असेल त्याने तो छापवावा. तो स्वतः संपादावा व अन्यत्र छापवावा हे जास्त श्रेयस्कर; कारण तेणे करून आह्लांस आयुष्य व द्रव्य ही दोन्ही हि दिल्यासारखे होणार आहे. रा. वैद्य यांनी आह्लांस द्रव्यसहाय्य केले पण आयुष्य दिले नाही. आह्लांस दोहोंची हि अपेक्षा आहे व ती पुरविण्याचा सोपा मार्ग क्षणजे मालेंतील कांहीं कार्यभाग सर्वस्वी आपणांकडे घेणे हा होय. तथापि द्रव्यद्वारा मदत करून आमच्या हातून सेवा घेण्यांत आमच्यावर थोडे उपकार होतात, असे मात्र नव्हे. त्या त्या ग्रन्थाची जसजसी विक्री होईल तसतसा दुसऱ्यांकडून आगाऊ मिळालेला पैसा ज्याचा त्यास परत करण्याचा सभेचा दृढ संकल्प आहे.

रा. वैद्य यांचा व आमचा पूर्वीचा मुळी च परिचय नसता त्यांनी मालेवर जे हे अकारण उपकार केले त्याबद्दल आम्ही मनापासून

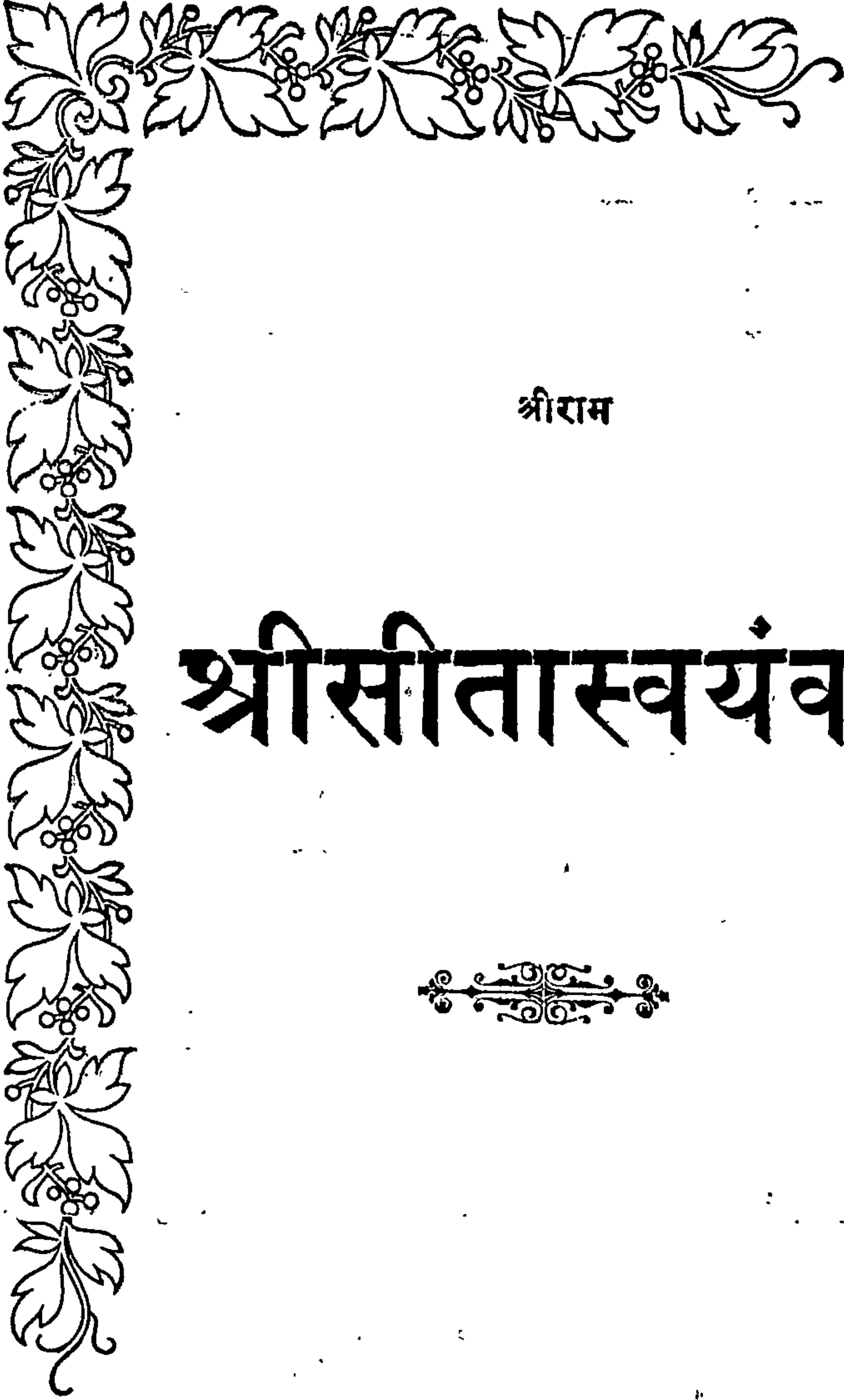
त्यांचें अभिनंदन करितों. त्यांच्या उपकृतीमुळें वरील कल्पना येथें नमूद करण्यास अवकाश मिळाला व अशी आशा आहे कीं, ही कल्पना पसंत पडून, ज्यांना देवानें बुद्धि व पैसा दिला आहे, अशांपैकीं पांच पन्नास सज्जन दोहोंचा हि थोडासा उपयोग या सत्कार्याकडे करण्यास प्रवृत्त होऊन श्री रामदास आणि रामदासी ग्रन्थमाला फार च त्वरित गुंफण्याचें श्रेय संपादन करतील.

प्रस्तुतचा भाग हा एकंदर मालेंतील बारावा किंवा दुसऱ्या सराचा पहिला भाग होय. पहिल्या सरांत आठ मणि ओवले गेले. च आहेत. नववा मणि श्रीसांप्रदायांतील कागदपत्रांचा, दहावा श्री-करुणाष्टकांचा व अकरावा श्रीसमर्थांच्या लघुकाव्यांचा यापुढें क्रमशः ओवले जाऊन, पहिला सर लवकर च पुरा होऊन तो श्रीसम-र्थांच्या कंठीं अखंड विराजमान व्हावा, अशी उत्कट इच्छा आहे. दर-म्यान श्रीदासविश्रामधामाचे बाकीचे खंड हि पुरे होतील, असा भरंसा आहे. कागदपत्रांचा भाग संपादण्यास गत वर्षीं या च सुमुहूर्तावर आरंभ केला, तें काम अजून चालू च आहे. कालचक्र सारखें फिरत राहून वर्षामार्गे वर्ष पट्कन जातें आणि प्रतिसंवत्सरीं दसरा येतो, पण हातून काम व्हावें तितकें उरंकत नाहीं, याचें मनाला वाईट वाटतें. या सबंध वर्षांत तर सांप्रदायाचें काम फार च थोडें झालें याची लाज वाटते. हें खचित ठीक नव्हे. पुढील विजया दशमीपर्यंत हातून याहून जास्त काम घ्यावें अशी प्रार्थना करून श्रीवेणावाईचें हें श्रीसीता-स्वयंवर काव्य श्रीसमर्थचरणीं अर्पण करितों.

धुळें
विजयादशमी शके १८३५

शंकर श्रीकृष्ण देव

श्रीराम

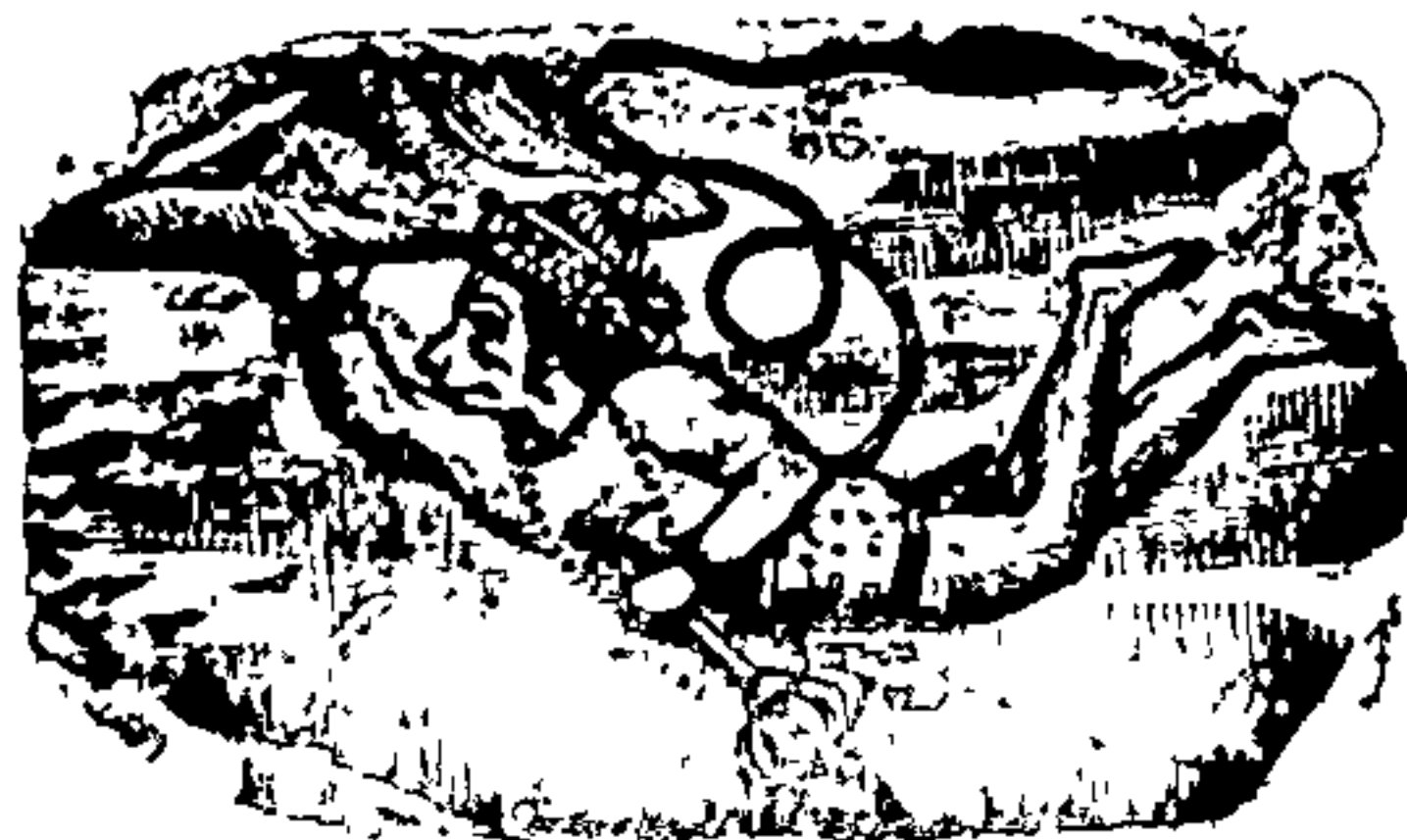
श्रीसीतास्वयंवर

॥ श्रीसद्गुरुस्तवन ॥

पद

समर्थ स्वामी गुरुराया । शरण रिघालों तव पाया ।
दुस्तर भवजल उतराया । अंतर्हेतू पुरवाया ॥ ध्रु० ॥
जंबुग्रामीं अवतरला । चाफळक्षेत्रीं तो रमला ।
सज्जनदुर्गीं शोभला । संकटिं भक्तां पावला ॥ १ ॥
कृष्णावेण्यातिरवासी । सज्जनपर्वतनिवासी ।
श्रीमत् सद्गुरु उदासी । लाभे भाग्यें सर्वासी ॥ २ ॥
भाग्य सांगों मम काई । जडली वृत्ती तव पाई ।
अहर्निशीं मन तुज ध्याई । करुणासागर तूं येई ॥ ३ ॥
जनांत ह्मणतीं दासाचा । लेश हिं नसतां भक्तीचा ।
महिमा तुझिया नामाचा । अपार वर्णूं मी कैचा ॥ ४ ॥
ब्रीदें देवा सांभाळी । भक्तालागीं तूं पाळी ।
दुर्धर षड्रिपु निर्दाली । ठाव द्यावा पदकमळीं ॥ ५ ॥
जन्मोजन्मीं तव सेवा । घडवीं दासा गुरुदेवा ।
तव गुणगानीं मन रमवा । स्वरुपीं अंतीं लय व्हावा ॥ ६ ॥
अंकित राम दासाचा । पालक चालक विश्वाचा ।
ह्मणउनि करुणा दिन वाचा । विनवी किंकर श्रीगुरुचा ॥७॥

॥ श्रीसीतास्वयंवर ॥

समास पहिला

॥ श्रीरामकर्ता ॥

ॐ नमो जी गजानना । सकळ विद्येच्या सद्दना ।
गौरीनंदना कविजना । विद्यावैभवे वळसी ॥ १ ॥
तरी माझे मनीची आवडी । सीतासैवराची गोडी ।
अर्थप्रमेयपरवडी । रंग भरून द्यावा ॥ २ ॥
सीतासैवराच्या काजा । सिद्धलाडु गणराजा ।
पूर्णमोदक पंचखार्जो । तूं वऱ्हाडी आधीं ॥ ३ ॥
ऐसा पूजिला गणपती । आणी नमिला यथामती ।
हेत धरूनिया चितीं । रघुनाथकथेचा ॥ ४ ॥
आतां वंदूं वेदमाता । जे कार्यकर्ती सर्वसत्ता ।
जियेचे कृपेकरितां । पुष्टी चढे बळें ॥ ५ ॥
मंगळोच्छ्राव वाग्देवते । तां वदावें रसाळ कथे ।
श्रोतयावक्त्याचे माथे । आनंदें डोलवी ॥ ६ ॥
जयाचे कृपें निर्रावधी । साधकाची कार्यसिद्धी ।
ब्रह्मांडेंसी देहबुद्धी । सांडणें सांडून टाकिलें ॥ ७ ॥

१ सदन=घर. २ नंदन=पुत्र. ३ प्रमेय=विषय. परवडी=प्रकार. अर्थ आणि विषय यांच्या बहुविध प्रकारांनीं. ४ खारिक, खोबरें, खसखस, खिसमीस व खडीसाखर अशीं पांच खाद्यें. ५ शारदा, ब्रह्मसुता. ६ डोमगांवप्रतीत “ करितां ” ऐवजी “ कविता ” असा पाठ आहे. करितां=मुळें. ७ त्वां. ८ निरवधि, विपुल. ९ पंचभूतात्मक ब्रह्मांड आणि पिंड हीं दोन्ही नाशवंत अत एव त्याज्य आहेत असें ज्ञान शारदेच्या कृपेनें होऊन तीं दोन्ही हि साधकाची नष्ट झालीं.

मनबुद्धीहूनि परं । ज्या त्या होय अगोचर ।
 विश्वा आंत बाहेर । विश्वाहूनि निराळी ॥ ८ ॥
 येकपणें विराजमान । अक्षई पदाचें अधिष्ठान ।
 नित्य शाश्वत निरंजन । स्वामी माझा ॥ ९ ॥
 जेथें नेतिनेतीचा गजर । त्या स्वामी नमनाचा विचार ।
 मी भावार्थ देहधार । येथामती बोलिलों ॥ १० ॥
 आतां माझिया कुळदैवता । नमूं नमस्कार श्रीमंता ।
 जो हरादिकांचा वरदाता । अनाथबंधु ॥ ११ ॥
 राम गुणाचा सागर । राम सुखाचा सुरतरु ।
 राम भक्ताचें माहेरु । राम विसावा जनाचा ॥ १२ ॥
 राम मनाचें मोहन । राम जीवाचें जीवन ।
 राम सदां समाधान । ज्ञानियाचें ॥ १३ ॥
 राम पुजाचा विळासी । राम ध्याचा अहिर्णसी ।
 रामावेगळें मनासी । कांहीं नावडे ॥ १४ ॥
 आतां श्रोतीं निरोत्तर । नावेक होवें जी तत्पर ।
 मंगळोत्थाह सैवर । एका जानकीचें ॥ १५ ॥
 कोण्ही येके दिवशीं । विश्वामित्र अयोध्येसी ।
 राया दशरथाचे सभेसी । अकस्मात पातला ॥ १६ ॥
 सभा घनवटली अपार । सूर्यवंशी ते माहावीर ।
 राजा भद्रासनीं चत्वार । पुत्र पुढें बैसले ॥ १७ ॥
 वसिष्ठादि महानुभाव । बैसला मंत्रीसमुदाव ।
 तुरें वाजती उत्थाव । जैसी सभा इंद्राची ॥ १८ ॥

१ पलिकडचा. २ इंद्रियांना अगम्य. ३ श्रीसद्गुरुस्वरूप सर्वत्र भरलें असून सर्वाहून निराळें आहे. ४ एकमेवाद्वितीयम् । ५ “ नेति नेति ” ह्मणून ज्या स्वरूपाचें वर्णन वेदांना हि ज्ञालें नाहीं. ६ श्रीवेणावाईचे कुलदैवत आणि इष्टदैवत एकच “ राम ” होय. ७ अहिर्निशीं, अहोरात्र. ८ “ मानसी ” असा डोमगांवपाठ. ९ क्षणभर. १० दशरथ सिंहासनावर बसले होते व राम, लक्ष्मण, भरत आणि शत्रुघ्न असे चौघे पुत्र पुढें बसले होते.

पुढें विश्वामित्र ते सभे । येतां समस्त राहिले उभे ।
 राजा धावें प्रेमलाभें । नमस्कार घातला ॥ १९ ॥
 मुनी उठवी भूपतीतें । आशिर्वाद दे तोषचित्तें ।
 राजा त्वरें योगियातें । वरासंनीं बैसवी ॥ २० ॥
 कनकपात्रीं धुतले चरण । तीर्थ वंदी जगतारण ।
 पूजा करून संपूर्ण । काय बोलता जाला ॥ २१ ॥
 ह्मणे धन्य माझे जीवित्व । आजी जालों कृत्यकृत्य ।
 माझे भाग्य सत्य सत्य । तुज देखिलें मुनिवरा ॥ २२ ॥
 तुझ्या आगमनसमया । सर्वसिद्धी मुनिवर्या ।
 न घरी चितीं तूं कांक्षया । सीघ्र आज्ञा मज कीजे ॥ २३ ॥
 मग तो तपस्वी मुनेश्वर । तोष पावोन अपार ।
 ह्मणे राया तूं आज्ञाधार । भगवंतप्रियाचा ॥ २४ ॥
 धन्य हे तुझी वासना । थोर पावलों समाधाना ।
 ऐकोनी तुझिया वचना । नृपवरा ॥ २५ ॥
 ऐक महेंद्रा दशरथा । माझिया यागांच्या पदार्था ।
 पूर्ण करी मनोरथा । येक मागणें तुज ॥ २६ ॥
 माझिया यागसमयासी । येते ताटिका राक्षसी ।
 दुष्ट दोषा दैत्यासी । विघ्न करी यज्ञातें ॥ २७ ॥
 यागरक्षणाकारणें । राम देई उदारपणें ।
 यज्ञ होतो तुझिया गुणें । आणी धर्म ही तुमचा ॥ २८ ॥
 विश्वामित्राचे उत्तरीं । रायासी भेदिलें जिव्हारीं ।
 जैसें वज्राचिया धारीं । हृदय विदारे ॥ २९ ॥
 तनु कांपती थरथरा । नेत्रीं लागल्या अश्रुधारा ।
 कांहीं धरूनियां धीरा । राजा बोलता जाला ॥ ३० ॥

१ प्रसन्नमनानें. २ उच्च आसनावर. ३ भगवद्भक्तांचा. ४ याग=यज्ञ. ५
 मरिच आणि सुवाहु अशा दोघां दुष्ट राक्षसांच्या समवेत. ६ भाषणानें.
 ७ जिव्हार=अंतःकरण.

ह्मणे माग स्वर्गीचें वरवें । माग पातालीचें आर्धवें ।
 देईन पुरुषार्थवैभवं । दिशावल्यांकित हे धरौ ॥ ३१ ॥
 श्रेष्ठ स्वामी मुनिराज । रामावेगळें माग मज ।
 वज्र घेऊन सुरराज । देईन तुज सांगातें ॥ ३२ ॥
 यागरक्षणा पाहिजेती । देईन दिशाचे दिग्पती ।
 नवग्रह ही तुजप्रती । यागरक्षणा देतो ॥ ३३ ॥
 आणीक देतो मुनिराज । सूर्यः आमुचा पूर्वज ।
 बडिल आणि तेजःपुंज । सर्वप्रकाशक तो नेई ॥ ३४ ॥
 ह्मणसी हे कैचे तुज आधीन । तरी हे सत्य सामर्थ्यापुढें लीन ।
 शुद्ध क्रियेसी बहुत मान । काये वदों मी तुजपुढें ॥ ३५ ॥
 विश्वामित्र ह्मणे रायासी । चाड नाही त्रैलोक्यासी ।
 राया राम दे आह्मांसी । इतुकें चि पुरे ॥ ३६ ॥
 देसी ब्रह्मांडीचें सामर्थ्य । हें मी जाणतो यथार्थ ।
 सत्य सूर्यवंशीं पुरुषार्थ । तुमचा ऐसा चि आहे ॥ ३७ ॥
 राया ऐक आतां येक । रामावेगळे अलोलिक ।
 तां मज दिधले तिन्ही लोक । तरी मी नेघे सर्वथा ॥ ३८ ॥
 रामावेगळे देसी पदार्थ । तरी मी याचक नव्हे यथार्थ ।
 कां तूं आहेसी समर्थ । ह्मणोनी राम मागतों ॥ ३९ ॥
 राजा भाकी काकुळती । राम नेदी पुण्यमूर्ती ।
 किंबहुना लक्ष्मीपती । भीडे घालीन तुजसाठीं ॥ ४० ॥
 वाचा वदली सत्य गोष्टी । मुनी घाली शकुनगाठी ।
 ह्मणे नृपा मजसाठीं । देव भिडे घालावा ॥ ४१ ॥
 मुनी बोलिला वचन । पुत्रलोभें तें झार्कून ।
 राजा भाकितसे दैन्य । काये बोलता जाला ॥ ४२ ॥

१ वैभव. २ सर्व. ३ वसुंधरा, पृथ्वी. ४ इंद्र. ५ सांगातें, बरोबर. ६ माझ्या
 सात्विक आचरणामुळें मला हे सर्व वश आहेत. ७ अपूर्व. ८ घेणार नाही. ९ पुत्र-
 प्रेमामुळें मुनाच्या यथार्थ वचनाकडे डोळेझांक करून.

माग माझिया प्राणासी । जीव वेचीन आज्ञेसी ।
 हें सत्य पुण्यराशी । राम नेदी सर्वथा ॥ ४३ ॥
 प्रसन्न होऊनि मुनिवरा । मज दे अभय उत्तरा ।
 रामा धाकुट्या लेंकुरा । काये नेसी कौशिका ॥ ४४ ॥
 राम सकुमार हा पाहे । राक्षसी मारील काये ।
 तुझे ही कोमळ हृदय । कैसे बोलसी मुनिवरा ॥ ४५ ॥
 कौशिक ह्मणे नृपती । राम हा कोदंडमूर्ती ।
 तूं नेणसी याप्रती । आह्मी जाणों ॥ ४६ ॥
 राजा ह्मणे नेणें परी । राम नेदी^२ न धंडीं निर्धारिं ।
 आतां जाणसी तें करी । ऋषेश्वरा ॥ ४७ ॥
 ह्मणोनी घाली लोटांगण । रामाकारणें हृदय कृपण ।
 ह्मणे न पाहे निर्वाणें । योगिराजा ॥ ४८ ॥
 विश्वामित्राचा अंतरिं । क्रोध तत्काळ प्रवेश करी ।
 मग उठतां ते आवस्वैरीं । वशिष्ठें वैसविला ॥ ४९ ॥
 वशिष्ठ बोले रायासी । यागरक्षणधर्मासी ।
 विश्वामित्राच्या वचनासी । राया राम दीजे ॥ ५० ॥
 राया नव्हे हा सामान्य । जर्गीं कीर्ति याची धन्य ।
 मुनिवचन अमान्य । करूं नये सर्वथा ॥ ५१ ॥
 क्षोभलिया ऋषेश्वरा । काळ न राहे सामोरा ।
 कुळक्षय नृपवरा । याचिया कोपें ॥ ५२ ॥
 राया सामर्थ्यवंत मुनी । जावों नेदी रित्या वचनीं ।
 तां राहावें समाधानी । राम द्यावा कौशिका ॥ ५३ ॥
 मागावया ये याचक । त्यासी दवडितां निरार्थक ।
 सामर्थ्य असोन कोण्हियेक । तो अधर्मी जाणावा ॥ ५४ ॥

१ विश्वामित्रा. २ देणार नाही. ३ धाडणार नाही. ४ अंत. ५ अवसरी, वेळीं. ६ वशिष्ठगुरुंची ही कशी शिकवण आहे.

वशिष्ठ बोले भूपती । तुह्मी मान्य त्रिजगतीं ।
 राम नेदितां अपकीर्ति । त्रैलोकीं वाढेल ॥ ५५ ॥
 सर्व धर्माचें रक्षण । राया तो हा राम जाण ।
 यास भयाचें कारण । बोलों चि नये सर्वथा ॥ ५६ ॥
 आणीक असे नृपती । कार्ये जेणें येश कीर्ति ।
 विश्वामित्राचे संगतीं । राम द्यावा भूपाला ॥ ५७ ॥
 आतां न लवावा उशीर । मुनीस करावा नमस्कार ।
 यासमागमें रघुवीर । अवश्य द्यावा ॥ ५८ ॥
 वशिष्ठाच्या उत्तरीं । राजा तोष पावे परी ।
 खेद दाटला अंतरीं । रामवियोगाचा ॥ ५९ ॥
 राव ह्मणे वसिष्ठराजा । प्राणाचा प्राण राम माझा ।
 तुह्मा उभयवर्गवचनकाजा । हो आतां भलें ॥ ६० ॥
 शत्रुघ्नेसी मुनिवरा । न्यावें भरत कुमरा ।
 कौशिक वदे नृपवरा । कार्य होणार नाहीं ॥ ६१ ॥
 विश्वामित्र बोले रायासी । तुज मानेल तो दे आह्मांसी ।
 याग पावे सिद्धीसी । ऐसें केलें पाहिजे ॥ ६२ ॥
 रायें दिधलें भरता । पुष्टीसीं शत्रुघ्न भ्राता ।
 मुनी निघाला निजपंथा । पुरी बोलांडिली ॥ ६३ ॥
 भरतासी बोले मुनी । जवळी पंथें आतां जाउनी ।
 परंतु राक्षसी या रानीं । घोर आहे भरता ॥ ६४ ॥
 आकाशीं लागलें आवाळें । वोठ भूमीवरी लोळे ।
 तुह्मी धाकुटीं बालें । काये करावें आतां ॥ ६५ ॥
 भरत वदे मुनिदेवें । राक्षसीमार्गें नवजावें ।
 दूरी पंथें चालावें । सावकाश समर्थें ॥ ६६ ॥
 मुनी फिरे सत्वरें । रायासी बोले निकुरें ।
 ह्मणे आपुलीं लेंकुरें । सांभाळी राया ॥ ६७ ॥

ऐक राया वचन । काये बहु आतां बोलोन ।
 राम देतोस कीं अमान्य । मज केलें भूपती ॥ ६८ ॥
 राजा वचन न बोले । वशिष्ठें मुखाकडे पाहिलें ।
 ह्मणे मुनीचें समाधान केलें । पाहिजे राया ॥ ६९ ॥
 देवाधिदेवचूडामणी । तो हा राम कोदंडपाणी ।
 नसत्या भयाची कडसंणी । यासी कां तूं लाविसी ॥ ७० ॥
 अमरीं पुजावें जयासी । तो हा राम लावण्यरासी ।
 धर्मरक्षणकार्यासी । लीला अवतरे ॥ ७१ ॥
 रामाचिया पुत्रत्वपणें । तुझिया भाग्यासी नाहीं उणें ।
 मुनिवचना या कारणें । पाळणें धर्म ॥ ७२ ॥
 राजा वदे वशिष्ठासी । मानलें तुझिया मनासी ।
 तरी सेनाप्रधानेसी । राम द्यावा मुनिवरा ॥ ७३ ॥
 वसिष्ठ बोले मुनिवरा । राजा बोललिया उत्तरा ।
 तुह्मीं द्यावें प्रत्योत्तरा । मानेल तैसें ॥ ७४ ॥
 विश्वामित्र ह्मणे रायासी । काज नाहीं सेनेसी ।
 राया राम दे आह्मासी । इतुकें चि पुरें ॥ ७५ ॥
 राजा ह्मणे मुनिवरा । रामा सुंदरा सकुमारा ।
 पायीं चालतां हे धरा । खुपेल कीं स्वामी ॥ ७६ ॥
 रविकिरणें तेजेंकरी । उष्ण बैसेल तनुवरी ।
 सुंदर मूर्ती श्रमेंकरी । कोमेजेल मुनिवरा ॥ ७७ ॥
 मुनी बोले महेंद्रा । पर्दारथवेथा रामचंद्रा ।
 न लागेत नरेंद्रा । यासी आह्मी जाणों ॥ ७८ ॥
 राम आळंगून नृपती । मस्तक अवघ्राणी भूपती ।
 ह्मणे कल्याण हो कल्याणमूर्ती । राणवंसां पुसावें ॥ ७९ ॥

१ चूडामणी=शिरोरत्न. २ विचार. ३ देवांनीं. ४ प्रखर. ५ "मुख" पाठांतर.
 ६ पंचभूतांपासून होणारा त्रास. ७ राणिवसां, अंतःपुरांतील राण्यांना.

राम लावण्याचा सागर । सर्वभूषणीं मनोहर ।
 पाठीसी चाले फणीवर । मातृभुवना आले ॥ ८० ॥
 जेथें अष्टमहासिद्धीच्या कामाच्या । कल्पतरूच्या वोवरिया ।
 चिंतामणीच्या पाड्या । तेजःपुंज भुवन तें ॥ ८१ ॥
 वरी रत्नांचे मंडप । खचितस्तंभ तेजःपुंज ।
 मुक्तचांदवे अमूप । परम शोभायमान ॥ ८२ ॥
 चित्र विचित्र मणिघोस । शुबकें लोंवती बहुवस ।
 मंगळराज जगदीश । नांदतें गृह जयाचें ॥ ८३ ॥
 ते मंदिरीं रामजननी । शोभे दिव्य सिंहासनीं ।
 च्यामरें वीजणे विळासनी । नाना उपचार जाणविती ॥ ८४ ॥
 तें सुखाचें मंदिर । प्रवेशला भुवनसुंदर ।
 सौमित्रेसी रघुवीर । मातृदर्शना आले ॥ ८५ ॥
 नमस्कारिली निजजननी । उभा राहिला च्यापपाणी ।
 वदे माते ये क्षणीं । आज्ञा दिलही पाहिजे ॥ ८६ ॥
 मुख न्याहाळी सुंदरा । पंकजनयनीं मनोहरा ।
 प्राणाच्या प्राणा रघुवीरा । माझ्या कोठें जातोसी ॥ ८७ ॥
 सुंदर बोले सुंदर वचन । यागरक्षणालागून ।
 सभे रायासी मागोन । कौशिकें आह्मा घेतलें ॥ ८८ ॥
 जीवलोण जगजीवना । उतरी कौसल्या नंदना ।
 ह्मणे माझ्या आनंदवर्धना । काय जालें त्या कौशिका ॥ ८९ ॥
 रायासी मागावी संपत्ती । अमित्य सेना न्यावी होती ।
 ऋषीचे भीडे भूपती । काय केलें ॥ ९० ॥
 वसिष्ठादिकीं ही सभेस । अनुमोदिलें ये गोष्ठीस ।
 काय केलें विचारास । तुज यागरक्षणा ॥ ९१ ॥

१ लक्ष्मण. २ डोमगांवप्रतीत "च्या" नाही. ३ कामारें= सेवक. ४
 "उपच्या" पाठांतर. वोवरिया=ओवच्या. उपरी=माडी. ५ मोल्यांचे छत. ६ चौ-
 री. ७ पंखे ८ पंकज=कमल. ९ अपरिमित.

काय जाल्या त्यांच्या बुद्धी । कैची मांडिली उपाधी ।
 माझ्या सुंदरा गुणनिधी । कैसा धाडूं आश्रमा ॥ ९२ ॥
 पाहातां रूपाचें बरवेंपण । कोटी मदनाचें निंबलोण ।
 मी वोवाळीन आपुले प्राण । दृष्टी घाली सुंदरा ॥ ९३ ॥
 अंकीं पुत्र राजकांता । सिद्धासनीं विराजतां ।
 पाचारून पुरोहिता । वशिष्ठासी बोलती ॥ ९४ ॥
 बैसा मुनी वरासनीं । नमस्कारी रामजननी ।
 ह्यणे सभे समाधानी । राव कैसा बैसला ॥ ९५ ॥
 कौशिकाचिया यागासी । काय उणें होतें द्यावयासी ।
 संपत्ती सेना रायापारीं । दुजी तुळणा नसे ॥ ९६ ॥
 नव्याणौ सहस्राशेवटीं । पुत्रमुख पाहिलें दृष्टी ।
 रायासी आठवेना कां गोष्टी । राम आश्रमा धाडितां ॥ ९७ ॥
 आणी तुह्मी पुरोहितीं । विचार सांगावा बरव्या रीतीं ।
 मुनी तोष पावे चितीं । आणी राम ने दावा ॥ ९८ ॥
 कोटीच्या कोटी यागरचना । मुनी करूं द्या धन सेना ।
 आजि रायाच्या वैभवमाना । काय उणें असे ॥ ९९ ॥
 राम नेदी न धडी आश्रमा । ह्यणोनि पाचारिलें तुह्मां ।
 नमस्कारी ह्यणे क्षमा । हे गोष्टी करावी ॥ १०० ॥
 कौशिकाचें समाधान । बहुतां प्रकारें करून ।
 सर्वस्व हें राज्यदान । त्याच्या पायीं करा हो ॥ १ ॥
 रामावेगळे द्या सर्वासी । ऋषी तोषवा मानसीं ।
 बरव्या प्रकारें कौशिकासी । प्राण आह्मी समर्पू ॥ २ ॥
 वशिष्ठ ह्यणे राजप्रिये । राजा बोलिला हे उपाय ।
 धन सेना किती काय । पदार्थ मुनी ने घे ॥ ३ ॥
 पुढें असे कार्य थोर । रामविवाहाचा गजर ।
 यश कीर्ती जयजयकार । सून मांडिये घेसी ॥ ४ ॥

हे उछाहाचे दिन । राम प्रणील आजिपासून ।
 नव्हे अन्यथा वचन । राजकांते ॥ ५ ॥
 आतां मंगळ आरती । राम वोवाळी वरव्या रीती ।
 मंगळ आशिर्वाद अक्षतीं । मस्तकातें शोभवीं ॥ ६ ॥
 आतां वेळु न लवावा । राम या मुहूर्ते जावा ।
 तां शकुनलाडू वांधावा । याचा पदरीं ॥ ७ ॥
 कौसल्या तोष पावोनी । ह्मणे बोलिलासी मुनी ।
 थोर पावले समाधानी । तूं मस्तकीं आमुच्या ॥ ८ ॥
 तूं आमुचें कल्याणकर्ता । विश्रांतीस पावविता ।
 रामप्राप्ती तुजकरितां । तूं आमुचा साभिमानी ॥ ९ ॥
 अवश्य ह्मणे मुनिवरा । संभ्रमें कौसल्या कुमरा ।
 नाना उपचारें सुंदरा । रत्नताटें मांडिलीं ॥ ११० ॥
 षड्रसें धानांवंतें । अपूपें नामें अमितें ।
 पंचामूर्ते विराजिते । रत्नवाढ्या लखलखिती ॥ ११ ॥
 ह्मणे जेवी रघुनंदना । माझिया जीवाच्या जीवना ।
 सुंदरमूर्ती स्वानंदघना । आपूशन करावें ॥ १२ ॥
 सुंदरमूर्ती आपूशन । करून सौमित्रानंदेन ।
 विळासधामाचें भोजन । नाना विळासें होतसे ॥ १३ ॥
 कुरळ रुळती पुष्टीवरी । मुद्रिका साजिन्या करीं ।
 सांवळी मूर्ती पीतांबरधारी । मनोहर विराजे ॥ १४ ॥
 जालें तृप्ताचें जेवण । शुद्धोदकें आचमन ।
 सुंदरमूर्ती शोभायमान । तांबोल्याउपचार जाले ॥ १५ ॥
 आपादपर्यंत सुमनमाळा । सौमित्रेसीं घननीळा ।
 माते कौसल्ये सोहळा । पंचप्राणें वोवाळी ॥ १६ ॥

१ वरील. २ या शब्दाचा बरोबर अर्थ समजत नाही. "धाना" ह्मणून
 एक प्रकारचें धान्य आहे. डोमगांवप्रतीत "धा" चा "ना" केला आहे.
 ३ अनरसे. ४ आपोशन. ५ लक्ष्मण.

सकळ माता संभ्रमानें । कर्पूराचीं नीरांजनें ।
 कनकताटीं नाना रत्नें । रामरत्ना वोवाळिती ॥ १७ ॥
 मंगलनिधी स्वानंदघना । सौमित्रेंसी रघुनंदना ।
 देती आशिर्वादवचना । जयो पावे सर्वदां ॥ १८ ॥
 पुढिलिये समासीं अनुसंधान । याग होईल शोभायमान ।
 वेणीस्वामी रघुनंदन । ताटिका मारिती उछाह ॥ १९ ॥

इति श्री रामायणे आदिकांडे सीतासैवर नाम । समास प्रथम ॥ १ ॥

॥ समास दुसरा ॥

॥ श्रीरामकर्ता ॥

जो जाणता सर्व विधीसी । कदां न चुके नीतीसी ।
 घेऊनि मातृआज्ञेसी । सभामंडपा आला ॥ १ ॥
 सुंदरमूर्ती शोभायमान । देखोन सभा तटस्त जन ।
 कोदंडधारी विराजमान । रायापुढें शोभले ॥ २ ॥
 पुढें विश्वामित्र रायासी । ह्मणे धन्य तूं पुण्यरासी ।
 उपमा नाहीं तुझिया भाग्यासी । रामपुत्रत्वपणें ॥ ३ ॥
 वसिष्ठासारिखा योगेश्वर । तुझा गृहीं निरंतर ।
 विश्रांती पावलों थोर । आज्ञा देई मज आतां ॥ ४ ॥
 नाना उपचारीं पुजून । मुनी पावला समाधान ।
 समागमें रामरत्न । थोर संभ्रमें निघाला ॥ ५ ॥
 संतुष्ट जाल्यां मुनिवरा । राजा करी नमस्कारा ।
 ह्मणे रामा सुंदरा । येत करी कौशिका ॥ ६ ॥
 ऋषी बोले वचन । राम आमुचें जीवन ।
 यासी विसरतां गहन । दुःख भोगणें लागेल ॥ ७ ॥

परस्परे वचन विराजे । रायां गहिवर गजगजे ।
 कोदंडमूर्ती मंगलराज । तापसी घेऊन निवाला ॥ ८ ॥
 पुढें शोभतो तापसी । पाठीसी राम लावण्यरासी ।
 च्यामर ढाळी संभ्रमेसी । शेष समीप चालतसे ॥ ९ ॥
 पुष्टीं भाते कनकबाण । खचित च्यापें सुलक्षण ।
 दोन्ही मूर्तीचें बरवेंपण । अयोध्या पाहों ठाकली ॥ १० ॥
 ते समईचा घोष माहा । कौसल्येचा राम पहा ।
 सजे गौपुरें दाटी तेव्हां । दुर्गी दुर्भागी जनाची ॥ ११ ॥
 पुरवासिनी सुंदरा । आरत्या घेऊनि नागरा ।
 वोवाळिती रघुवीरा । सौमित्रेसी ते काळी ॥ १२ ॥
 ग्रामगर्भी चालतां । सुवासिनी मंगलमंडिता ।
 निंबलोण उतरितां । ठाई ठाई थोकती ॥ १३ ॥
 किती घेती ईडपिडे । किती पाहाती निवाडें ।
 किती बोलती वचनें जाडें । धन्य धन्य कौसल्यां ॥ १४ ॥
 कौसल्यानंदवर्धना । पाहाती पुरीच्या अंगर्ना ।
 खचितपात्रीं पुष्पें नाना । फळें शकुना आणिलीं ॥ १५ ॥
 माहा संभ्रमें करूनी । वोलांडिली राजधानी ।
 कोदंडमूर्ती घेऊनी । कौशिक पुढें चालिला ॥ १६ ॥
 सर्वे राजपुत्र शोभती । मुनितोष न माये चितीं ।
 येकी क्रमूनियां वस्ती । कामाश्रमीं दुसरी ॥ १७ ॥
 पुढें लागलें घोर वन । शाळ ताल निविड वन ।
 कौशिक ह्मणे हें वन । ताटिकेचें राघवा ॥ १८ ॥

१ लक्ष्मण. २ ते समईचा घोष माहा । कौसल्येचा राम पहा ॥ ह्या दोन चरणांचा घोष करण्यांत एकाद्याला प्रसन्नता वाटावी, अशीं हीं गोड चरणें आहेत.
 ३ किल्लयावर. ४ दुतर्फा. ५ चांगल्या. ६ गांवामधून. ७ कौसल्येचा आनंद वाढविणाऱ्या रामाला. ८ स्त्रिया. ९ “गहन” पाठांतर. १० शाल ह्मणून वृक्षजाती आहे. ११ ताल हि वृक्षजाती च आहे. आपण ताल ह्मणतो.

मरीच सुबाहु पुत्रेसीं । येथें आहे ते राक्षसी ।

मळकुशळ देशासी । वसों नेदी सर्वथां ॥ १९ ॥

तरी ये समई माहावीरा । ताटिका वधी कोदंडधरा ।

च्यापपाणी सीतावरा । जयो पाव ये काळीं ॥ २० ॥

कांक्षा धरिसी स्त्रीवधाची । तरी हे पीडक त्रैलोक्याची ।

ईचिया वधांतीं धर्माची । अभिवृद्धी वाढेल ॥ २१ ॥

धर्मस्थापका रविकुळटिळका । ताटिका मारी रघुनायका ।

मंगळकीर्तीचा घोष निको । त्रैलोकीं ब्रीद गजों दे ॥२२॥

माहावीर सीतारमण । वदे आज्ञा हे प्रमाण ।

धनुष्य टणत्कारुनि वाण । चंद्राकार काढिला ॥ २३ ॥

धनुष्यटणत्काराचा घोष । अद्भुत दाटला कर्कश ।

नादें उतटलें आकाश । ताटिका ऐकोनि धाविली ॥ २४ ॥

अक्रा सहस्राची गंजमाळा । कंठीं घातली अंबलीळा ।

सिंह शार्दूल कर्णविळा । कुंडलें वोविलीं ॥ २५ ॥

ताडप्रमाण विशाळ । दंत दाढा ढिसाळ ।

शरीर अत्यंत चि स्थूल । घोररूपी धांविली ॥ २६ ॥

धाविनली त्या अवसरा । हाक फोडिली माहां घोरा ।

ऊर्धवाहु निशाचरा । राम सौमित्र देखोनि ॥ २७ ॥

तंव तो वीरबाहो सुलक्षण । अभंग तें वज्रठाण ।

चंद्रार्क सोडिला वाण । ताटिकाहृदय फोडिलें ॥ २८ ॥

ताटिकेचा गेला प्राण । पाताळीं सुस्नात वाण ।

रामभाता सुलक्षण । हंसरूपें प्रवेशला ॥ २९ ॥

जयजयकारें स्वर्गवासी । विमानें दाटलीं आकाशीं ।

दुंदुभी लागल्या आकाशी । पुष्पवृष्टी होतसे ॥ ३० ॥

१ माल आणि कोशल असे दोन देश. २ न हि ते स्त्रीवधकृते घृणा कार्या नरोत्तम । चातुर्वर्ण्यहितार्थं हि कर्तव्यं राजसूनुना ॥ वाल्मीकिप्रणीत बालकाण्ड २५।१७. ३ चांगला. ४ फाटलें. ५ गज=हत्ती. ६ सहज. ७ वाघ. ८ "परिमाण" पाठांतर. ९ मोठाल्या. १० राक्षसी. ११ "चंद्रार्ध" पाठांतर. १२ "विळाशी" पाठांतर.

ते समई देव स्तुती । उछाह गाजे त्रिजगतीं ।
 थोर संभ्रमें कोदंडमूर्ती । कौशिकें आश्रमा आणिलें ॥३१॥
 मुनी पावे सिद्धाश्रम । समागमें पूर्णकाम ।
 मनोरथाचा नेम । फळश्रुतीस आला ॥ ३२ ॥
 ते आश्रमीं अपार । ऋषी ब्राह्मण नामधार ।
 राम सौमित्र माहा वीर । देखोनि आनंद सर्वासी ॥ ३३ ॥
 वरासनीं सन्मान । सौमित्रेसी रघुनंदन ।
 कौशिकें उपचारें पूजन । भक्तपतीचें केलें ॥ ३४ ॥
 ऋषी ब्राह्मण तपोधन । तयामध्यें विराजमान ।
 सौमित्रेसी रघुनंदन । परम शोभिता जाला ॥ ३५ ॥
 ब्राह्मण सांगती रघुवीरा । मरीचसुवाहूनें दरारा ।
 लाविलाहे कोदंडधरा । सदां सर्वदां येताती ॥ ३६ ॥
 भक्तवच्छळ जगत्पती । काये वदे मुनीप्रती ।
 निर्भय तुह्मी शीघ्रगती । मखं आरंभ करावा ॥ ३७ ॥
 च्याप सज्जन कोदंडपाणी । उभा राहिला वज्रठाणी ।
 पाठीसी वीरचूडामणी । सौमित्र शोभतां जाला ॥ ३८ ॥
 ऋषीब्राह्मणासहित । विश्वामित्र आनंदभरित ।
 याग मांडिला अद्भुत । कंकण कौशिकें वांधिलें ॥ ३९ ॥
 याग मांडला वरव्या रीती । साहा दिवस साहा राती ।
 क्रमलीयां कोदंडमूर्ती । वज्रठाणीं उभा असे ॥ ४० ॥
 स्वाहा स्वधा या स्वरेंसी । धूम्र चालिला आकाशीं ।
 तें देखोन त्वरेंसी । मरीच सुवाहु धाविले ॥ ४१ ॥
 तों सुटला झुंझाट वारा । रक्तबुंद येती सैरा ।
 देखते जाले निशाचरा । यज्ञवाटिका गजबजली ॥ ४२ ॥

१ यज्ञ. २ चूडामणि=शिरोरत्न, श्रेष्ठ. ३ "सा" पाठांतर ४ जोराचा.
 ५ "रक्तविदे" पाठांतर, राक्षस.

ह्यणती मरीच सुवाहो । आले आले हे पाहो ।
 ब्राह्मण बोलती वीरवाहो । रामा राखे आह्वांसी ॥ ४३ ॥
 सौमित्रेसी रघुवीर । भार ठाणें उभा धीर ।
 तथा पाठीसी ऋषीवर । अपार ब्राह्मण निघाले ॥ ४४ ॥
 राम वीरचूडामणी । दोनी बाण लाविले गुणीं ।
 वोढी काढूनि आकर्णीं । धगधगीत सोडिले ॥ ४५ ॥
 अग्नीअस्त्रवाण कल्लोळ । सुवाहु जाळिला तत्काळ ।
 वायव्यास्त्रवाणें अंतराळ । मरीच आकाशीं उठविला ॥ ४६ ॥
 बाणपिसोऱ्या लागल्या दैत्य । शत योजनपर्यंत ।
 भोवंडिला अकस्मात । समुद्रतीरीं टाकिला ॥ ४७ ॥
 देवीं दाटलीं विमानें । कौतुक पाहाती आश्चर्यानें ।
 सौमित्रें शरसंधानें । राक्षसी सेना मारिली ॥ ४८ ॥
 जयो राघवा जयजयकार । पुष्पें वर्षती सुरवर ।
 देवस्तुतीचा गजर । नाच गायनें रंभांचीं ॥ ४९ ॥
 कौशिका आनंद गहन । रामा दिल्लें आळिगन ।
 अद्भुत स्तुतीनें पूजन । रघुवंशजाचें केलें ॥ ५० ॥
 ऋषी ब्राह्मण सकळिक । स्तुती प्रवर्तले अनेक ।
 तोष पावला कौशिक । याग संपूर्ण जाला ॥ ५१ ॥
 अग्रपूजा रघुवीरा । पूजी सौमित्राकुमरा ।
 अनुक्रमें द्विजवरा । ऋषेश्वरां पूजिलें ॥ ५२ ॥
 ऋषी ब्राह्मण तापसी । भोजन राम पंगतीसी ।
 सारूनियां विळासी । सुखचर्चे वैसले ॥ ५३ ॥
 याग जाल्या विराजमान । सौमित्रेसी रघुनंदन ।
 कौशिकाश्रमीं शोभायमान । तीन दिवस क्रमिले ॥ ५४ ॥
 आतां पुढिलीये समासीं । राम जाती मिथिलेसी ।
 वेणी ह्यणे श्रोतयांसी । कथासौरस तो एका ॥ ५५ ॥
 इति श्री रामायणे आदिकांडे । सीतासैवर समास द्वितीय ॥ २ ॥ ७ ॥

॥ समास तिसरा ॥

॥ श्रीरामकर्ता ॥

तंव जनकाचे मुळहारी । आले आश्रमा ते अवसरीं ।
 नमूनि कौशिकाचा करीं । पत्रिका दिधली ॥ १ ॥
 ह्यणती पाचारिलें तुह्यां । जानकीविवाहसंभ्रमा ।
 पाहावया मुनिसत्तमां । सीघ्र आले पाहिजे ॥ २ ॥
 माहा वळिये पराक्रमी । जितुके पुरुषार्थी विक्रमी ।
 राजे नवाँजिक नामी । मिथिलेश्वरें आणिले ॥ ३ ॥
 हें पुरुषार्थाचें सैवर । च्याप टाकिलें आहे दुस्तर ।
 जानकीप्राप्तीचा विचार । धनुष्याआड राहिला ॥ ४ ॥
 तरी चालावें जी सत्वर । आतां न लवावा उसीर ।
 मंगळोछाव असती थोर । परंतु ऐसा न दिसे ॥ ५ ॥
 विश्वामित्र ह्यणे रामा । पाहावया योग्य सैवर तुह्यां ।
 कोण राजे वळसीमा । स्वभावे चि तुळती ॥ ६ ॥
 तुह्मी राजे सूर्यवंशी । प्रतापी पुरुषार्थाच्या रासी ।
 जोडा नाहीं विक्रमासी । कौतुक दृष्टी पाहावें ॥ ७ ॥
 सौमित्रेंसी रघुनाथा । समागमें यावें आतां ।
 तूं जिंकिसील आतां । येथें संशयो नाही ॥ ८ ॥
 ब्राह्मणाचें वचन । पाळक ब्रीद पुरातन ।
 सौमित्रेंसी रघुनंदन । ऋषीमेळें चालिले ॥ ९ ॥
 राम विश्वामित्र मुनीसी । असंख्य चालिले तापसी ।
 इति महानुभाव योगाभ्यासी । समागमें चालिले ॥ १० ॥
 परमहंस वीतरागी । निस्पृह आणी संगत्यागी ।
 गोमुख अणी वैरागी । अपार सवें चालिले ॥ ११ ॥

१ मूळ पाठविलेले पुरुष. २ मुनिवर्या. ३ नामांकित. ४ जनकानें. ५ "तूं जिंकिसी सर्वथा ।" पाटांतर. ६ डोसगांव व्रतींत "येथें" खोडून "येदर्थी" केलें आहे. ७ यति. ८ हात न लावतां गाईप्रमाणें तोंडानें अन्नपाणी घेणारे तपस्वी.

फळाहारी पर्णाहारी । तृणाहारी निराहारी ।
 दुग्धाहारी ब्रह्मच्यारी । समागमें चालिले ॥ १२ ॥
 टाळ मृदांग उपांग श्रुती । विणे वाद्यें नेणों किती ।
 माहागुणी भव्यमूर्ती । हरिदास सर्वे चालिले ॥ १३ ॥
 गर्गाचार्या जोतिसी । घटित पाहोन संभ्रमेंसी ।
 घटिका घेऊन त्वरेंसी । समागमें चालिला ॥ १४ ॥
 चालिली ब्राह्मणाचीं थाटे । विद्यापात्रें तीं अचाटे ।
 ज्यांचीं तपें उत्कटें । अपर सूर्य चालिले ॥ १५ ॥
 संत महंत मुनेश्वर । योगी चालिले अपार ।
 राम जिंकील हा निर्धार । तो संभ्रम पाहावया ॥ १६ ॥
 दोनी मध्यें कोदंडमूर्ती । वेष्टित तापस चालती ।
 सुखी जाल्या चित्तोवृत्ती । आनंदमूर्ती पाहातां ॥ १७ ॥
 चर्चा करिती परस्परें । रामगुणाचीं अक्षरें ।
 उच्चारितां जयजयकारें । मुरकुडी वोळती ॥ १८ ॥
 येक श्रुतीचा भावगर्भ । अर्थ काढिती स्वयंभ ।
 येक शास्त्रज्ञ वालुंब । नाना चर्चा करिती ॥ १९ ॥
 वर्णावे ते कोण्या गुणें । पाठ साहीं दर्शनें ।
 येका चहु वेदीचीं ज्ञानें । येका पुराणें मुखोद्गत ॥ २० ॥
 ऐसे चालिले सुखरासी । तेथें काय उणें चर्चेसी ।
 जे वदते वाचेसी । नेमस्त सांगून देते ॥ २१ ॥
 येक केवळ निश्चई । संत मूर्ती संख्या नाहीं ।
 ब्रह्मानंद ते समई । कोण आश्चर्य होतसे ॥ २२ ॥
 प्रसंग अन्वय राखते । थोर धारणेचे लोक ते ।
 ऐसे श्रोते आणि वक्ते । उपमेवेगळे चालिले ॥ २३ ॥

१ वरील पांच सहा ओव्या लिहित असतां श्री वेणाबाईना दासबोध ३×९
 आठवला होता असें दिसतें. २ "भरल्या" पाठांतर. ३ वालुंब=आवड. ४ न्याय,
 वैशेषिक, सांख्य, योग, मीमांसा आणि वेदांत अशीं हीं सहा दर्शनें आहेत.

भक्त उपासक तेजपुंज । सुखसमयाची गजगज ।
 सौमित्रेंसी वरदराज । मध्य मंडळी चालतसे ॥ २४ ॥
 तंव तो पुढें विराजमान । आश्रम देखती निविड वन ।
 तरु फळीं शोभायमान । नाना पुष्पें दाटला ॥ २५ ॥
 परम रमणीय तें स्थळ । जळें वाहाती निर्मळ ।
 वापी सरोवरें विशाल । उचंबळती जीवनें ॥ २६ ॥
 पक्षी स्वापदें आदिकरुनी । जीवमात्र नाहीं ये वनीं ।
 अति आश्चर्य करुनी । राम पुसे कौशिका ॥ २७ ॥
 परम रमणीय विचित्र । शोभवी स्थळ हें पवित्र ।
 पक्षी स्वापदें जीवमात्र । नांडले आश्रम कोणाचा ॥ २८ ॥
 कौशिक वदे रघुनाथा । गौतमआश्रम हा समर्था ।
 अहिल्याशापाची कथा । समर्था निवेदन केली ॥ २९ ॥
 गौतमें शापिलें अहिलेसी । सीळा होऊन पडली आश्रमासी ।
 कृपा येउनी ब्राह्मणासी । मागुता उश्राप दिधला ॥ ३० ॥
 भक्तवच्छळ रघुनंदन । दीनबंधु पतितपावन ।
 या मार्गे जातां विराजमान । चरणस्पर्शें उद्धरसी ॥ ३१ ॥
 दोषें स्पर्शिलें हें स्थळ । गौतमें त्यागिलें तत्काळ ।
 पक्षी स्वापदें जीव सकळ । आश्रम सांडून गेलीं ॥ ३२ ॥
 तरी ये समई पुरुषोत्तमा । अहिल्या उद्धरी रघोत्तमा ।
 चरणप्रतापाचा महिमा । कीर्ति त्रैलोकीं गाजों दे ॥ ३३ ॥
 अहिल्येचा उद्धार । कर्ता तूं येक जगदेश्वर ।
 गौतमवचनाचा बडिवार । भक्तपती तूं वाढवी ॥ ३४ ॥
 गौतमाचेनि शापें । अहिल्या सती सीळारूपें ।
 पडली होती थोर पापें । त्या आश्रमासेजारी ॥ ३५ ॥
 दीनबंधु पतितपावन । गौतमआश्रम पाहोन ।
 शापसीळेसी वामचरण । आवचितां चि स्पर्शला ॥ ३६ ॥

तत्काळ उद्धार गोरटी । रामचरणीं घाली मिठी ।
 ह्मणे जय जय जी जगजेठी । बहुत दिवस कष्टले ॥ ३७ ॥
 स्त्रीदेहाचा समंधु । भोगीत होते अपराधु ।
 मजकारणें दीनबंधु । कोणेकडून आलासी ॥ ३८ ॥
 चौ खाणीवेगळा । देहे धरिला होता सीळा ।
 मजकारणें दीनदयाळा । अरण्य शोधीत आलासी ॥ ३९ ॥
 अवघ्याहून नीच यातना । जेथें उपाये चि चालेना ।
 ते संकटींहूनि पावना । मातें मुक्त केलें ॥ ४० ॥
 मज पाषाणाचें अंतर । जाणोनि केला उद्धार ।
 सर्वज्ञ नामाचा वडिवार । प्रचीतीसी मज आला ॥ ४१ ॥
 रविवंशजा रघुनंदना । जन्मोजन्मीं उपासना ।
 तुझे चि ध्यान भजना । पात्र करी मज स्वामी ॥ ४२ ॥
 दीनबंधु सुखरासी । वर दिलहा अहिलेसी ।
 भक्तपती त्या समयासी । सुरीं पुष्पवर्षाव केला ॥ ४३ ॥
 अहिलेसी उद्धार जाला । देवीं पुष्पवर्षाव केला ।
 अवघा जयजयकार दाटला । गौतम आला ते कार्ळीं ॥ ४४ ॥
 शतानंद अहिल्याकुमर । तो हि पातला सत्वर ।
 ह्मणे रामा सत्योत्तर । माझ्या पित्याचें तां केलें ॥ ४५ ॥
 माझी माता अहिल्या सती । चिरकाळ दुख भोगीत होती ।
 तुंवा उद्धरिली जगत्पती । थोर संतोषी मी जालों ॥ ४६ ॥
 गौतमें स्तुति करून । ह्मणे जय जय जी पतितपावन ।
 गेल्या गृहस्थाश्रमा देऊन । मज सुखी तां केलें ॥ ४७ ॥
 मग तो दीनबंधु श्रीराम । फळकल्पतरु पूर्णकाम ।
 गौतमा देऊन गृहस्थाश्रम । अति सत्वर चालिले ॥ ४८ ॥

१ वरील पांच सहा ओव्यांत अहल्येनें केलेली स्तुति पाठ करण्यासारखी आहे. २ देवांनीं. ३ माझ्या पित्याचें वचन आपण खरें केलें.

गंगाअवताराची कथा । आणि कौशिकाच्या पुरुषार्था ।
 शतानंदें समर्था- । पदीं निवेदन केलें ॥ ४९ ॥
 तों पुढें मिथिला देखती । नेणों जैसी अमरावती ।
 पताका तोरणें झळकती । जाळीं धरें मुक्तांचीं ॥ ५० ॥
 कोट बुरुज सुवर्णाचे । खचित नाना रत्नाचे ।
 जे स्वर्गाच्या देवाचे । माथे डोलविती ॥ ५१ ॥
 पुरीरचना कनकमणी । नेणों उघडली तेजोखाणी ।
 आणी सूर्याचा किरणीं । दीप्तीं नेत्र भांवावती ॥ ५२ ॥
 परम रमणीयें स्थळें । पुरीवाहेरी विशालें ।
 वापी तळीं निर्मळें । परिघ पाट कालवे ॥ ५३ ॥
 आगर वागा नाहीं नितीं । सुधाफळानें बोळती ।
 नेणों इंद्राची अमरावती । सुखें येऊन राहिली ॥ ५४ ॥
 भोंवते उतरले राजे । असंभाव्य सेना गाजे ।
 मंगळ तुरें येक सेजे । पुरीआंतवाहेरी ॥ ५५ ॥
 दमामे दणदणित्ती गाढे । तुतारे नगारे चहुंकडे ।
 कर्णे नफेच्या हत्ती घोडे । तयावरून वाजती ॥ ५६ ॥
 केशरकस्तुरीचे सडे । मुक्तरांगोळ्या चहुंकडे ।
 मंडपीं नाच जिकडे तिकडे । परिमळ धुशर उधळती ॥ ५७ ॥
 तें आश्रियाचें स्थळ । मुनी पाहाती सकळ ।
 तव ते वार्तिक सँकळ । राया मात जाणविती ॥ ५८ ॥
 विश्वामित्राचे मुळहारी । राया सांगती अवधारी ।
 कौशिक आला मुनिवरी । आणि राम दाशरथी ॥ ५९ ॥
 राम ऐसें पडतां कार्नी । जनक संतोषला मनीं ।
 ह्मणे माझीये नंदनी । लागीं ते पात्र होये ॥ ६० ॥

१-नंतर शतानंदांनीं गंगा नदीची उत्पत्ति व विश्वामित्राचें चरित्र हीं श्री-
 रामाला सांगितलीं. २ जाळीच्या खिडक्या वगैरे. ३ आगर=शेतमळा. ४ दोन्ही
 प्रतींत असा च पाठ आहे. पण मिति पाहिजे असें वाटतें मिति ह्मणजे गणती.
 ५ “ चवघडे ” पाठांतर. ६ “ उडती ” पाठांतर. ७ “ तत्काळ ” पाठांतर.

अती सत्वरें घेतली पूजा । सामोरा आला जनक राजा ।
 सौमित्रेसी जनकराजा । देखोनि विस्मय पावला ॥ ६१ ॥
 थोर प्रस्तावला मनीं । ह्मणे नसत्या साभिमानीं ।
 कैसा पडलों जाडनी । धनुष्यपण वेथ केला ॥ ६२ ॥
 त्रिभुवनसुंदर हें रूपडें । माझी कन्या त्याच्या पाडें ।
 परंतु पणासी न मोडे । सत्य प्रतिज्ञा माझी ॥ ६३ ॥
 असेल माझी क्रिया बरी । भक्ती वैराग्य तपें करी ।
 विदेह नाम सत्योत्तरीं । राम जावाई जोडेल ॥ ६४ ॥
 मग आदरें पुरस्कार । पूजिला जानकीचा वर ।
 मुनीसहित राजकुमर । घेऊन मंडपा चालिला ॥ ६५ ॥
 तव ते मिथिळवासी जन । राम आला आला ऐकून ।
 पाहावया स्वानंदघन । गृहें गोपुरीं वेधले ॥ ६६ ॥
 सजे गोपुरा थोरथोरा । जन दाटले तेव्हां सैरा ।
 सौमित्रेसी सीतावरा । विश्व पाहूं ठाकले ॥ ६७ ॥
 त्या विदेहाचें नगर । पाहूं ठाकले राजकुमर ।
 बिदी आणी वाजार । जन दाटले ते काळीं ॥ ६८ ॥
 फिरता राहिले वेत्रपाणी । जाली जनाची दाटणी ।
 होतसे मुडुपघसणी । लाहानथोर न ह्मणती ॥ ६९ ॥
 सकळ पाहाती स्वानंदघन । दिव्यांवरें परिधान ।
 मुगुट किरिटी विराजमान । कुंडलें कर्णी झळकती ॥ ७० ॥
 बाहुवटे वीरकंकणें । पदक माळा अनेक भूषणें ।
 कटीं मेखळा वरचेपणें । क्षुद्र घंटिका झळकती ॥ ७१ ॥
 चरणीं नेपुरांचा गजर । अंडु तोडराचा झणत्कार ।
 पृष्ठीं भाते मनोहर । अमोघशरीं दाटले ॥ ७२ ॥

१ “कौसल्यात्मजा” पाठांतर. २ मोलाची, तोलाची, योग्यतेची. ३ चढले.
 ४ “दुर्गा” पाठांतर. ५ मुंडपघसणी, खेंचाखेंची, पागोठ्याला पागोटें घासून
 होणारी गर्दी. ६ “भिरवती” पाठांतर. ७ पायांत घालावयाची हंसळी. ८ निष्फल
 न होणाऱ्या वाणांनीं.

चित्रविचित्र रत्नमणी । च्यापीं झणत्कारिती किंकिणी ।
 आजानुवाहो चूडामणी । करीं कोदंड मिरवती ॥ ७३ ॥
 गौरवणीं सुमित्रावाळ । रामतनु दुर्वादळ ।
 जन बोलती तमाळनीळ । जानकीवर हा साजे ॥ ७४ ॥
 तव त्या सुंदरालागून । कनकताटीं विराजमान ।
 कितीयेक वधुजन । आरत्या वोवाळूं आल्या ॥ ७५ ॥
 कितीयेक बोलती । आमुची सीता भाग्यवंती ।
 हा वर मदनमूर्तीं । ते चि आतां लाधेल ॥ ७६ ॥
 वधु करिती निंबलोण । वचनें बोलती सुलक्षण ।
 राया पुण्यधारी जन । राम जावाई जोडेल ॥ ७७ ॥
 लक्षानलक्ष द्विजजन । पुरवासी शोभायमान ।
 फळ आले घेऊन । शकुनरूप शकुनासी ॥ ७८ ॥
 राम पाहिला सावकाश । तृप्ती मना नयनास ।
 समस्ता सुखविळास । सभामंडपा आणिले ॥ ७९ ॥
 दिव्यासनीं कोदंडमूर्तीं । कौशिकापुढें विराजती ।
 बैसकार सकळांप्रती । रायें सन्मान दिधला ॥ ८० ॥
 सभे बैसले द्विजवर । आणी आठ्यासी सहस्र ऋषेश्वर ।
 आले तापसांचे भार । योगी आणि वीतरागी ॥ ८१ ॥
 कवी हरी पीपळायन । बैसले नवबंधु येऊन ।
 शुकादीक साधुजन । शौनकादिक आले ॥ ८२ ॥
 कितीयेक बल्कलधर । किती आले दिगांवर ।
 किती जुगाचे अपार । मुद्रासाधक आले ॥ ८३ ॥
 नाना सिद्धीचे पाळक । ते हि आले कितीयेक ।
 चमत्काराचें कौतुक । दाविते ते हि आले ॥ ८४ ॥

१ धनुष्याला. २ घुंगरु. ३ “ निंबलोणें ” “ सुलक्षणें ” व “ जन ”
 ऐवजीं “ जेणें ” असे पाठ वाडांत आहेत. ४ कविर्हरिरंतरिक्षः प्रबुद्धः पिप्पलायनः ।
 आविर्होत्रोऽथ द्रमिलश्चमसः करभाजनः ॥

ब्रह्मचारी आणी गृहवासी । वानप्रस्थ आणि संन्यासी ।
 अपार आले सभेसी । पंडित पुराणीक ॥ ८५ ॥
 आले कर्मिष्ठ पाषांडी । मतवादी माहावंडी ।
 जितुके होते नवखंडी । नानामार्गी ते आले ॥ ८६ ॥
 सुखपात्रें संतमूर्ती । दिगांतपर्यंत होत्या कीर्ति ।
 तितुके आले सभेप्रती । विदेहाचे ते काळीं ॥ ८७ ॥
 आले सदाचे पुनश्चरणी । आले जटिल वायोधारणी ।
 आले जुगांचे निर्वाणी । नानाव्रतधारी आले ॥ ८८ ॥
 जितुके बळी पराक्रमी । शूर विद्येचे आक्रमी ।
 माहावीर क्षेत्रधर्मी । कोण आले ते ऐका ॥ ८९ ॥
 मार्गधदेशी राजे थोर । कंकणदेशी माहावीर ।
 सौराष्ट्र मारवाड अपार । शाल्यदेशी आले ॥ ९० ॥
 कैकट आणी कांसीविरी । सोरट आले गजभारी ।
 तारुंत बंगालांचि थोरी । तेलंग द्राविड आले ॥ ९१ ॥
 अंगदेशी वोड्यादेशी । गौड आले संभ्रमेसी ।
 धटदेशी बर्बरदेशी । मन्हाष्ट राजे आले ॥ ९२ ॥
 गुजरदेशी जावालदेशी । पांचालदेशी श्रृगाळदेशी ।
 सिंधुदेशी विकटदेशी । मल्याळदेशी आले ॥ ९३ ॥
 बसीहाळदेशी गौणदेशी । बंगालदेशी माळवदेशी ।
 कौशळदेशी खानदेशी । वराडदेशी आले ॥ ९४ ॥
 त्रिपालदेशी बागलाणी । त्रिशंकदेशाची दाटणी ।
 ढकदेशी ते क्षणीं । कर्नाटक आले ॥ ९५ ॥
 बीलगडदेशी दरावती । चिडदेशी आले किती ।
 मीरदेशी सभेप्रती । केदारदेशी आले ॥ ९६ ॥
 सप्तसागरींचीं बेटें । तेथील राज्याचीं थाटें ।
 रावणादि अचाटें । वैभवंसी आले ॥ ९७ ॥

१ “ मंगद ” पाठांतर. २ “ सौराष्ट्र ” पाठांतर. ३ “ कासीविरी ” पाठांतर. ४ “ तरुंत ” पाठांतर. ५ “ बागळा ” पाठांतर.

जेथवरी सूर्याचें कीर्ण । धनुर्विद्येचे प्रवीण ।
 माहावळाचे दारुण । जनकसभे आले ॥ ९८ ॥
 येकाहून येक थोर । येकाहून येक चतुर ।
 पुरुषार्थाचे सागर । सभे नृपति आले ॥ ९९ ॥
 सभा घनवटली गजरें । देखतां देवांची दृष्टी फिरे ।
 विमानें दाटलीं अपारें । सुरवर समस्त आले ॥ १०० ॥
 ते मंडपीची रचना । धिकारिती इंद्रभुवना ।
 सकळ संपत्ती विराजमाना । जनकसभे राहिल्या ॥१०१॥
 पुढिलिये समासीं ऋषीपैजा । धनुष्य आणील सभे राजा ।
 वेणीस्वामी जनकात्मजा । पाहों येईल संभ्रमें ॥ १०२ ॥
 इति श्रीरामायणे आदिकांडे । सीतासैवरनाम समास तिसरा ॥६॥

॥ समास चवथा ॥

॥ श्रीराम समर्थ ॥

तव ते दोघे कोदंडपाणी । धाकुटे वीरचूडामणी ।
 सकळ सभा ते क्षणीं । तटस्थ पाहे तयासी ॥ १ ॥
 कौशिकापुढें मदनमूर्ती । राजा देखे सुखावे चित्तीं ।
 मनीं ह्मणे कन्येप्रती । ऐसा वर लाधावा ॥ २ ॥
 कौशिक बोले मिथिलेश्वरा । दाशरथी राजकुमरा ।
 च्याप दाखवी नृपवरा । हे पाहों इच्छिती ॥ ३ ॥
 माहावीर पुरुषार्थी । हे दोन्ही कोदंडमूर्ती ।
 तरी तां च्याप शीघ्रगती । सभे आणिलें पाहिजे ॥ ४ ॥
 मुनि बोलिला गहन । जनक आश्चर्य करून ।
 ह्मणे तुजें हें वचन । सामान्य नव्हे कौशिका ॥ ५ ॥
 मिथिल ह्मणे मुनिवरा । ब्रह्मधनुष्यें दारा ।
 लाविला हे माहावीरा । हीं धाकुटीं लेंकुरें ॥ ६ ॥

येक्षीं गंधर्वीं किन्नरीं । पाहोनिया सकळ सुरीं ।
 सप्तद्वीपें द्वीपांतरीं । राजे अद्यापी वैसले ॥ ७ ॥
 आल अरीराये थोर । नवखंडीचे माहावीर ।
 त्यास नव्हे जेथें धीर । हात जोडून राहिले ॥ ८ ॥
 कर्जल्यां वीरां उपजे शंका । देखतां उरीं वैसे धडका ।
 च्याप दुर्जय कौशिका । मदनमूर्ती हे दोन्ही ॥ ९ ॥
 सभे आणावें कोदंड । मुनी बोलिलासुं प्रचंड ।
 देव राजे मुंडमुंड । स्थळीं दर्शन घेताती ॥ १० ॥
 मनें तुळिलें न जाये । दृष्टीं पाहातां भरे भये ।
 राजकुमार हे पाहे । परम धाकुटे सुलक्षण ॥ ११ ॥
 तव हरुषें गिरा गद्गदित । रोमांच दाटलें स्वेदेंसहित ।
 शतानंद पुरोहित । काये बोले जनकासी ॥ १२ ॥
 रामप्रताप अद्भुतमहिमा । बोलावया नाहीं सीमा ।
 उपमेरहित निरोपमा । थोर आश्चर्य एका हो ॥ १३ ॥
 कौशिकें यागरक्षणासी । घेऊन आला राजपुत्रासी ।
 येक्या वाणें ताटिकेसी । मार्गीं राघवें मारिलें ॥ १४ ॥
 येक्या वाणें वीरवाहो । यागीं मारिला सुवाहो ।
 पिसोरा लागतां पाहा हो । मरीच आकाशा उडविला ॥ १५ ॥
 राया गौतुभवधु माझी माता । शापसीळा पडली असतां ।
 रामपदरेणु लागतां । उद्धार जाला ये काळीं ॥ १६ ॥
 बोले शतानंद सत्योत्तर । राम लीळा अवतार ।
 कौशिक बोलिला सुंदर । अन्यथा नव्हे राया ॥ १७ ॥
 तव कौशिक वदे मिथिलनाथा । आह्मी वदों ना अन्यथा ।
 च्याप आणावें सर्वथा । शकुन गाठीं तूं वांधे ॥ १८ ॥

१ प्रतिस्पर्धी राजे. २ आकाशिले असतां. ३ “ बोलसी प्रचंड ” पाठांतर.

४ एक एक (?) किंवा श्रेष्ठ श्रेष्ठ (?) ५ वाणी, शब्द. ६ “ पाठविला ” पाठांतर.

रामप्राप्तीचीं वचनें । कौशिका बोलिलासी गहनें ।
 ते म्या अक्षरें वरदानें । शकुन गाठी घातली ॥ १९ ॥
 राजा सांगे प्रधानासी । च्याप आणा हो त्वरेंसीं ।
 ऐरावत तुछ ज्यासी । असंख्य वारण ते जोडा ॥ २० ॥
 तव ते उदित सकळ । आज्ञा घेऊन तत्काळ ।
 नामी वीर माहावळ । असंभाव्य चालिले ॥ २१ ॥
 तों तें येके चित्रशळे । ठेविलें होतें तेणें काळें ।
 पूजा करून घोर वळें । वीरीं वारण जुंपिले ॥ २२ ॥
 धनुष्य वोढितां ते काळीं । घोर वाद्यांची धुमाळी ।
 माहाशद्धाची आरोळी । आणि कीकाट गजांचे ॥ २३ ॥
 गजमस्तकीं माहावळें । आंकुशें फोडिती गंडस्थळें ।
 लक्षानलक्ष तेणें काळें । असंख्य मेटें^३ घालिती ॥ २४ ॥
 पाहों ठाकले सकळ लोक । देव कैरिती कौतुक ।
 बोलती हे पिनांक । कैसें जाईल मंडपा ॥ २५ ॥
 जनामुखीं हे चि गोष्टी । धनुष्य वोढिता कोण सृष्टी ।
 आहे मां हें च्याप कष्टी । राये सभे चालविलें ॥ २६ ॥
 आणीक बोलती कौतुक । ठाउके आहेती तिन्ही लोक ।
 दाशरथी रघुनायेक । आला ह्यणोन चालविलें ॥ २७ ॥
 तंव तें धनुष्य न चाले । असंख्य वारण मंदावले ।
 ब्राह्मण स्तुती प्रवर्तले । सुरवर नवस नवसिती ॥ २८ ॥
 घोर वाद्यांचा कडका । गज पीटिती तो तडका ।
 आणि हाकांचा भडका । तेणें आकाश तडतडी ॥ २९ ॥
 तंव श्रोतीं घेतली आशंका । येवढा जेथें तडाखा ।
 तेथें भूमीचा कोण लेखा । विभंछ जाली असेल कीं ॥३०॥

१ हत्ती. २ उद्यत, उठून तयार. ३ मेटें घालिती=रडकुंडीस येती मेठ ह्यण-
 जे महात, असा एक शब्द आहे. ४ “ विमानीं ” पाठांतर. ५ शिवधनुष्य. ६ वो-
 ढणारा. ७ मग. ८ तडाखा. ९ सलज्ज, लज्जायुक्त.

तरी त्रिविक्रधनुष्य तें सज्ञान । पां चि^१ भूमी शोभायमान ।
 रामा मिरवणें लागून । अति संभ्रमें राखिली ॥ ३१ ॥
 भागलीं वारणाचीं थारें । आणीक जुंपिती अचटें ।
 माहा उग्र थोऱ्या कष्टें । सभेमध्ये आणिलें ॥ ३२ ॥
 पंचसहस्र घंटा किंकिणी । जया लागले रत्नमणी ।
 अमोत्य वस्त्रांची गवसणी । माहाउग्र पिनाक तें ॥ ३३ ॥
 सभेचिया आंगणांत । धनुष्य पडलें अद्भुत ।
 तेणें बळियाचें चित्त । चिंतावतीं घातलें ॥ ३४ ॥
 येका धाक भरला पोटीं । येकीं पल्लवें लाविले दृष्टी ।
 येक ह्मणती लाज मोठी । येथें येऊन लागली ॥ ३५ ॥
 येकांचा ऊर तडतडी । येकां आली हुडहुडी ।
 येक धीराचे परवडी । कानगोष्टी लाविल्या ॥ ३६ ॥
 येक ह्मणती उग्र च्याप । देखतां दृष्टी भरे कंप ।
 येक फेडिती आक्षेप । देवींगीवीं^६ वोढावें ॥ ३७ ॥
 उगें चि पाहावें कौतुक । कोण वोढील नायक ।
 आह्मी वऱ्हाडी नेमक । ऐसे किती बोलती ॥ ३८ ॥
 येक ह्मणती चक्रवति । हा राजा मिथिलापती ।
 आह्मी याचें ठेवणें किती । बोलून मौन्य राहिले ॥ ३९ ॥
 तंव जनकरायें ते काळीं । गंधें धुशरें परिमळीं ।
 पुष्पें तांबोल विव्हळीं । पूजा अनुक्रमें चालविल्या ॥४०॥
 शतांची सहस्रे फिरती । रंम्य पूजा ते करिती ।
 सुंदर वाद्यें वाजती । नाना प्रकारीं विविधें ॥ ४१ ॥
 तंव तें रत्नमणीचें मंदिर । नवखणाचें दामोदरं^९ ।
 लक्षानलक्ष जाळांधर । सूक्ष्म दृष्टी परभासे ॥ ४२ ॥

१ पहा. २ चि=ती. ३ आच्छादन. ४ पदर. ५ ढोंगानें, संभ्रमानें, ६ (?)
 देवाविवांनीं. ७ पदरचे, अंकित. ८ " विलाळी " पाठांतर. (?) विवळ=सविस्तर.
 ९ " रंग " पाठांतर. १० रत्नखचित मंदिर. ११ प्रभासे,

आणीक त्याची अपूर्वता । जे मंदिरीं तद्रूपता ।
 विळासती लखलखिता । परम शोभायमान ॥ ४३ ॥
 तेथें पाइरिया त्या साधका । येकाहूनि येक अधिका ।
 चढें चढें मंगळिका । अष्ट जिनसी सारुनी ॥ ४४ ॥
 नवमे खणीं मनोरमा । जानकी पाहों आली रामा ।
 सखी विजया उत्तमा । तिसी वोलती जाली ॥ ४५ ॥
 राम आला आला हे वार्ता । म्या ऐकिली गे तत्वता ।
 सभे रायामध्यें कोणता । दावीं मज श्रीराम ॥ ४६ ॥
 शंभुआराधनी केवळ । नाभी वैसले भूपाल ।
 छत्रपती माहावळ । सखी अनुक्रमें दाखवी ॥ ४७ ॥
 बोले जनकाची कुमरी । कां सिणविसी वागेश्वरी ।
 सर्वथा भरों नको भरीं । दावीं मज श्रीराम ॥ ४८ ॥
 कोण तो गे आत्माराम । कोण तो गे सुखधाम ।
 विश्रांतीचा हि विश्राम । मदनमूर्ती दाखवीं ॥ ४९ ॥
 सखी ह्मणे सावधान । कौशिकापुढें विराजमान ।
 सुंदर मूर्ती जगजीवन । पैल पाहें जानकी ॥ ५० ॥
 पाहे मैथिली' विळास । दुर्वादळ तनु दिसे ।
 कोटी मदनाचे विशेषें । निंबलोण मुखासी ॥ ५१ ॥
 मुगुट किरटी रत्नमणी । जिनस जिनसी वैसल्या चुणी ।
 मकर कुंडलें सुंदर कर्णी । डोलती तेज झमकें ॥ ५२ ॥
 आकर्ण पूर्ण रमणीय । सुंदर नयन पैल पाहे ।
 सकळामध्यें शोभताहे । नव्हे सर्वासारिखा ॥ ५३ ॥
 विशाल भाळ गे मनोहर । त्यावरी रसाळ केशर ।
 टिळक रेखिला सुंदर । सुरंग अक्षता झळकती ॥ ५४ ॥

१ जानकी. " मैथुळी " पाठांतर. २ निंब=लिंबु. लोण=लवण, मीठ. पण लवण याचा अर्थ सुंदर असा हि आहे व तो च या ठिकाणीं घ्यावा. लिंवाप्रमाणें सुंदर. ३ " डोलें तेज झमकतें । " पाठांतर.

नासिकीं विंब वरवेपणें । रूपें रसाळ जालीं हीणें ।
सुवास दाटला तेणें गुणें । सभे भ्रमर लोटला ॥ ५५ ॥
स्मित अधर गे विराज । दंत पंगती हेलावे तेज ।
हनुवटी मंगळराज । निर्मासुर मुख पाहे ॥ ५६ ॥
कंठीं माळा अनर्घ्यमणी । आपाद पर्यंत वरवेपणीं ।
हृदयपदकें सतेजखाणी । राम तो गे जानकी ॥ ५७ ॥
निर्मळांगा निर्मळा । चंदन उटी सुमनमाळा ।
बाहुभूषणीं नाना कीळा । रत्नमणींच्या फांकती ॥ ५८ ॥
पैल पाहे राजकुमरी । सुंदर शाम पीतांबरधारी ।
कटीं मेखळा साजिरी । क्षुद्र घंटिका मिरवती ॥ ५९ ॥
वरदपाणी मंगळराज । पैल पाहे करांबुज ।
वीरकंकणें तेजःपुंज । नाना भूषणें मुद्रिका ॥ ६० ॥
तो गे सीते कोदंडपाणी । अमोघ भाता भरला वाणीं ।
५ पुरुषामध्ये सुगुटमणी । समस्तांचा विराजे ॥ ६१ ॥
सर्वें वंधु सुलक्षण । चामर ढाळी लक्ष्मण ।
जें सर्वांचें भूषण । राम तो गे जानकी ॥ ६२ ॥
पाहे जानकी मनोहर । आवघे दिसती किंकर ।
षड्गुणसंपन्न जगदीश्वर । राम तो गे जानकी ॥ ६३ ॥
सीता पाहे मदनमूर्ती । तव त्या अवघ्या चित्तोर्वृत्ती ।
रामीं वेधल्या विश्रांती । निचेष्टित राहिली ॥ ६४ ॥
सखी ह्मणे गे सावधान । आझुनी जालें नाहीं ध्यान ।
पदकमळें दाखवीन । सख्य उत्तीर्ण हें माझें ॥ ६५ ॥
सकळ भूषणीं तेजःपुंजें । पैल पाहें पदांबुजें ।
नीळवर्णी मंगळराजे । सासुद्रिकें शोभती ॥ ६६ ॥

१ “ बोक ” पाठांतर, तेज. २ सुरेख, भरलेलें. ३ अनर्घ्य=विनमोल. ४
किरणें, प्रमा. ५ “च्या” च्या ऐवजों “ल्या” असें पाठांतर, “ ल्या ” ह्मणजे, हि
“ च्या ” च. ६ चित्तवृत्ति.

पदकमळीं विराजतो । तोडर व्रीदाचा गाजतो ।
 जनकनंदिनी पाहे तो । निश्चयेसी श्रीराम ॥ ६७ ॥
 चरणकमळें विराजमान । आपुली मिरासी देखोन ।
 जानकी चालिलें स्फुंदन । रोमांच आंगीं थरथरिलें ॥ ६८ ॥
 सुख दाटलें अंतरीं । शब्द फुटेना वाहेरी ।
 निचेष्टित धरेवरी । जनकात्मजा ते काळीं ॥ ६९ ॥
 रामरूपें वारिलें मना । गळित जाल्या भावभावना ।
 पाहात होती त्या नयना । सुखें पाहाणें राहिलें ॥ ७० ॥
 जनकात्मजेचें वेधलें मन । सखिया ह्मणती गे सावधान ।
 ते समई न ये वचन । मौन्य मुद्रा पातली ॥ ७१ ॥
 सुखपात्र ते जनकदुहिता । रामरूपें सर्वस्वता ।
 वेधली ते सुखवार्ता । वाचे केवीं वदवेल ॥ ७२ ॥
 जानकीचा आनंद गहन । कांहीं बोलावया वांछी मन ।
 तरी धनुष्ये टाकिलें हें आपून । प्रसंग समयो पाहिला ॥ ७३ ॥
 तव ते जनकाची नंदिनी । आनंद अवस्था सारुनी ।
 सखियेसी सुवचनीं । काये बोलती जाली ॥ ७४ ॥
 मंगळनिधी सुंदर शाम । कैसी पावेन मी रघोत्तम ।
 रायाचा पण दुर्गम । रामीं अंतर पाडिता ॥ ७५ ॥
 रायें राय आणिले थोर । रामावेगळा कोण्ही वीर ।
 धनुष्ये बोढितां हें शरीर । मी न ठेवीं सर्वथा ॥ ७६ ॥
 धनुष्य अभाग्य बोढवलें । रामप्राप्ती आड ठेलें ।
 रघुकुळरत्ना दुःखाविलें । पणें केलें रायाच्या ॥ ७७ ॥
 भाग्य आलें अवचित । परी तें न भोगितां दैवहत ।
 रायें साभिमानी चित्त । त्यापरी घातलें ॥ ७८ ॥
 धनुष्य परम कठोर । मदनमूर्ती हा रघुवीर ।
 त्याचे प्राप्तीचें अंतर । हे वार्ता साहेना ॥ ७९ ॥

रामवियोगाची आपदा । हे मज न साहे गे कदा ।
 प्राप्तीसमये परिवाधा । धनुष्यविघ्न उदेलें ॥ ८० ॥
 राया कळेचिना कैसें । मज रामा द्यावें ऐसें ।
 मग ते जानकी तदंशें । रामां शरण रिघे ॥ ८१ ॥
 ह्मणे जय जय जी रघुनायका । सत्यप्रतिज्ञा शब्द निकां ।
 तरी मज वरावें रविकुळटिळका । अंतरसाक्ष जाणोनी ॥ ८२ ॥
 माझ्या पित्यानें केला पण । च्याप टाकिलें हें आणून ।
 तूं वीरवाहो आझून । धनुष्य कैसें उरलें हें ॥ ८३ ॥
 तुजवेगळा माहावीर । त्रैलोकीं आहे कोण धीर ।
 तरी न करी माझा आव्हेर । ये समई मज जिंकावें ॥ ८४ ॥
 रत्न कीळा नव्हे भिन्ना । स्वाद रसीं निवडेना ।
 साक्षी काढितां निघेना । कार्यामधुनी ॥ ८५ ॥
 तैसी रघोत्तम आणी सीता । दोघे येकरूप पाहातां ।
 तरी रामप्राप्तीची चिंता । केवीं स्पर्शें मैथिली ॥ ८६ ॥
 तों ते सभेचा गजर । येकाहून येक वीर ।
 अतिरथी नामधार । माहारथी वैसले ॥ ८७ ॥
 सकळां पूजा जाली सांग । नाना उपचारी नाना रंग ।
 कार्यभागाचा प्रसंग । मिथिलरायें काढिला ॥ ८८ ॥
 राजे पाहोन सभेसी । बोलतां जाला त्या समयासी ।
 धनुष्य बोढील त्यासी । कन्या देईन माझी ॥ ८९ ॥
 पाये धोऊन करीन पूजा । माझी प्राणकळा हे आत्मजा ।
 विधियुक्त देईन वोजा । सत्य प्रतिज्ञा माझी ॥ ९० ॥
 वचन होतां तें श्रवण । हरुषें उठिला रावण ।
 सभा लक्षून कुलक्षण । काये बोलतां जाला ॥ ९१ ॥
 मिथिला हातीं घेईन पूजा । मी वरीन जनकात्मजा ।
 धनुष्य देखोनि माझ्या भुजा । स्फुरण करिती वीर हो ॥ ९२ ॥

१ खरा. २ “ राजा ” पाठांतर. ३ “ त्या समयासी ” ऐवजीं “ सक-
 लासी ” पाठांतर.

म्या हिंदोळिला कैळास । समुद्र केला कासावीस ।
 वोढून काढीन आतां शेष । वराह उचलीन वीस भुजीं ॥९३॥
 तेथें कायेसें हें पिनाक । मज आणी याचा धाक ।
 इंद्र धनुष्याचा गमक । तृणतुच्छ म्या केला ॥ ९४ ॥
 प्रतिज्ञा बोलिला उदंड । उचलूं गेला कौदंड ।
 तंव तें चळेना प्रचंड । सीमा सांडून जड जालें ॥ ९५ ॥
 त्रिबकधनुष्य तें पवित्र । रावणकर अपवित्र ।
 स्पर्श करितां दशवग्न । थरथरां कांपतु ॥ ९६ ॥
 जानकी ते रामकांता । आणी सर्वशक्ती ते तत्वता ।
 रावणा क्षोभली आदिमाता । शक्ती वोढून घेतली ॥ ९७ ॥
 धनुष्य उचलूं गेला लीळा । तंव तें आटोपेना वळा ।
 कांपो लागला चळचळा । गुढगे मांड्या टेकितु ॥ ९८ ॥
 मेढें यालून सांबरी । तंव तें आदळलें उरी ।
 आडोनि धरेवरी । किरविल जैसा पसरला ॥ ९९ ॥
 ऊर दडपिला धनुष्यें । स्वास टाकाया संधी नसे ।
 हातपाय झाडीतसे । फडफडां धरणीसी ॥ १०० ॥
 मुखीं रक्त लोढें खोटी । फिरती नेत्र चक्रवाटी ।
 धनुष्य वळें हृदय लाठी । वेथा मोठी रावणा ॥ १ ॥
 कांहीं उपाव न दिसे । प्राणसंकट मांडलेंसें ।
 दांत खाऊन बोलतुसे । धांवा धांवा वळिये हो ॥ २ ॥
 रावणगर्वाचें बोडंबर । त्रिबकधनुष्यें केला चूर ।
 ह्मणे मेळों उठा वीर । काय आतां पाहातां ॥ ३ ॥

१ गमका, गर्व. २ गुडघे जर्मानावर टेंकून. ३ “ किर्मीर ” चा अप-
 भ्रंश किरविल दिसतो. भीमानें “ किर्मीर ” नांवाचा राक्षस मारला होता. ४
 गुळण्या. ५ प्रतिबंध. तोंडामध्यें रक्ताच्या गुळण्या येऊन श्वासाला प्रतिरोध होऊन
 रावणाचे डोळे चक्रवाताप्रमाणें गरगर फिरूं लागले. ६ धनुष्यानें जोरानें रावणाची
 छाती लाटल्यामुळें त्यास परम व्यथा झाली. ७ अवडंबर. ८ “ अंत ” पाठांतर.

रावणाची अवकळा । दुःख देखोन भूपाळा ।
 कित्येकां वाटली सुखवेळा । किती विस्मये पावले ॥ ४ ॥
 किती बोलती नृपवर । ह्मणती रावणा लागला घोर ।
 आतां कोण आहे वीर । धनुष्य बोढून टाकित्ता ॥ ५ ॥
 तंव तें मिथिलाचे प्रधान । समस्त हि गजबजून ।
 उभे राहिले विराजमान । काये बोलती जनकासी ॥ ६ ॥
 ह्मणती राया चक्रवती । समस्त आणिले भूपती ।
 येक येक वीर त्रिजगती । जिंकिती ऐसे आले ॥ ७ ॥
 हे आवघे चि क्षेत्रधर्मी । यामध्यें हा पराक्रमी ।
 त्या रावणाच्या भुजा भूमी । धनुष्याखालीं आडकल्या ॥ ८ ॥
 तरी त्रिभुवनजयश्रीमंगळा । राया जानकी दिव्य बाळा ।
 पणधनुष्याची अर्गळा । कोणा माटा घालील ॥ ९ ॥
 तें ऐकोन मिथिलापती । काये बोलिला सभेप्रती ।
 सप्त द्वीपींचे भूपती । द्वीपांतरीचे आले ॥ ११० ॥
 माझी कन्या सुलक्षण । सकळकळापरिपूर्ण ।
 कीर्ति सूर्य फांकले कीर्ण । लाभ अभ्यागत हे राजे ॥ ११ ॥
 तरी भूपती अथवा सुरवर । च्याप बोढील जो कां वीर ।
 त्याचे कीर्तीचा विचारं । तिन्हीं लोकीं वाढेल ॥ १२ ॥
 कोण्ही उचलीना चढवीना । कोणी कान्हाडी बोढीना ।
 पुरुषार्थास दाखवीना । इतुक्यामध्यें येक ही ॥ १३ ॥
 तरी निर्वीर जाली हे धरा । पुरुषार्थ सरला येकसरा ।
 माझे कुमरीस नोवरा । निर्मितां विधी विसरला ॥ १४ ॥
 सभे बैसले भूपाळ । अधोमुख माहाबळ ।
 सकळ मौन्ये सुमित्रावाळ । काये बोले रामासी ॥ १५ ॥

१ “ रायासी ” पाठांतर. २ क्षत्रियधर्मी. ३ आलेले, अतिथि. ४ माझ्या कन्येच्या कीर्तिरूप सूर्याच्या फांकलेल्या किरणांनीं आकृष्ट होऊन आलेले असे हे राजे आहेत. ५ “ विस्तार ” पाठांतर. ६ “ बोढी कानाडी आणीना । ” पाठांतर.

श्रीरघुवंशरत्ना पाहे । विमळ दास मी तुझा आहे ।
 माझ्या वळापुढें स्वामी हें । च्याप केवी उरेल ॥ १६ ॥
 मेरुपर्वतसागरेंसी । धरा झेलीन फळाऐसी ।
 या पिनाकाची कायेसी । वार्ता तेथें ॥ १७ ॥
 तंव विश्वामित्र ह्मणे फणिवरा । तूं बोलिलासी अर्थ खरा ।
 परी धनुष्यगर्वपरिहारा । तूं नव्हेसी सौमित्रा ॥ १८ ॥
 आतां पुढें अनुसंधान । रावणा देती जीवदान ।
 वेणीस्वामी रघुनंदन । च्याप भंगिती अवलीळा ॥ ११९ ॥
 इति श्री रामायणे आदिकांडे सीतासैवर नाम । समास चौथा ॥७॥

॥ समास पांचवा ॥

॥ श्रीराम कर्ता ॥

तों कौशिक ह्मणे रघुनाथा । रावण पावलाहे परम वेथा ।
 त्यासी वांचवावें समर्था । च्याप बोहून टाकावें ॥ १ ॥
 मदनमूर्ती सुंदरशामा । वीरवाहो रघोत्तमा ।
 निरोपम्य अक्लेश्टकर्म । नाम तुझें तुज साजे ॥ २ ॥
 आमुचें वाक्य येथार्थ । कर्ता तूं येक समर्थ ।
 आणी जनकमनोरथ । सत्य सिधी पावविता ॥ ३ ॥
 मदनमूर्ती सुंदर । उभा राहिला सीतावर ।
 मुनीस केला नमस्कार । सर्वज्ञ विधीपालकें ॥ ४ ॥
 करुणाकर नाम साजे । पूर्ण प्रतापी ब्रीद गाजे ।
 चामरकरी बंधुराजे । समागमी चालिजे ॥ ५ ॥
 अंदु झणाणी चरणीं । नेपुरें वाकी कटकिकणीं ।
 तनु गुप्तविभूषणी । भूषणमूर्ती विराजे ॥ ६ ॥

१ मेरु पर्वत व सागर यांच्या सह या पृथ्वीला फळाप्रमाणें झेलीन.
 २ “ पुढिलोये समासी ” पाठांतर. ३ अक्लिष्टकर्म, ज्याची क्रिया क्लेशरहित आहे,
 दुसऱ्याला त्रास देत नाही, असा. ४ कमरेच्या घागऱ्या.

संत सुखपात्रें अमूर्पें । समस्त मोहिली रामरूपें ।
 तटस्त जैसी चित्रलेपें । ठंकार मूर्ती देखोनी ॥ ७ ॥
 देवा वाटला साभिमानी । सुंदर धाकुटा भोळा जनीं ।
 जानकी भावना जाउनी । माळ घालूं आतां ॥ ८ ॥
 भक्तराज सभेप्रती । त्यास भावला ध्येयमूर्ती ।
 सभे बैसले भूपती । माहावीर त्यास भासे ॥ ९ ॥
 सुंदरमूर्ती सुलक्षणी । आळंकृत सकळगुणी ।
 सौमित्रेंसी च्यापपाणी । धनुष्यापासी चमके ॥ १० ॥
 तंव तो बंधुराजचूडामणी । शेष प्रार्थितसे धरणी ।
 तां धीर धरावा ये क्षणीं । राम धनुष्य वोढितां ॥ ११ ॥
 चौदा भुवनें याचा पोटीं । तूं दडपसी वामांगुष्टीं ।
 निघंसी पाताळकपाटीं । तरि तां धीर धरावा ॥ १२ ॥
 प्रार्थितसे दिग्गजासी । तुह्मी वोढून धरावें पृथ्वीसी ।
 मग तो नमी शेषासी । ह्मणे धीर धरावा ॥ १३ ॥
 वामांगुष्टभारें करूनी । हे ढळेल अवनी ।
 तरी तां सहस्रफणी करूनी । क्षिती आवरिली पाहिजे ॥ १४ ॥
 कूर्मास ह्मणे धीर धरी । वराहाची प्रार्थना करी ।
 तकवां करा क्षणभरी । राम धनुष्य वोढितां ॥ १५ ॥
 सौमित्र बोलतां क्षण । धनुष्य घोर कठिण ।
 आणि सुंदर राम सुलक्षण । समस्त पाहों ठाकले ॥ १६ ॥
 तव तें भारी ठाणधीर । सभ्य थिर जें गंभीर ।
 वामचरणांगुष्ठाचें अग्र । तेणें च्याप लोटिलें ॥ १७ ॥

१ तसबिरी. २ मनोहर. ३ “ भावला ” पाठांतर. ४ त्या वेळीं राम कसे दिसले ? देवांना साभिमानी भासले, सामान्य जनांना सुंदर धाकुटे वाटले, जानकीला माळ घालाविशी वाटली, सभेंत जे भक्त होते त्यांना श्रीरामाचें ध्यान करावें वाटलें, आणि राजेलोकांना राम महावीर भासले. ५ धीर. ६ “ भार ” पाठांतर. ७ सट्ट, जमीनीवर दड रोविलेले. ८ स्थिर.

ब्रह्मांडतुळणेचें च्याप । आणि अनंतब्रह्मांडाचा हा वाप ।
 धनुष्यभयाचा खटाटोप । तृणतुळ जालां ॥ १८ ॥
 सरळ सुंदर बाहुदंड । लीळें उचलिलें कोदंड ।
 रामें चढवितां ब्रह्मांड । डगमगूं लागलें ॥ १९ ॥
 ते समयीचा कर्कराट । च्यापआर्दानें थर्थराट ।
 सकळां मांडलें संकट । धीर धरून पाहाती ॥ २० ॥
 लीळा लावविलें च्याप पाणी । तेणें महिपाळाच्या मानहाणी ।
 संध्यारागाच्या कमळणी । धरा लक्षिती तैसे ॥ २१ ॥
 सीतें चढवितां रघुनंदनें । उत्फुल्ल ऋषींचीं आननें ।
 हरुष रोमांच स्फुराणें । तनु उदित जनकेसी ॥ २२ ॥
 पूर्ण प्रतापी रघुराज । वीरवाहो तेजपुंज ।
 घोर च्याप केलें सज्ज । वाम करें तुळिलें ॥ २३ ॥
 सुंदरशाम सीतारंग । वज्रठाण तें वक्रांग ।
 च्यापवोढणी चित्तरंग । आणिला नेणों जानकीचा ॥ २४ ॥
 धनुष्य वोढितां प्रसंगें । वामचरणांगुष्ठाचेनि अंगें ।
 भूमी रेटिली तेणें वेगें । हलकालोळ तळतळी ॥ २५ ॥
 रामलीळा इतरां मरण । सहस्रफणीला निर्वाण ।
 दिग्गजाचे हाल कोण । धरा वोढितां ते काळीं ॥ २६ ॥
 वराहदंतार्थी वसुमती । ढळोन रसातळातें जाती ।
 मुख पसरुनि क्षिती । सर्वदर्शनीं धरितसे ॥ २७ ॥
 भारें दडपली कूर्मपुष्टी । प्राण गोळां जाले कंठीं ।
 पाय होते त्याचे पोटीं । सत्वहिण पसरले ॥ २८ ॥
 वोढी येतां आकर्णीं । च्याप ताणलेंसे गुणीं ।
 मुष्टी पिळिलें ते क्षणीं । कर्कश घोष धुमधुमिला ॥ २९ ॥

१ “ जाहाला ” पाठांतर. २ हातानें. ३ सूर्यास्ताच्या वेळीं कमलें जशीं
 म्लान होतात, तद्वत् भूपाळांनीं लज्जेनें माना खालीं घातल्या. ४ शीत, धनुष्याची
 दोरी. ५ “ अग्नें ” पाठांतर. ६ हाहःकार. ७ तळतळ, हाहःकार, गडवड.
 ८ दशन=दांत.

आजानवाहो तो जगदीश । सीत पुरेनां कान्हाडीस ।
 बळें च आणितां मुष्टीस । कडकडकड नादालें ॥ ३० ॥
 भंगलें कोदंड टाकून । राम सभे शोभायमान ।
 तव दुमदुमकारें गगन । ब्रह्मप्रलय मांडला ॥ ३१ ॥
 रामें वोढितां कोदंड । मध्यें चि जालें दुखंड ।
 ध्वनि दाटलें ब्रह्मांड । नभ कर्कश गर्जतसे ॥ ३२ ॥
 मेरुमांदारसिखरें । घडघडिलीं ते अपारें ।
 सप्त पाताळ दिगांतरें । नादें डोले वसुमति ॥ ३३ ॥
 खळबळिले सप्त सागर । चंद्रागीर द्रोणागीर ।
 तेव्हां खचले अपार । नक्षत्रझडी वैसली ॥ ३४ ॥
 वैसली सभा तटस्थभूत । आवघे देव पडिले भ्रांत ।
 कौशिक जनक रघुनाथ । यावेगळे करूनि ॥ ३५ ॥
 सर्व शक्तीचा सारांश । विधीनें निर्मिलें होतें धनुष्य ।
 अद्भुत दाटला घोश । ब्रह्मकोशीं यालागी ॥ ३६ ॥
 ध्वनि ब्रह्मांडा झेष घाली । नादकळा निमोन गेली ।
 जर्गीं गाजे हे चि बोली । रामें धनुष्य भंगिलें ॥ ३७ ॥
 राया जनकाचें भाग्य थोर । गगनीं दाटला जयजयकार ।
 पुष्पें वरुषले सुरवर । आणी दुंदुभी लागल्या ॥ ३८ ॥
 पूर्णानंदें मंगळतुरें । वाजों लागलीं अपारें ।
 ऋषी ब्राह्मण जयजयकारें । विश्व आनंदें दाटलें ॥ ३९ ॥
 जनक आनंदें भरित । पूर्ण जाले मनोरथ ।
 विदेह साधनफल उचित । अगाध प्राप्ती पावला ॥ ४० ॥
 न कळे महिमा जनकाचा । आणी त्याच्या साधनाचा ।
 राम आत्मा त्रैलोक्याचा । जावार्इत्वे जोडला ॥ ४१ ॥
 पूर्णानंदें विराजमान । थोर पावला समाधान ।
 राजा नारदा पुरातन । कथा सांगतां जाला ॥ ४२ ॥

राजा बोले नारदासी । पूर्वीं त्रिपुरवधासी ।
 या महेशच्यापासी । शिवें निर्माण केलें ॥ ४३ ॥
 त्रिपुरवध जालियावरी । माझ्या पितामहाच्या घरीं ।
 शंकर परम सख्य करी । हें च्याप ठेविलें होतें ॥ ४४ ॥
 तरी देवऋषीयाकारण । म्या दुर्जय केला पण ।
 माझी कन्या सुलक्षण । ईच्या पाडें वरासी ॥ ४५ ॥
 तरी तो माझा मनोरथ । सिधी पावला येथार्थ ।
 राम जावाई समर्थ । तुमचे कृपें लाधलों ॥ ४६ ॥
 नारद वदे चक्रवती । येथार्थ बोलिलास सुमती ।
 राम जावाईत्वाची प्राप्ती । देहांतसाधनें तां केलीं ॥ ४७ ॥
 देवाधिदेव जगदीश । आमुची विश्रांती हा परेश ।
 तुझे मंडपीं सावकाश । धन्य दिवस सुखाचा ॥ ४८ ॥
 आतां पुढिलिये समासीं कथारस । वच्हाड येईल मिथिलेस ।
 वेणीस्वामी सकळांस । भेटी उत्साहें देतील ॥ ४९ ॥
 इति श्री रामायणे आदिकांडे सीतासैवर नाम । समास पांचवा ॥५॥

॥ समास साहावा ॥

॥ श्रीराम कर्ता ॥

रामप्रताप देखोन । जनक आश्रिय करून ।
 पूर्ण पावला समाधान । मनासारिखें जालें ॥ १ ॥
 थोर आनंदभरित । सिधी पावले मनोरथ ।
 चित्त उछाहा उदित । अति संभ्रमें रायाचें ॥ २ ॥
 राग अक्लेष्टकर्मागती । मिथिळा आनंद न सांटे चित्तीं ।
 प्रांजळी करूनि कौशिकाप्रति । काये वोलता जाला ॥ ३ ॥

१ “ भेटी उछाह गाजे । ” पाठांतर २ “ जनका आश्रिय गहन । ” पाठांतर.

३ हात जोडून.

ह्मणे मुनि मुगुटमणी । मज दाखविला कोदंडपाणी ।
 माझी प्रतिज्ञा ये क्षणीं । सत्य केली तां कौशिका ॥ ४ ॥
 माझ्या भाग्याची सकळ कळा । परम सुलक्षण सुसीळा ।
 कन्या माझी मुनिशार्दुळा । रामा दिली ये कार्ळी ॥ ५ ॥
 तरी हा उत्छाह मुनिवरी । तुह्मी करावा ऋषेश्वरी ।
 सर्व आहे सकळ प्रकारी । आशीर्वादे तुमच्या ॥ ६ ॥
 तुमचे कृपेचा फळयोग । मज राम जावाई हा प्रसंग ।
 याची पूजा येथासांग । करूं इच्छी मी कौशिका ॥ ७ ॥
 मुनि तोष पावोन । ह्मणे बोलिलासी राया धन्य ।
 राम जावाईत्वे पूजन । आराधिलें पुर्वीं तां ॥ ८ ॥
 थोर आनंद जनकासी । काये बोले मुनीसी ।
 मूळ जावें अयोध्येसी । रायें आलें पाहिजे ॥ ९ ॥
 तंव गर्गाचार्या बोले भूपति । मूळ धाडा सीघ्रगति ।
 लग्ना आड तीन रात्री । अवधी इतुकी आहे ॥ १० ॥
 जोतिसी बोलिला वचनासी । हो जि ह्मणोन तयासी ।
 राजा शोभनपत्रिकेसी । अति उत्छायें पाठवी ॥ ११ ॥
 सुंदर पत्रिका मंगळाक्षरें । अर्थवचनें उपचारें ।
 राम प्रताप आत्यादरें । मात्रुका अर्थ घवघवी ॥ १२ ॥
 रायें लिहिला मनोरथ । इच्छित पावलों येथार्थ ।
 मज सेवका करावें समर्थ । सुहृदेंसी यावें ॥ १३ ॥
 वेळु न लवावा भूपति । आलें पाहिजे सीघ्रगति ।
 लग्ना आड तीन रात्री । कळलें पाहिजे प्रभूसी ॥ १४ ॥
 राजपत्रिका विराजमान । समागमें श्रेष्ठ प्रधान ।
 चतुरंग सेना घेऊन । मूळ गेलें अयोध्ये ॥ १५ ॥
 मिथिलेश्वराचे मुळहारी । आले अयोध्ये वाहेरी ।
 समाचार राजहेरी । घेऊन राया जाणविती ॥ १६ ॥

१ " सुवर्ण " पाठांतर. २ इष्टमित्रांसह. ३ " देवाज्यानें " पाठांतर, या पाठांतराचा अर्थ काय ? ४ राजाचे दूत.

धनुष्य बोढितां रघुनाथा । मोडोन पडलें जि समर्था ।
 जनक पावला मनोरथा । उछाहमूळ तुह्यांसी ॥ १७ ॥
 रायें ऐकतां वचना । संभ्रमें धाडिलें प्रधाना ।
 थोर करून सन्माना । सधे मुल्हारी आणिले ॥ १८ ॥
 तेहिं नमिलें वसिष्ठासी । परम आल्हादें रायासी ।
 बहुमानें मुळारियांसी । बैस बैसकार जाले ॥ १९ ॥
 पत्रिका ठेविली रायापुढें । वचनें बोलती जाडें जाडें ।
 मिथिलेशाचें भाग्य गाढें । पाये जोडले तुमचे ॥ २० ॥
 जनकरायें नमस्कार । सांगोन बोलिला उत्तर ।
 मज सेवका करावें थोर । सीघ्र आलें पाहिजे ॥ २१ ॥
 पत्रिका वाचितां भूपति । रामप्रताप अद्भुतगति ।
 राया आनंद न माये चित्तीं । थोर आश्रियें दाटला ॥२२॥
 तैसा चि बोले तयातें । सांगा सांगा जि मागुतें ।
 माझ्या मदनमूर्ति रघुनाथें । कैसी मारिली ताटिका ॥२३॥
 चरणीं सीळा मानुषी कैसी । दुर्जये भंगिले धनुष्यासी ।
 राम सुखें सौमित्रेंसी । हें स्वागत सांगा जी ॥ २४ ॥
 मग ते बोलती भूपति । कल्याण दोन्ही कल्याणमूर्ति ।
 कौशिक नेतां आश्रमाप्रति । मार्गीं ताटिका मारिली ॥२५॥
 याग जाला शोभायमान । ऋषीमेळें रघुनंदन ।
 मिथिले जातां विराजमान । माहासंभ्रमें करूनि ॥ २६ ॥
 राम चालतां ऋषीमेळें । वास चरण लागला सीळे ।
 तव ते अहिल्या तेणे काळें । पूर्व देहे पावली ॥ २७ ॥
 चरणीं अहिल्याविमोचन । गौतमा दिलें स्त्रीदान ।
 सौमित्रेंसी रघुनंदन । मिथिले आणिले कौशिकें ॥ २८ ॥
 रायें राये जाले दीनें । धनुष्य मोडिलें रघुनंदनें ।
 मिथिलरायें सन्मानें । जानकी दिलही राघवा ॥ २९ ॥

तीन कन्या जनकासी । देऊन सोडिलें चिंतेसी ।
 तरि त्या कोण कोण तुह्यासी । कळलें पाहिजे समर्था ॥३०॥
 अपकीर्ति नेली रावणें । लज्या भूपाळांकारणें ।
 कीर्ति वरिली सीतारमणें । उछाहमूळ तुह्यासी ॥ ३१ ॥
 सर्वांगाचे करून कान । राजा जालासे तल्लीन ।
 तें सांगों तरि समीप लग्न । ह्यणोनि वाचा आटोपिली ॥३२
 राया संतोष नावरे । वशिष्टासी बोले त्वरें ।
 अद्भुत केलें रघुवीरें । कोण आश्चर्य पाहा हो ॥ ३३ ॥
 वशिष्ट बोले दशरथा । राम अवतारी सर्वथा ।
 तुझे भाग्य हें समर्था । काये ह्यणोनि वर्णावें ॥ ३४ ॥
 वशिष्ट बोले नृपवरा । थोर मुहूर्ताचा उभारा ।
 सेना चत्वार सीध करा । ये च समई चालावें ॥ ३५ ॥
 रामप्रताप गहन । वशिष्टें कौसले सांगोन ।
 निजमाता विराजमान । परमानंदें ते काळीं ॥ ३६ ॥
 सभानायेक रायासी । वचनें बोलती विळासी ।
 शरीरसमंध तुह्यासी । कोण भाग्य मिथिळाचें ॥ ३७ ॥
 बोले राजा दशरथ । आमुचे मनीं होता हेत ।
 तोलासम मिथिळानाथ । जनक व्याही करावा ॥ ३८ ॥
 परस्परें प्रत्योत्तरें । उभय रसाळ उत्तरें ।
 तव राणेवसां गजरें । पाक जाले उत्तम ॥ ३९ ॥
 वशिष्टादि मुनिपाती । पाहुणे रायपंगती ।
 सारून भोजनें समस्तीं । संभ्रमें वऱ्हाड निघालें ॥ ४० ॥
 शारदा गणपति बहुमानें । कौसल्येसहित रायानें ।
 पुजूनियां भव्य वहनें । पुढें त्याचीं निघालीं ॥ ४१ ॥
 मुषकारूढ गणेश गोसावी । रायें पूजिला घवघवी ।
 करीं मोदक सकळां दावी । पुढें वऱ्हाडी निघाला ॥४२॥

वरी छेत्रें सूर्यापानें । दुभागीं चामरें विराजमानें ।
 शृंगारमंडित बहुमानें । मंगळमूर्तिं मिरवे ॥ ४३ ॥
 छेत्रें पताका विराजत । देव्हडों चामरें अमित ।
 राजपूजा मिरवत । हंसवहनी निघाली ॥ ४४ ॥
 गणेश आणी सरस्वती । तयापुढें नेणों किती ।
 मंगळतुरें वाजती । गजावरी दमामें ॥ ४५ ॥
 छेत्रें पताका अमित । दिव्यरथीं विराजत ।
 ब्रह्मयोगी मिरवत । वशिष्ठ कुळगुरु निघाला ॥ ४६ ॥
 तया पाठीसी विचित्रें । असंख्य चालिलीं विद्यापात्रें ।
 दिव्य पताका अमित छेत्रें । ब्राह्मणरथ निघाले ॥ ४७ ॥
 धर्म अर्थ मोक्ष काम । निघाले वऱ्हाडी परम ।
 तव श्रोतीं अनुक्रम । आशंका वेतली ॥ ४८ ॥
 धर्म अर्थ काम वाणी । अगत्य वदे पाणीग्रहणीं ।
 मोक्ष नसे उच्चारणी । तरि कां कवि बोलिला ॥ ४९ ॥
 रामा जानकी समर्पण । धर्मअर्थकामनिवारण ।
 मोक्ष पाहिजे याकारण । सुगुटंमणी वऱ्हाडी ॥ ५० ॥
 चालिले च्यारी पुरुषार्थ । अग्निदेव मूर्तिमंत ।
 गृहस्ताश्रमा साक्षभूत । अति संभ्रमें निघाला ॥ ५१ ॥
 छेत्रें सूर्यापानें पताका । कनकमये त्या अनेका ।
 सूर्यवंशी जथां निकां । वऱ्हाडीभार निघाले ॥ ५२ ॥
 उपमा नाही वारणाला । दिव्य पाखरां सकळांला ।
 कनकभूषणें कनकढाला । चवरडोलीं वऱ्हाडी ॥ ५३ ॥
 तया पाठीसी तुरंगभार । पाखरा कनकअळंकार ।
 छेत्रें पताका सुंदर । वीर वऱ्हाडी निघाले ॥ ५४ ॥

१ सूर्यापान=अव्दागिरी. २ देवढी=अधिक, पुष्कळ. ३ सरस्वती. ४ लम्-
 समयीं. ५ कुलोत्पन्न, संघ. ६ चांगला. ७ पाखर=हत्तीघोज्याच्या पाठीवर झालर
 घालतात ती. ८ चंवरडोल=हौदा.

तथा पाठीसी अचाट । रथ चालिले घडघडाट ।
 छेत्रे पताका लखलखाट । राजा संभ्रमें निघाला ॥ ५५ ॥
 शरीरसमंधी सखे पारिखे । वैभवी लोक चालिले निके ।
 मंत्रीरथाची कौतुकें । कडक भार निघाले ॥ ५६ ॥
 माहिपत्रें सूर्यापानें । मछपुछें विराजमानें ।
 तळपती तेज गहनें । आणी ध्वज रथाचे ॥ ५७ ॥
 पुढें तुरांचे विळास । नाना भेरी जिनस जिनस ।
 भाट वर्णिती प्रतापास । संभ्रमें वऱ्हाडी निघाले ॥ ५८ ॥
 तथा पाठीसीं सिबिका । छेत्रे पताका लखाका ।
 रघुवंशकुळटिळका । माता कौसल्या निघाली ॥ ५९ ॥
 सुमित्रा कैकै चौदा शता । राया दशरथाच्या कांता ।
 छेत्रे चामरें मंडिता । सिबिका त्यांच्या निघाल्या ॥ ६० ॥
 सख्या पारिख्या सुवासिनी । पुरीअंगना दिव्य यानीं ।
 समस्त निघाल्या वऱ्हाडिणी । माहा संभ्रम पाहावया ॥६१॥
 माहां संभ्रमें चालिल्या । वैभवा दाविती आपुलाल्या ।
 अष्ट माहां सिधी निघाल्या । समर्था घरीच्या रावत्या ॥६२॥
 येश जय प्रताप कीर्ति । हे अयोध्येचीं बलुतीं ।
 राया दशरथाचीं रावतीं । समस्त वऱ्हाडे निघाली ॥६३॥
 चालिलीं द्रव्याचीं भांडारें । पेठ्या मांदुसा भांगारें ।
 दिव्य वस्त्रें अपारें । सांटी च साटी निघाल्या ॥ ६४ ॥
 परिमळें धुशरें फुलेलादिक । केणें चालिलें अलोलिक ।
 राजाज्ञेचें कौतुक । पाहिजे पदार्थ निघाले ॥ ६५ ॥
 दशरथभाग्याचें कौतुक । पदार्थ चालिले अलोलिक ।
 अनंत ब्रह्मांडाचा नायेक । तो चि जेथें अवतरला ॥६६॥
 तेथें काये असे उणें । वैभव वर्णू कोण्या गुणें ।
 सकळ सांग बरवेपणें । पुढें वऱ्हाड चालिलें ॥ ६७ ॥

१ माही=छत्री. २ शिबिका=पालखी. ३ सुवासिनी. ४ " राम " पाटांतर.
 ५ रावणारे वतनदार. ६ सोने, द्रव्य. ७ साटी=सोबत. ८ जिनस,

वऱ्हाड चालिलें गजभारीं । अयोध्या राहिली बहु दुरी ।
 पुढें दिसे मिथिलानगरी । परम शोभायमान ॥ ६८ ॥
 दिसती ध्वजा आणी पताका । तोरणें झळकती लखाका ।
 मंगळतुरांचा कडका । दमामे दणदणां वाजती ॥ ६९ ॥
 समस्त दिसे ते समई । आगर बाग आंबराई ।
 कालवे पाट ठाई ठाई । परिघ कमळीं दाटले ॥ ७० ॥
 आगर चंदनाचा सुकाळ । चापे पुष्पांचे परिमळ ।
 घेऊन येतसे अनिल । सुवासें ब्रह्मांड कोंदलें ॥ ७१ ॥
 तव ते पातली संध्या वेळा । सूर्य गेला अस्ताचळा ।
 पुरीं पाजळिल्या दीपमाळा । हिलाल वऱ्हाडीं लागले ॥ ७२ ॥
 पदातीचे दणदणाट । गजघंटाचे घणघणाट ।
 अगी अंदूचे चपेट । तेणें भूमी थरथरी ॥ ७३ ॥
 मातल्या उंटांची गडगड । वाजितळांची थडथड ।
 वीरभारांची कडकड । पेलें पेलें चालिले ॥ ७४ ॥
 खचित पताका माहिपत्रें । त्राहाटलीं नेणों मयंकपत्रें ।
 मछपुछें विचित्रें । भारी झळकती अपारें ॥ ७५ ॥
 येक रथांचे घडघडाट । येक औशधांचे भरभराट ।
 आगाजांचे धडधडाट । तेणें भूगोल डगमगी ॥ ७६ ॥
 दमामे आणी कर्णे भेरी । जिकडे तिकडे वाजांतरी ।
 नफेच्या तुतारे वाकेकरी । समस्त वाद्यें वाजती ॥ ७७ ॥
 सिबिका आणी सुखासनें । आलीं जिनस जिनस यानें ।
 मिथिलेवाहेर वनें रानें । भार संभ्रमें मिरवती ॥ ७८ ॥
 हिलाल चंद्रजोति अपार । असंख्य दिवड्यांचे भार ।
 भाट वानिती बडिवार । सूर्यवंशीप्रतापा ॥ ७९ ॥

१ सुवास. २ अनिल, वायु. ३ मशली. ४ घोड्यांच्या टापांची. ५ दाटीनें,
 गदीनें ६ त्राहाटणें=वाजविणें, सिद्ध करणें. ७ (?). ८ "ऐशधांचे" पाठांतर
 (?). ९ आवाजांचे कां दाखून न्याचे (?)

ते मिथिळापुरवासी । उभे दुर्गगोपुरासी ।
 बोलती आले सूर्यवंशी । व्याही जनकरायाचे ॥ ८० ॥
 जनीं बोली त्या काळें । वैकुंठ आणिलें मिथिळे ।
 क्रोण वैभव आगळें । न भूतो न भविष्यति ॥ ८१ ॥
 येक ह्यणती रे मिथिळापति । उत्कट सुकृताची संपत्ति ।
 त्याचें हें फळप्राप्ती । थोर उत्छाह पाहो ॥ ८२ ॥
 वऱ्हाड आलें मिथिळापति । सेवक ह्यणती जि भूपति ।
 राया दशरथाची संपत्ति । थोर वैभवं पातला ॥ ८३ ॥
 रायें ऐकतां ते मात । थोर उल्हासलें चित्त ।
 ऋषी ब्राह्मणा सहित । सकळ सभा आनंदली ॥ ८४ ॥
 तव ते मिथिळे बाहेर वऱ्हाड । उतरले वस्तु जाड जाड ।
 खचित मंडप जुंबाड । घोस मुक्तरत्नांचे ॥ ८५ ॥
 उत्तमासनें विराजत । सुवर्णमय लखलखित ।
 सिंहासनें जडित । कितीयेक दाटलीं ॥ ८६ ॥
 सूर्यवंशी माहांवीर । वशिष्ठादि ऋषेश्वर ।
 किती बैसले नृपवर । राजसभा घनवटली ॥ ८७ ॥
 चुकल्या धना पावे धनिक । किं गतराज्या पावे नायक ।
 राम भेटतां सुख । तैसें जालें रायासी ॥ ८८ ॥
 कैसल्येसीं सकळ माता । जाल्या आनंदभरिता ।
 कोदंडमूर्ति सुंदरा त्या । आळंगिलें समस्तीं ॥ ८९ ॥
 सकळां भेटला रघोत्तम । राजा आनंदे परम ।
 रामप्रताप अनुक्रम । कौशिकमुखें ऐकिला ॥ ९० ॥
 पुढिलिये समासीं सेवती । राम पूजिल मिथिळापति ।
 वेणी ह्यणे सोहळा श्रोतीं । सादर चित्तें परिसावा ॥ ९१ ॥
 इति श्री रामायणे आदिकांडे । सीतास्वयंवर समास साहावा ॥ ६ ॥

॥ समास सातवा ॥

॥ श्रीरामकर्ता ॥

तो आनंद गाजे मिथिळा । रामा सेवती जना सोहळा ।
तांतडीचा येकवळा । राजे वऱ्हाडी रावती ॥ १ ॥
किती प्रधानाचे थवे । सकळा तांतडी हेलवे ।
राम आणुं चला वरवे । हे चि शब्द मिरवती ॥ २ ॥
स्वर्ये राजा आनंदभरित । वऱ्हाड लक्ष्मीआळंकृत ।
गज पाखरले अमित । चवरडोलढालांसी ॥ ३ ॥
वारुं पाखरले तेजोरासी । वऱ्हाडी निघाले संभ्रमेंसी ।
छेत्रें पताका रथेंसी । सिबिका स्त्रियादिकांच्या ॥ ४ ॥
केशर आणी कस्तुरीपात्रें । चोवो चंदन फुलेलेंपात्रें ।
आणी किती रंगपात्रें । परिमळ धुशरें चालिलीं ॥ ५ ॥
द्रव्य चालिलें अपार । संदुक मांदुसा आळंकार ।
दिव्य वस्त्रें अपार । रघोत्तमाकारणें ॥ ६ ॥
पूगीफळें आणी पानें । उत्तम संभ्रमाचीं अन्नें ।
रघुनाथजिभोजनें । रत्नताटें चालिलीं ॥ ७ ॥
धन्य राजा मिथिळापति । प्रधाना आज्ञा पूर्वी च होती ।
सर्व सीध वरव्या रीती । राजा संभ्रमें निघाला ॥ ८ ॥
जनक राजा वैभवेसी । घेऊन चालिला सेवतीसी ।
जैसा इंद्र वैकुंठासी । विष्णुपूजे कारणें ॥ ९ ॥
हे हि उपमा निरार्थक । इंद्र असे सेवक ।
राम जावाई विशेष । अंतरभिठी जनकाची ॥ १० ॥
रामा मूळ गजरें । वाद्यें वाजती अपारें ।
दमामे नगारे वाजांतरें । नफेच्या बुरुगे चौघडे ॥ ११ ॥

१ एकोपा, संव. २ “ थोवे ” पाठांतर. ३ घोडे. ४ चोहा, चंदनाची उदी किंवा चंदनी अत्तर. ५ फुलेल=अत्तर. ६ सुपाऱ्या.

मिथिले आंत बाहेर । दिक्क्या हिलालाचे भार ।
 चंद्रजोती अपार । यानें विमानें भासती ॥ १२ ॥
 छेत्रें सूर्यापानें पताका । सुवर्णध्वजा त्या अनेका ।
 मंगळतुरांचा कडका । मिथिले बाहेर आले ॥ १३ ॥
 दोहीं दळींचा वाद्यघोष । तेषें उलों पाहे आकाश ।
 शेषाचिया श्रवणास । तधीं टळें बैसलें ॥ १४ ॥
 तुरें नव्हे तें कर्कशें । सुरसें आणी बहुवसें ।
 शेषा रुचली विशेषें । नादें कर्ण मंदावले ॥ १५ ॥
 हवाया नळे चंद्रजोति । नाच गायनें विराजती ।
 अति संभ्रमें सेवती । रघुनाथजि आणिली ॥ १६ ॥
 अयोध्यापति सन्मानें । पुढें आला बहुमानें ।
 प्रीतिवचनाचीं नमनें । परस्परें भेटले ॥ १७ ॥
 मिथिलें नमिलें वशिष्ठ ऋषी । अनुक्रमें श्रेष्ठ श्रेष्ठासीं ।
 परस्परें सन्मानेंसी । व्याही वन्हाडी बैसले ॥ १८ ॥
 ते जानकीची जननी । कौसल्येनें सन्मानुनी ।
 समस्त हि वन्हाडिणी । अति संभ्रमें बैसल्या ॥ १९ ॥
 शतानंद ह्मणे राया । रामपूजा या समया ।
 करावी जि नृपवर्या । ऋषी ब्राह्मण बोलती ॥ २० ॥
 सकळ मंगळाचें मंगळ । सर्व सुखाचें हें फळ ।
 राया तुझें भाग्य सफळ । राम जावाई जोडला ॥ २१ ॥
 राजा पाहे मदनमूर्ति । रूपें हरल्या चित्तोवृत्ति ।
 रामीं तन्मये मनोगति । उगा चि तेव्हां बैसला ॥ २२ ॥
 मदनमूर्ति स्वानंदघन । सकळ भूषणीं विराजमान ।
 दिव्यांवरें परिधान । भुवनसुंदर रूपडें ॥ २३ ॥
 जनकें देखतां सुखमूर्ति । अंतरवृत्ति हि अंतुति ।
 रामरूपीं भरली प्रीति । मिठी जडोन तद्रूप ॥ २४ ॥

सुखें दाटलें अंतर । येक मन तें रामाकार ।
 त्याच्या मोहरें हें शरीर । नेत्रपातें हालेना ॥ २५ ॥
 सुखाकार जालें चित्त । राम पूजावा ना उठे हेत ।
 च्यारि देह तटस्थभूत । फिरली दृष्टी झंंकली ॥ २६ ॥
 ते समईचा गजर । सकळ करिती जयजयकार ।
 प्रेमळ भक्त अपार । जनकमिळणीं मिळाले ॥ २७ ॥
 शतानंदादि ऋषीजन । ह्यणती राया सावधान ।
 सुंदर शाम रघुनंदन । पूजी पूजा पाहों दे ॥ २८ ॥
 राजा परमानंदें सादर । रामपूजेसी तत्पर ।
 सीरोवेष्टणाचा पदर । कंठप्रदेसीं घातला ॥ २९ ॥
 ब्राह्मण मंत्राच्या गजगजा । कर जोडून जनक राजा ।
 संकल्प सोडिला मग पूजा । रामापुढें समर्पिली ॥ ३० ॥
 वचनें बोलें गुज गहनें । ह्यणे हे पूजा रघुनंदनें ।
 अंगिकारावी बहुमानें । मज दासांची ये काळीं ॥ ३१ ॥
 देवभक्तांची खूण मोठी । देखोनि आज्ञेची दृष्टी ।
 इतरां ते अलभ्य गोष्टी । रायें पूजा अरंभिली ॥ ३२ ॥
 जांबुनंदाचा पिळिला रस । मस्तकीं लपेटिला जिनस ।
 नीळ तनु ते राजस । अतिशयेंसी शोभला ॥ ३३ ॥
 रत्न किळाचें ठेवणें । त्यावरि शुबके ते मिरवणें ।
 मकरकुंडलें वरवेपणें । कोमळ कर्णीं साजलीं ॥ ३४ ॥
 सकळ तेजाचें स्थान । रायें उकलिलें पीत वसन ।
 ह्यणे आतां परिधान । जगजीवनें करावें ॥ ३५ ॥
 नीळ तनु बँरवंट । परिधान केला पीत पट ।
 सुंदर साजिरा तो कट । दिव्य मेखळा शोभली ॥ ३६ ॥

१ मोहर=मार्ग. मोहरणें=शिरणें. २ “ उठेना ” पाठांतर. ३ “ घने ”
 पाठांतर. ४ जांबूनद=सुवर्ण. घोटन्याचें फळ असा हि एक अर्थ आहे. ५ मनोहर.
 ६ कटी.

ते मेखळा तेज गहना । किंकिणी शेजारीं शोभायमाना ।
 मग त्या रायें हृदयस्थाना । दिव्य पदक वाइलें ॥ ३७ ॥
 अनर्घ्य माळा रत्नहार । कंठीं घातले सुंदर ।
 नाना भूषणें मनोहर । वाहुदंडा शोभलीं ॥ ३८ ॥
 तेजोरासी वीरकंकणें । रायें वाइलीं करभूषणें ।
 अनर्घ्य मुद्रिका वरवेपणें । आंगोळिकें दाटलीं ॥ ३९ ॥
 मग तें दिव्य पटें चौखटें । उकलिली लखलखाटें ।
 नीळ तनु वरवंटें । राजवस्त्रें राजलीं ॥ ४० ॥
 मग त्या नवरत्नाच्या माळा । आपादपरियंत घातल्या गळा ।
 खचित पदक हृदयकमळा । अति शोभतें जालें ॥ ४१ ॥
 जें विश्रांतीचें राहातें स्थळ । सुखाचें अधिष्ठान केवळ ।
 रामपाउलें सुनीळ । जनकें भूषणें पूजिलीं ॥ ४२ ॥
 पदीं भूषणें तेजोरासी । अंदु नेपुरें जिनस जिनसी ।
 वाकीं वाळे संभ्रमेसीं । नवरत्नाचीं कोंदणें ॥ ४३ ॥
 रत्नचौकीचयावरी । मुक्तकिळाची कुसरी ।
 सुंदर पाउलें साजिरीं । पायें जोडा शोभला ॥ ४४ ॥
 अभिनव संपत्तीची थोरार्ई । आणी आवडीची नवार्ई ।
 विशेष राम जावार्ई । आश्रिय जनकपुजेचें ॥ ४५ ॥
 मग त्या सुंदरा मुखकमळा । किंचित कस्तुरी रेखिला टीळा ।
 सुरंग अक्षता विमळा । तयावरी झळकती ॥ ४६ ॥
 सुगंध लाविलें कुसरी । पूजिलें परिमळ धुसरी ।
 मग जनकें परोपरी । सुमनमाळा घातल्या ॥ ४७ ॥
 सदा अभया उदित । भूषणमंडित विराजत ।
 जनकरायें श्रीमंत । करीं तांबोल दिधला ॥ ४८ ॥
 होते पूजेची श्रीमंतता । आणी भक्तीची रसाळता ।
 जनकें वैकुंठीच्या दैवता । वळून आणिले यालागीं ॥ ४९ ॥

ऋषी ब्राह्मण तापसी । समस्त हि स्वर्गवासी ।
 तटस्थ रामपूजेसी । प्राणीमात्र लोधले ॥ ५० ॥
 भुवनसुंदरा कौसल्यात्मजा । षोडश उपचाराच्या गजगजा ।
 जनकराजभक्तपूजा । राजाधिराजा राजली ॥ ५१ ॥
 राम पूजिला विधियुक्त । राजा आनंदें भरित ।
 मग वशिष्ठ पुरोहित । त्याची पूजा मांडली ॥ ५२ ॥
 नमस्कारिलें उपाध्यासी । अमोत्यें वस्त्रें दिलहीं त्यासी ।
 मग आभरणें विळासी । साजती रायें वाइलीं ॥ ५३ ॥
 फुलेलें आणी गंधाक्षतें । परिमळ धुशरें अमितें ।
 पुष्पमाळा येथोचितें । अपार दक्षणा दिधली ॥ ५४ ॥
 जनकरायाचे आवश्यक । लक्षानलक्ष राजकी लोक ।
 पूजापात्रेंसी अनेक । ऋषी ब्राह्मण पूजिले ॥ ५५ ॥
 वस्त्रें भूषणें सकळांसी । सांग पूजिलें ब्राह्मणासी ।
 तांबोल वाटिले हेमरासी । दक्षणे द्रव्य लोटलें ॥ ५६ ॥
 वावनकसाचीं नाणीं । ठसिलें सुंदरें कोडिसवाणी ।
 विस्तीर्ण पात्रें ते क्षणीं । भरभरुनि दान वांटिलें ॥ ५७ ॥
 ते दक्षणा तेजपुंज । पावोन संतुष्ट द्विजराज ।
 त्रिभुवनगृहस्त रघुराज । मंत्राक्षतीं पूजिला ॥ ५८ ॥
 राये राय श्रीमंतता । पूजा जाल्या येथोचिता ।
 उभय दळीच्या अमिता । वधु मान पावल्या ॥ ५९ ॥
 बहु गौरव उत्तरे । बहु स्तुति परस्परें ।
 बहु प्रीतिचेन भरें । मग समस्त उठिले ॥ ६० ॥
 दोहीं दळीचीं मंगळतुरें । कडक लागलीं अपारें ।
 जिकडे तिकडे वाजांतरें । दमामे कर्णे नफेच्या ॥ ६१ ॥
 आणी कितेक जिनसैं । वाद्यें वाजती सुरसैं ।
 दोही रायांची बहुवसैं । जिकडे तिकडे आनंद ॥ ६२ ॥

१ दागने. २ हेम=सुवर्ण ३ सुवर्णाचीं. ४ मनोहर. ५ श्रीरामाला हें विशेषण श्रीसमर्थप्रतापांत हि दिलें आहे १३.

दोही रायांच्या ब्रीदावळी । भाट वानिती ते कार्ळी ।
 पिढ्यानपिढी वंशावळी । पवाड वर्णित चालिले ॥ ६३ ॥
 राया दशरथाचें वऱ्हाड । वस्तु मिरवे जाड जाड ।
 सेना चत्वार जुंवाड । खचित भूषणें तयाचीं ॥ ६४ ॥
 पुढें गजांचे गजभार । चवरडोळीं माहा वीर ।
 शृंगारमंडित अपार । वाजी वऱ्हाडी चालिले ॥ ६५ ॥
 खचित रथ तेजपुंज । छेत्रें पताका विराज ।
 ज्याचे प्रभेपुढें लाज । वाटोन सूर्य मावळला ॥ ६६ ॥
 च्यारि वारु बरवेपणें । मनोगतीचीं कारणें ।
 सभ्य सात्विक लक्षणें । विळास रथीं शोभले ॥ ६७ ॥
 जनक आवडीचे निवडून । नेणों मानसपूजेचे काढून ।
 प्रतक्ष दाविले आणून । भूमंडळीं तों हें नाहीं ॥ ६८ ॥
 त्या रथाचें सुंदर्य । राया जनकाचें तात्पर्य ।
 अंतरप्रीतीचें कार्य । भक्तिरूपें वोतला ॥ ६९ ॥
 सर्वापरी विशाजमान । सुरा असुरा गहन ।
 कुरवंडी त्यावरून । इंद्रपुरी टाकिली ॥ ७० ॥
 सुंदर शाम मदनमूर्ति । राम शोभला ते रथीं ।
 तेथें सुमंत सारथी । अति चतुर वैसला ॥ ७१ ॥
 शत्रुघ्न आणी सौमित्र । चामरें ढालिती मानसपुत्र ।
 विडिया देतसे भरथ । पीकपात्री तो सुरपति ॥ ७२ ॥
 वशिष्ठादि ऋषीवर । शुकादि योगेश्वर ।
 दिव्य रथीं नामधार । रामरथा पाठीसी ॥ ७३ ॥
 दश ग्रंथांचें नवल काये । वेदभाषाचें निर्णये ।
 अपर सूर्य समुदाये । ब्राह्मणरथ चालिले ॥ ७४ ॥
 तया पाठीसी अयोध्यापति । कनकरथा नाहीं मिति ।
 पृथ्वीराजे नेणों किती । वरवऱ्हाडी चालिले ॥ ७५ ॥

छेत्रें पताका तेजपुंज । खचित झळकती रथध्वज ।
 माहिमुखें घोर तेज । मछपुछें तळपती ॥ ७६ ॥
 तया पाठीसी अमिता । छेत्रें पताका बहुता ।
 कौसल्यादि राजकांता । सिबिका त्यांच्या चालिल्या ॥७७॥
 तया पाठीसी भार । अष्ट माहासिधीचे उपचार ।
 नाना वस्तु अपार । जाड जाड चालिली ॥ ७८ ॥
 ते समईचीं आवेशें । दोहीं दळीचीं बहुवसें ।
 तुरें वाजती जिनसजिनसें । जिकडे तिकडे सोहळा ॥ ७९ ॥
 जनकराज ते अवसरीं । पुढें चाले वेत्रधारी ।
 रामरथ गजभारी । थीर थीर मिरवे ॥ ८० ॥
 दिवड्या हिलाल नेणों किती । अमित लागल्या चंद्रजोति ।
 रामरथाची विशेष दीप्ती । तेजपुंज विराजे ॥ ८१ ॥
 ते रथीं मेघडंबरें । चंद्रासारिखीं मनोहरें ।
 मुक्ताफळांची झळुरें । झुवके रत्नमणीचे ॥ ८२ ॥
 देवांगवस्त्रें पाळें छेत्रें । रथीं झळकती विचित्रें ।
 तेजोरासी माहिपत्रें । मछपुछें तळपती ॥ ८३ ॥
 सुंदर रथीं सुंदर मूर्ति । नाना उपचार जाणविती ।
 पुष्पें घेनें अंथरती । रथ वरून जातसे ॥ ८४ ॥
 पुढें भाट वंदिजन । चरित्रप्रताप वर्णिली गहन ।
 व्रीदावळी शोभायमान । देवाधिदेवा तोषविती ॥ ८५ ॥
 पुढें त्या अष्ट नायका । नाच होतसे निका ।
 रागरंगाच्या धमका । मात हों हों जातसे ॥ ८६ ॥
 थवे थवे गंधर्वाचे । रथ थोकता नाच त्याचे ।
 तों भरभराट औशधाचे । कर्णे भेरी वाजती ॥ ८७ ॥

१ हळु हळु. २ मेघडंबरी=उंच छत्री, घुमट. ३ “ अपारें ” पाठांतर. ४ समूह. ५ “ घेऊन ” पाठांतर. ६ “ होत हो ” पाठांतर. ७ हा शब्द मागच्या समासांत हि आला आहे. “ ऐशध ” असा सर्वत्र त्याऐवजीं पाठ आहे. त्याचा अर्थ कळत नाही ?

ते समई येक्या सेवटें । लागलीं चंद्रजोतीचीं थोटें ।
 हवाया नळे भरभराटे । औशधकळा गाजली ॥ ८८ ॥
 औशधफुलाची कौतुकें । हातनळे येथासुखें ।
 हवाया चालिल्या हरिखें । व्योम कवळूं धाविल्या ॥ ८९ ॥
 थोर गजांचे किंकाट । वाजी हिंसती तळ चपेट ।
 दमामे चौघडे दणदणाट । भूमी थरके ते काळीं ॥ ९० ॥
 रामरथ चाले थीर । जनक पुढें काठीकार ।
 प्रधान राजे इतर । दाटी पुढें वारिती ॥ ९१ ॥
 दोन्हीं दळींचें कौतुक । राममिरवण अलोलिक ।
 पाहावया तिन्ही लोक । सुखें स्वानंदें दाटले ॥ ९२ ॥
 पेठा पेठा वाजार । जन दाटले अपार ।
 सुंदर शाम जगदीश्वर । राम पाहाती दुभागी ॥ ९३ ॥
 ध्वज ध्वजासीं झगटती । छेत्रें छेत्रासी घसटती ।
 रथ रथासी ठेलिती । राम पाहायाकारणें ॥ ९४ ॥
 देवीं दाटलें अंबर । सकळ करिती जयजयकार ।
 पुष्पें वर्षती सुरवर । रामरथा ते काळीं ॥ ९५ ॥
 उभय भाग्याचें बरवेंपण । पाहाती आश्चर्य सुरगण ।
 ह्मणती कोण हे मिरवण । न भूतो न भविष्यति ॥ ९६ ॥
 तव तें झळके पुरद्वार । कनकमणीचें सुंदर ।
 तोरणें मुक्तांची अपार । घोंस घोंस झमकती ॥ ९७ ॥
 रत्नखचित कपाटें । उघडलीं घडघडाटें ।
 रामरथ त्यांची नेटें । बऱ्हाड पुरी प्रवेशले ॥ ९८ ॥
 पुरीआंत सोहळा । जिकडे तिकडे दीपमाळा ।
 मुक्तरत्नाच्या रंगमाळा । रामरथा घातल्या ॥ ९९ ॥
 प्रांतःकाळाच्या समया । गगन कवटाळिती हवाया ।
 चंद्रजोतीच्या नवाया । औशधें फुलें बहुसाल ॥ १०० ॥

दमामे कर्णे चौघडे । अनेक वाद्यें वाजती पुढें ।
 नफेच्या बुरुगें जिकडें तिकडे । परिमळ धुशरें उधळती ॥१॥
 जनकरायाची आवडी । नाना विळास परवडी ।
 रथ थोके घडी घडी । नाच गायनें विळास ॥ २ ॥
 राम मिरवे स्वानंदघन । जना आनंद गहन ।
 कां तो हृदयस्त जगजीवन । विश्व सुखें दाटले ॥ ३ ॥
 हे चि बोली सर्व जनीं । धन्य कौसल्या जननी ।
 आणी जनकाची नंदनी । रामवामांग लाधली ॥ ४ ॥
 पुरीजन आणी वऱ्हाडी । त्रैलोक्य पाहे परवडी ।
 रामरथा चढोचढी । वोवाळण्या पडताती ॥ ५ ॥
 सकळां आनंद परिपूर्ण । पुष्पें वर्षती सुरगण ।
 जाली संभ्रमें मिरवण । जानवसां आणिले ॥ ६ ॥
 त्या जानवसाची रचना । धिकारिते इंद्रभुवना ।
 पाहातां वैभव महिमाना । विष्णुपुरी अवतरली ॥ ७ ॥
 तव ते राजे सूर्यवंशी । कदां न चुकती नीतीसी ।
 पुढें केलें पूर्वजासी । सूर्य जानवसां प्रवेशला ॥ ८ ॥
 त्याउपरी राजभार । थोकोनि राहिला अपार ।
 जनकजाबाई रघुवीर । रथाखालते उतरले ॥ ९ ॥
 लक्षानलक्ष वधुजनें । कनकताटीं शोभायमानें ।
 कर्पूराचीं नीरांजनें । रघुनाथजि आणिलीं ॥११०॥
 वोवाळिती सुलक्षणा । सुंदरवदन वरवेपणा ।
 कोटी मदन निंबलोणा । वोवाळून सांडिले ॥ ११ ॥
 जेथें वसे रघुपति । तेथें रमा वागती ।
 अष्ट माहासिधी रावती । काये ह्यणोनि वर्णविं ॥ १२ ॥
 परमानंदे मिथिलेश्वर । जानवस्या रघुवीर ।
 रायासहित अपार । वरवऱ्हाडी आणिले ॥ १३ ॥

कनकमंडप दिव्यासनें । उत्तमें उत्तमें वरासनें ।
 रायें रायें सन्मानें । वरवन्हाडी बैसले ॥ १४ ॥
 वरवन्हाडी मानकरी । रायें तार्तिम्य सकळांपरी ।
 येथासांग उपचारी । जानवसें दिधले ॥ १५ ॥
 परस्परें जालीं नमनें । वशिष्ठ नमिला बहुमानें ।
 राजा मिथिल संभ्रमानें । आपुल्या मंडपा आला ॥ १६ ॥
 पुढिलिये समासीं हळदी । देवकप्रतिष्ठा येथाविधि ।
 वेणीस्वामी मंगळनिधी । रुखवत पूजा जनकाची ॥ ११७ ॥
 ॥ इति श्री रामायणे आदिकांडे सीतासैवर समास ॥ ७ ॥

॥ समास आठवा ॥

॥ श्रीरामकर्ता ॥

वन्हाड संभ्रमें मिरवलें । रम्य जानवसां राहिलें ।
 सकळां तार्तिम्य पावलें । दिन प्रशस्त उगवला ॥ १ ॥
 केशरकस्तुरीचे सडे । मुक्तरांगोळ्या जिकडे तिकडे ।
 दोहीं मंडपीं चढें चढें । स्नानें दानें रायाचीं ॥ २ ॥
 ऋषी तापसी माहानुभाव । समस्त ब्राह्मणसमुदाव ।
 दोहीं मंडपीं उछाव । काय ह्यणोनि वर्णावा ॥ ३ ॥
 दोहीं मंडपींची शोभा । येक वैकुंठ येक इंद्रसभा ।
 राया दशरथा घरीं सुलभा । अष्ट माहासिधी रावती ॥४॥
 वरा हळदी गजर । विचित्र पूजेचे संभार ।
 आंत बाहेरी अपार । देवस्त्रियांची दाटणी ॥ ५ ॥
 मग त्या राजवधु वरा । सुवासिनी नागरा ।
 कौसल्यात्मजा रघुवीरा । अक्षवाणें केलीं ॥ ६ ॥

तेल वावें पांचजणीं । फुलेलें चाफेलें घेउनि ।
 वशिष्ठभाजा उपाधिणी । माना पुढें ते जाली ॥ ७ ॥
 वरा तेल वाहावया । शिवभाजा विधिजाया ।
 गाईत्री सावित्री उभिया । सुरेंद्रपत्नी पांचवी ॥ ८ ॥
 तेल वाहतां पांचजणीं । आशीर्वादाचीं बोलणीं ।
 भुवननाथा च्यापपाणी । सुखें राज्य करावें ॥ ९ ॥
 पांचाजणी वरव्यापरी । तेल वाडलें मंगळोत्तरीं ।
 नीळ कुंतळा पुष्टीवरी । नागचांपे पसरले ॥ १० ॥
 जो विधीस ध्यानीं न फावे । शिव नामें चि समजावे ।
 राहिले सर्वांचे थोरावे । त्या वरवंटा माखिती ॥ ११ ॥
 मग त्या मदनमूर्ति रघुवीरा । हळदी लाविती सुंदरा ।
 नीळ तनु मनोहरा । नाना विळासी उटिती ॥ १२ ॥
 सुवर्णतंतु हेमकळस । सुंतिले शोभेचे विळास ।
 त्यामध्ये चवकीस । जानकीवर विराजे ॥ १३ ॥
 कनकपात्रें भरलीं कितीं । विस्तीर्ण जळें विसाविती ।
 अष्ट माहासिधी रावती । मंगळ स्नान प्रभूचें ॥ १४ ॥
 मग ते सुगंध चोखणी । श्रीमंत कुंतळा लाउनी ।
 परम मंगळा सुवासिनी । उदक घालिती खळखळा ॥ १५ ॥
 नाना संभ्रमें कुसरी । उदक घालिती सुंदरी ।
 विमळ तनु ते साजिरी । विमळपणें विराजे ॥ १६ ॥
 मंगळनिधी मंगळ सौहळा । त्रैलोक्य पाहों ठाकलें डोळा ।
 मंगळतुरांचा येकवळा । नभीं दुंदुभी दणाणिती ॥ १७ ॥
 संभ्रमाचें मंगळ स्नान । जालीं वस्त्रें परिधान ।
 कुंकुमटिळक शोभायमान । आरत्या करिती निजमाता ॥ १८ ॥

१ वाहावें. २ “ घेऊन उभ्या कोणी ” पाठांतर. ३ “ वातां ” पाठांतर=
 वाहतां. ४ कुंतल=केश. ५ सुतिणें=ओवणें (?) ६ चवक=आश्चर्य. ७ उटी.

ते चिं हळदी राजकुमरी । लागली तुरांचा गजरी ।
 दोहीं मंडपीं बहुपरी । उछाह गाजे हळदीचा ॥ १९ ॥
 दोहीं मंडपीं मंगळ स्नानें । जालीं समस्तां शोभायमानें ।
 मग तें वाटलीं वायनें । ढिगें ढीग शर्करा ॥ २० ॥
 दोहीं मंडपीं थारें थाट । पीतांबरें तगतगाट ।
 अळंकारांचे लखलखाट । स्वासिनी वायनें नेताती ॥ २१ ॥
 त्या मंगळनिधीचा मंदिरीं । उछाह गाजे बहुपरी ।
 ब्राह्मण आंत वाहेरी । जिकडे तिकडे गजगज ॥ २२ ॥
 कोंदाटलेंसे राजद्वार । तुरें वाजती अपार ।
 सभामंडपीं माहावीर । वरवऱ्हाडी दाटले ॥ २३ ॥
 दिव्य सिंहासनीं भूपति । राया आनंद न माये चित्तीं ।
 राम पुढें मदनमूर्ति । चौघे पुत्र वैसले ॥ २४ ॥
 घनवटली सभामंडळी । सूर्यवंशी माहाबळी ।
 पृथ्वीराजे ते काळीं । मंत्री समस्त वैसले ॥ २५ ॥
 कौशिकादिक राजऋषी । नारदादि देवऋषी ।
 शुकादि सुखरासी । माहानुभाव वैसले ॥ २६ ॥
 वैसले तेजोरासी सुलक्षण । पुण्यमूर्ति विचक्षण ।
 चहुं वेदीचे ब्राह्मण । अपार सभे दाटले ॥ २७ ॥
 ब्रह्मनिष्ठां मुगुटमणी । मुक्तपणा वेद वर्णी ।
 ज्याचा महिमा ऐकतां कर्णी । सत्पात्र होइजे ॥ २८ ॥
 तो वशिष्ठ माहाराज । लग्नपत्रिका मंगळबीज ।
 शुध अक्षरें तेजपुंज । सीध केली तत्काळ ॥ २९ ॥
 मुनि बोले अयोध्याधीपा । पत्रिका जावी वधुमंडपा ।
 देवकप्रतिष्ठे समीपा । पूजन केलें पाहिजे ॥ ३० ॥
 राजा सांगे मुनिवरा । पत्रिकापूजन वरवें करा ।
 भरथ शत्रुघ्न कुमरा । आणी अगस्ती पाठवा ॥ ३१ ॥
 वशिष्ठ बोले भूपति । पत्रिका पूजूं तुझा हातीं ।
 हंसवहनी वरव्या रीती । अति संभ्रमें पाठवा ॥ ३२ ॥

सभामंडपीं मंत्रघोष । विधियुक्त पत्रिकेस ।
 पुजूनिया ब्राह्मणांस । अपार द्रव्य वांटिलें ॥ ३३ ॥
 राया दशरथाच्या करें । पत्रिका पूजिली गजरें ।
 छेत्रें चामरें मंगळतुरें । सरस्वती मिरवे ॥ ३४ ॥
 अति संभ्रमें पत्रिका । अगस्ती मुनि मंगळिका ।
 घेऊन आला जनका । उल्हास चित्ता नावरे ॥ ३५ ॥
 नमस्कारिला अगस्ती ऋषी । बहु सन्मान राजपुत्रासी ।
 अनुक्रमें सकळांसी । वैस वैसकार जाले ॥ ३६ ॥
 राजा संतोषला मनीं । दोघे राजपुत्र देखोनि ।
 अति उल्हासें करूनि । अगस्तीसीं बोलतु ॥ ३७ ॥
 मुनि आश्चर्य पाहे कोण । राजपुत्र हे सुलक्षण ।
 पाहातां रूपाचें वरवेपण । रामासारिखे भासती ॥ ३८ ॥
 अगस्ती वदे मिथिलनाथा । तूं बोलिलासी नव्हे अन्यथा ।
 कोण भाग्य दशरथा । रायाचें हें कळेना ॥ ३९ ॥
 मग तो वशिष्ठ बंधु खचितपार्त्रीं । दिव्याक्षरें चित्रविचित्रीं ।
 लग्नपत्रिका ब्राह्मणमंत्री । रायाकरीं दिधली ॥ ४० ॥
 पत्रिका घेऊन करीं । अत्यादरें मस्तकीं धरी ।
 शुभ सन्मानें बहुपरी । पूजा तार्तम्ये जालें ॥ ४१ ॥
 राजपुत्र सन्मानें । गौरविले बहुमानें ।
 अनुक्रमें पूजामानें । रायें गौरव दिधलें ॥ ४२ ॥
 बहु सन्मानें राजसुत । गजभारें मिरवत ।
 अगस्तीऋषीसमवेत । आपुल्या मंडपा आले ॥ ४३ ॥
 मग दोहीं मंडपीं देवदेवकें । चढचढें कौतुकें ।
 पाहाया दाटलीं अनेकें । विधानें नभीं देवांचीं ॥ ४४ ॥
 फुलेलें चंदन कुसरी । दोहीं मंडपीं वरव्यापरी ।
 अभ्यांगें जालीं मंगळतुरीं । ऋषी ब्राह्मण रायाचे ॥ ४५ ॥

सकळ सिधीचा नायक । तो चि जेथें कुळदीपक ।
 सकळ सांग अलोलिक । देवकप्रतिष्ठा जाली ॥ ४६ ॥
 जाली देवकप्रतिष्ठा । वशिष्ठां आदि वरिष्ठां ।
 राजगौरव जालें श्रेष्ठां । लखलखाट दाटलें ॥ ४७ ॥
 ज्याचे ग्रामीं चहुंकडे । चिंतामणी जिकडे तिकडे ।
 रानोमाळ परीस खडे । कोण पुसे तयांसीं ॥ ४८ ॥
 जेथें वास रघोत्तमा । तें भाग्य निरोपमा ।
 सुखसंपत्ति सांडिली सीमा । जिकडे तिकडे गजगज ॥४९॥
 अपार कनकाचिया रासी । वाटिलिया त्या समयासी ।
 मुक्तें रत्नें ब्राह्मणांसी । ऋषी विशेष दिधलें ॥ ५० ॥
 अपार जालें तेव्हां दान । येथें बोलिलें सामान्य ।
 पुढिल्या द्याकाराचें मान । विरंग होईल ह्यणोनि ॥ ५१ ॥
 दोहीं मंडपीं देवदेवकें । वैसलीं थोर कौतुकें ।
 ब्राह्मणपूजा येथासुखें । गौरव द्याकार जाले ॥ ५२ ॥
 समस्त संतुष्ट द्याकारें । सकळां पावलीं वस्त्रें चिरें ।
 तव ते पाक जाले गजरें । समस्तीं स्नानें सारिलीं ॥ ५३ ॥
 मंडपीं वैसल्या पंगती^१ । वशिष्ठादि पुण्यमूर्ति ।
 सकळ ब्राह्मण भूपति । वर वन्हाडी मंत्री वैसले ॥ ५४ ॥
 तव ते राजपुत्र विराज । बंधुसहित रघुराज ।
 मध्य मंडळी तेजपुंज । दिव्यासनीं शोभतसे ॥ ५५ ॥
 रत्नदीपावळी अपारा । अळंकाराच्या फांकती तारा ।
 मंगळराज नोवरा । परम शोभायमान ॥ ५६ ॥
 पीतांबराच्या फांकती कीर्ती । तेजलहरीचा झळाळा ।
 आणी मुक्तमणीच्या रंगमाळा । ढालें तेज हेलावे ॥ ५७ ॥

१ “ गांवीं ” पाठांतर. २ “ रानें माळें ” पाठांतर. ३ “ वृत्ती ”
 पाठांतर. ४ “ दिधलें ” पाठांतर. ५ “ पांती ” पाठांतर. ६ प्रभा. ७ प्रभा,
 प्रकाश.

शृंगारमंडित सुखमूर्ति । मंडपीं शोभे सीतापति ।
 ऋषी ब्राह्मण पंगती । योगी तापसी दाटले ॥ ५८ ॥
 गोमुख आणी परमहंस । इति ब्रह्मच्यारी तापस ।
 पुनश्चरणी पारण्यास । रामपंगती वैसले ॥ ५९ ॥
 जितुक्या कांहीं पुण्यमूर्ति । तितुक्या वैसल्या रामपंगती ।
 रायें राये नेणों किती । वरव्हाडी वैसले ॥ ६० ॥
 च्यारि वेद मुखोद्गत । सप्तस्वरीं विराजत ।
 ब्राह्मणपंगती गर्जत । रायें पूजा आरंभिली ॥ ६१ ॥
 पूजापात्रें घेऊन हातीं । रायासवें नेणों किती ।
 गंधाक्षतें मिरवती । ब्राह्मणपूजा होतसे ॥ ६२ ॥
 चहुं वेदीचे ब्राह्मण । अक्षरीं दक्ष विचक्षण ।
 पूजा होतां स्वर वर्ण । नाना कळा दाविती ॥ ६३ ॥
 सकळां ठेविलीं कनकताटें । रत्नवाच्या लखलखाटें ।
 राजराण्या येक्या सेवटें । कौसल्यादि वाढिती ॥ ६४ ॥
 अनेक शाखा वोदनां । नाना परवडि पक्वान्ना ।
 जिनस जिनसी परमान्ना । पंचावृत वाढिलें ॥ ६५ ॥
 नाना रस नाना जिनसी । वाढिलें नाना सिखरिणीसी ।
 ज्याच्या स्वादें पीयूषासी । तृणतुछ केलें ॥ ६६ ॥
 मग तो सकळ रसांचा सोलीव रस । सकळ रुचीचें राजस ।
 तें उत्तम ताटीं विळास । रघुनाथजिकारणें ॥ ६७ ॥
 सांग नैवेद्ये सुंदरा । तैसीं च ताटें वधुवरां ।
 पुढें पंगति अपारा । नाना रस वाढिले ॥ ६८ ॥
 तों ते बोलती ब्रह्मवृंदें । राया येको विष्णु घ्या आनंदें ।
 संकल्प सोडून ब्रह्मानंदें । पात्रीं वैसणें भूपति ॥ ६९ ॥
 मग तो सूर्यवंशी दिनमणी । संकल्प सोडिला ते क्षणीं ।
 आपोशनें केलीं ब्राह्मणीं । आपण पात्रीं वैसला ॥ ७० ॥

१ ओदन=भात. २ अमृतासी. ३ सुंदर. ४ नैवेद्य. ५ एको विष्णुर्महद्भूतम् इत्यादि संकल्प.

रामपंगतीविलास । उगें नाहीं परिकारांस ।
 तृप्तीरस सकळांस । माता कौसल्या वाढिती ॥ ७१ ॥
 कृपालोचन तमालनीळ । पंगती न्याहाळी भक्तवच्छळ ।
 त्या जेवणाचे विलाहाळ । अल्प अल्प सेवितसे ॥ ७२ ॥
 पंकजनयन स्वानंदघन । सकळ पाहाती भक्तजन ।
 तें संभ्रमाचें भोजन । सदां तृप्ताचें जालें ॥ ७३ ॥
 मग त्या आचमनाचे विलाळ । रत्नपात्रीं खळाळ ।
 जाले निर्मळाचें निर्मळ । समस्तीं आचमनें सारिलीं ॥ ७४ ॥
 सकळां तृप्तीभोजनें । शुध जालीं आचमनें ।
 मग समस्तां बहुमाने । मुखशुधि दिधल्या ॥ ७५ ॥
 सभा घनवटली अचाट । वस्त्रां भूषणांचे लखलखाट ।
 मध्य मंडळी वरवंट । राम बंधूसी विराजे ॥ ७६ ॥
 उत्तम तांबोल परिकर । कर्पूरमिश्रित सुंदर ।
 राजआज्ञें अपार । रत्नें दक्षणे वाटलीं ॥ ७७ ॥
 गंधें पुष्पें परिमळ धुशरें । ब्राह्मण पूजिले परिकारें ।
 सकळीं मंत्राक्षता गजरें । रामराजा वाडल्या ॥ ७८ ॥
 राजपूजा बहुसाल । पुष्पें आणी फुलेल ।
 रंग सभारस लोल । परिमळ धुशरें घमघमिती ॥ ७९ ॥
 तों ते दीपवेळेचा गजर । आले दिवड्यांचे भार ।
 दुभागीं उभे अपार । परम शोभा शोभली ॥ ८० ॥
 तुरें लागली येक सेजे । दोहीं मंडपीं उछाह गाजे ।
 रांगवेळा ते विराजे । नाच गायनें मांडलीं ॥ ८१ ॥
 कोण उछाह समय । वाचे वर्णावा किती काय ।
 देव पाहाती आश्चर्य । विमाना विमानें ठेलिती^१ ॥ ८२ ॥

१ परिकर किंवा परिकार ह्यणजे प्रकार. २ विल्हाळ=कांव येईल अशी तक्रार. भोजनसमयीं होणाऱ्या आग्रहास उद्देशून हा शब्द येथें योजिला आहे कीं काय ?
 ३ वरील विलाहाळ आणि हा शब्द एक च दिसतो. अर्थाचा बोध बरोबर होत नाही. ४ करोद्धर्तन. ५ “परिकार” पाठांतर. प्रकार. ६ अत्तर. ७ रस=रंग. ८ उल्हास. ९ आनंदवेळा. १० ठेलणे=गर्दी करणे, ढकलणे.

राया दशरथाचा महिमा । भाग्यें सांडिलीसे सीमा ।
 जे ते परि राजे रमा । उपमेवेगळें वैभव ॥ ८३ ॥
 राजआज्ञा सेवकासी । अमोल्य वस्त्रें भूषणें रासी ।
 करुनि दिधल्या कळावंतासी । परम संतुष्ट केलें ॥ ८४ ॥
 मग तो विसर्जिला समये । राजआज्ञें राये राये ।
 ज्यां ज्यां जानवसें ठाये । ते ते विश्रांती गेले ॥ ८५ ॥
 बहुत ऋमिलीसे निंसी । समस्त निद्रा विश्रांतीसी ।
 ब्राह्म मुहूर्तीं जिनसजिनसी । वाद्यें वाजों लागलीं ॥ ८६ ॥
 ते प्रातःकाळाचीं मंजुळें । तुरें लागली निवळें ।
 दोहीं मंडपीं त्या काळें । जिकडे तिकडे आनंद ॥ ८७ ॥
 दोहीं मंडपीं संभ्रमानें । केशरकस्तुरीचीं मारजनें ।
 मुक्ताफळें विराजमानें । वरि रांगोळ्या चित्रिल्या ॥ ८८ ॥
 राये राय मुख्य राज । स्नान दानाची गजगज ।
 ज्याच्या स्वधर्माचा ध्वज । शुध क्रियें विराजे ॥ ८९ ॥
 प्रातःकाळाचा प्रसंग । थोर दाटलासे रंग ।
 समारंभें अभ्यंग । जनकमंदिरीं द्विजांचें ॥ ९० ॥
 जालीं समस्तांचीं स्नानें । गंध पूजा बहुमानें ।
 तव नभीं अरुणानें । किंचित प्रकाश केला ॥ ९१ ॥
 जनकगृहीं लगवग । घटिका घालितां प्रसंग ।
 जोतिसिया लागवेग । मंदिरमस्तकीं वेधेला ॥ ९२ ॥
 मंगळाष्टके आंत बाहेरी । सूर्यउदयाचा आवसरीं ।
 ब्राह्मणमंत्राचा गजरीं । घटिका घातली संभ्रमें ॥ ९३ ॥
 तव प्रातःकाळीं मनोहरें । कैलासीचीं वधुवरें ।
 सिणघारून गौरीहरें । नंदीआरूढ आलीं ॥ ९४ ॥

१ रात्र. २ जिनसजिनसी याचा अर्थ नाना प्रकारचीं असा दिसतो.
 ३ "दळीं" पाठांतर ४ संभ्रमानें, सडे. ५ चढला. ६ शृंगारून. ७ शंकरपार्वती.

राया आनंद गहन । उमा महेश शोभायमान ।
 नाना उपचारी पुजून । गौरीहरा बैसविलें ॥ ९५ ॥
 ते मुक्तमणीचा मखरीं । मुक्तचांदोवे त्यावरी ।
 रत्नघोस बहुपरी । हेमकळस चहुंकोनी ॥ ९६ ॥
 कनकसुतें ते मंडित । रत्नदीप विराजत ।
 पुष्पें मंडप घमघमित । छेत्रें पताका त्यावरी ॥ ९७ ॥
 विजणें चामरें उपचार । रम्य साजिरें सुंदर ।
 आलोलिक गौरीहर । राम पाहों बैसली ॥ ९८ ॥
 राया थोर लगवग । रामा मूळ जातां प्रसंग ।
 पूजा सामग्री येथासांग । उत्तम वस्तु घेतल्या ॥ ९९ ॥
 तव शतानंद ह्मणे राया । घटिका चाले लवलाह्या ।
 जानकीवर आणावया । सीघ्र गेलें पाहिजे ॥ १०० ॥
 राया मनीं आवडतें । तें चि बोलिलें पुरोहितें ।
 राजा बोले ब्राह्मणातें । समस्त तुह्मी चलावें ॥ १ ॥
 रमा अवतार ज्याचा घरीं । वैभवा संख्या कोण करी ।
 सकळ सिध सामग्री । राजा वैभवे चालिला ॥ २ ॥
 लग्न घटिकेची तांतंडी । राम पूजेची आवडी ।
 रुखवताची पॅरवडी । काये ह्मणोनि वर्णावी ॥ ३ ॥
 पुढें निशाणें कर्णें भेरी । कडक गाजे वाजांतरी ।
 संख्येविण बहुपरी । अनेक वाद्यें वाजती ॥ ४ ॥
 पुढें गजाचे गजभार । शृंगारमंडित अपार ।
 वीर बैसले थोर । वाजीमंडित वन्हाडी ॥ ५ ॥
 जांबुनैदाचा वोतला । चित्रविचित्र ठसाविला ।
 रत्नमंडित निघाला । रथ रघुनाथजिकारणें ॥ ६ ॥
 छेत्रें पताका लखलखित । मेघडंब्रे तगतगित ।
 मुक्तचांदोवे झमकत । घोसमणी रत्नाचे ॥ ७ ॥

अमित निघालीं पाले छेत्रें । रथावरी नाना विचित्रें ।
 कनकदंडें पवित्रें । च्यामरें वरि वारिती ॥ ८ ॥
 त्रैलोकीचे नवाजी । अणसुट निर्मळ च्यारि वाजी ।
 स्वेतवर्णी तेजःपुंजी । तया रथासी शोभले ॥ ९ ॥
 च्यारि वाजी ते सुंदर । वरि कनकमणी आळंकार ।
 पुष्टीं मुक्तांचे झल्लर । झुवके मणी माणिकें ॥ ११० ॥
 तळ लागेना भूमीस । नखें टेकिलीं धरेस ।
 सदां उदित गमनास । सभ्य सखोल बुधीचे ॥ ११ ॥
 त्यासी उच्चैःश्रव उपमणें । तरि तो मंद कोटीगुणें ।
 कां जे तीस घड्याचें पेणें^१ । मनापुढें गति यांची ॥ १२ ॥
 ऐसे ते वारुमंडित । कनकरथ विराजत ।
 दिव्यासनें तया आंत । राजस रामाकारणें ॥ १३ ॥
 पुढें चालिला तो रथ । तया पाठीसी रुखवत ।
 तेलवण मिरवत । रघुनाथजिकारणें ॥ १४ ॥
 सेवलाडु साखरलाडु । द्राक्षलाडु गुंजलाडु ।
 खारिकलाडु खोबरेंलाडु । खसखसेचे बांधले ॥ १५ ॥
 येक च्यारोळ्याचे सुंदर । लार्यांचे लाडु परिकार ।
 गोडंब्याचे अपार । जिनसवार चालिले ॥ १६ ॥
 फुग्या फेण्याचे परिकार । शुध्द कडकणे जिनसवार ।
 नाना परीचे सुंदर । चित्र विचित्र चालिले ॥ १७ ॥
 उत्तम वसनें आभरणें । चालिलीं रघुनाथजिकारणें ।
 तें वर्णावें कोण्या गुणें । अभिनव पूजा चालिली ॥ १८ ॥

१ नामांकित. २ अनसूट, अनुच्छिष्ट, न वापरलेले, नवीन. ३ इंद्राचा घोडा.
 ४ पेणा=मुक्ताम. ५ बुंदीचे लाडु कीं काय ? ६ लाह्यांचे. ७ “रघुनाथजिकारणें ।”
 असा चरणपाठ. ८ पुरीसारखा पातळ पण कडक पदार्थ फराळांत असतो तो.
 ९ “ तिळवे निघाले अपार । फुग्या फेण्याचे परिकार । शुध्द कडकणे जिनसवार ।
 चित्रविचित्र चालिलें ॥ ” पाठांतर. तिळवा=तिळाचा लाडु. १० अलंकार.

रामपूजेची सामग्री । छेत्रें त्राहाटलीं तयावरी ।
 रुखवत परोपरी । जनकरायें चालविलें ॥ १९ ॥
 कनकताटें अपारा । अक्षता हातवे सुंदरा ।
 आरतिया रघुवीरा । वधुसिबिका चालिल्या ॥ १२० ॥
 तया मार्गे सिबिका । वऱ्हाडणी मंगळिका ।
 समस्त मुख्य नायेका । राजवल्लभा चालिल्या ॥ २१ ॥
 तया पाठीसी सिबिका । ऋषीब्राह्मणांच्या अनेका ।
 सूर्यापानें पताका । छेत्रपति चालिले ॥ २२ ॥
 कनकमणी रथ बरवे । खचित मुक्तांचे चांदोवे ।
 वऱ्हाडि राजे थवे थवे । राया वेष्टित चालिले ॥ २३ ॥
 रुखवत चालिलें विराजमान । कौसल्यानंदनालागून ।
 पाहाती आश्चर्य करून । सुरवर जन नर नारी ॥ २४ ॥
 छेत्रें त्राहाटलीं बहुतें । तुरें वाजती अमितें ।
 रामा मूळ लग्नातें । जनक संभ्रमें आला ॥ २५ ॥
 पुढिलिये समासीं प्रणु जाती । मैथिली फळ वाईल भूपति ।
 वेणी ह्मणे सोहळा श्रोतीं । सादर श्रवण करावा ॥ १२६ ॥
 इति श्रीरामायणे । आदिकांडे सीतासैवर नाम । समास आठवा ॥ ८ ॥

॥ समास नववा ॥ ९ ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

रामा मूळ जातां लग्नासी । जनकराज संभ्रमेंसी ।
 तेलवण रुखवतेंसी । वरमंडपा आले ॥ १ ॥
 अयोध्याधीश तो सन्मानें । जनकराया बहुमानें ।
 बैसकार दिव्यासनें । अनुक्रमें सकळांसी ॥ २ ॥

१ वाजविलीं किंवा सिद्ध केलीं. २ ताटलींत कणकेचे दिवे लावतात ते.
 ३ परणणें किंवा प्रणणें ह्मणजे लग्न लावणें. ४ फलप्रदान करितील.

वशिष्ठादि ऋषेश्वर । शतानंदादि मुनिवर ।
 चहु वेदीचे अपार । ब्राह्मण सभे बैसले ॥ ३ ॥
 बहु मानाचीं बोलणीं । बहु प्रीतीची करणी ।
 जनकवधु वऱ्हाडिणी । कौसल्या मानें बैसल्या ॥ ४ ॥
 दोही दळीची दाटणी । सभा घनवटली ते क्षणीं ।
 देव वऱ्हाडी आंगणीं । अंतरें विमानें दाटलीं ॥ ५ ॥
 ब्राह्मणमंत्राचे उच्चार । जनकराज उपचार ।
 रामपूजा सुंदर । करिता जाला ते काळीं ॥ ६ ॥
 भुवनसुंदर तो रघुनंदन । राजा पाहे स्वानंदघन ।
 ह्मणे याचे पूजेलागून । जें तें थोडें वाटतें ॥ ७ ॥
 आपुले आवडीचे आळंकार । रामालागी उपचार ।
 पुढें ठेऊन सुंदर । राम पूजिता जाला ॥ ८ ॥
 मस्तकीं लपेटिलें तंगट । जांबुनदाचा रसपट ।
 रत्नकिळाचे सेवट । गोल पदर झमकती ॥ ९ ॥
 जांबुनदाचे तार । मुक्तें वोविलीं जिनसवार ।
 तेजोरासी सुंदर । झुवके मस्तकीं शोभले ॥ १० ॥
 सहज सुंदर ते नीळ तन । कनक पांग विराजमान ।
 सुंदरमुख पंकजनयन । रत्नकुंडलें शोभलीं ॥ ११ ॥
 पीतपट तेजोरासी । रायें उकलिला सभेसी ।
 मग तो दुर्वादळ तनूसी । परम शोभता जाला ॥ १२ ॥
 नाना मणीमंडित । मेखळा ते धगधगित ।
 क्षुद्र घंटिका विराजत । कटप्रदेसीं मिरवती ॥ १३ ॥
 वीरकंकणें सुंदरशामा । रायें वाइलीं रघोत्तमा ।
 लखलखाटें सांडिली सीमा । मुद्रिका पोवची धगधगिती ॥ १४ ॥
 सकळ तेजाचा सारांश । राजवस्त्रांचे विळास ।
 दुर्वादळ तनु राजस । सुंदरपणें विराजे ॥ १५ ॥

राजपूजा बरवंट । कटप्रदेसीं कटपंट ।
 रत्नकीळांचे लखलखाट । मुक्तपदर झमकती ॥ १६ ॥
 दिव्यपट तो विराजत । स्कंधभागीं झळकत ।
 क्रीळा फांकती अमित । सुत्तें पदरीं झमकती ॥ १७ ॥
 रामपूजेचा सोहळा । थोर फावला मिथिळा ।
 मन नयनसुखसुकाळा । वरपडी जाली सकळांसी ॥ १८ ॥
 पवित्र पाउलें रामाचीं । तेथें दृष्टी जनकाची ।
 अंदु वाकी नेपुराची । पदीं पूजा वाइली ॥ १९ ॥
 नाना रत्नें फांकती कीळा । ते पदककंठमाळा ।
 तेजोरासी मुक्तमाळा । आपादपर्यंत घातल्या ॥ २० ॥
 त्यावरी साजे वैजयंती । आपादपर्यंत मिरवती ।
 भुवनसुंदर जगत्पति । राम शोभे संभ्रमें ॥ २१ ॥
 भाळीं टिळक रसाळ । केशर रेखिलें निर्मळ ।
 सुंदर अक्षता वर्तुळ । वरवेपणें शोभल्या ॥ २२ ॥
 सुगंध कुसरी लाऊन । परिमळ धुशरीं पुजून ।
 आपादपर्यंत सुमन- । माळा रायें घातल्या ॥ २३ ॥
 कोण पूजेची नवाई । जनकें पूजिले जावाई ।
 देवऋषी ते समई । तटस्त सभा पाहातसे ॥ २४ ॥
 सकळ संपतीची थोराई । दक्षणा समर्पिली ते समई ।
 जनकराजें जावाई । येथासांग पूजिले ॥ २५ ॥
 रामपूजन जावाइत्वे । आराधिलें पूर्वीं होतें ।
 जनकें पूजिलें राघवातें । केवि मज तें बोलवें ॥ २६ ॥
 कनक तगटें रसाळ पानें । सकळ सांग बहुमानें ।
 वरदकरीं जनकानें । तांबोल तेव्हां दिधला ॥ २७ ॥

१ कटीवस्त्र. २ " बैसली " पाठांतर. ३ मिठी, मुत्कुंडी. ४ " संक-
 ल्पिली " पाठांतर. ५ तबक (?)

पानवेली वाग बनें । आगराची जें जें स्थानें ।
 रामापुढें जनकानें । संकल्पिलीं समस्त ॥ २८ ॥
 मग तें मंगळरूप पाउलें । जेथें संत विसावले ।
 ते सुमेधेनें उटिले । अति संभ्रमें राजस ॥ २९ ॥
 जानकीसैवराच्या लोभा । मातृका वऱ्हाडिणींचा गल्बा ।
 त्यांत अर्ध मात्रा वालंभा । कुरवंडी रामासीं ॥ ३० ॥
 निज तृप्तीते पोखती । रामा बोवाळी अभेदभक्ति ।
 पुढें शुद्ध क्रीया होती । तिच्या तोलें या आल्या ॥ ३१ ॥
 राया जनकाच्या वऱ्हाडिणी । रामा केली अक्षवाणीं ।
 ठकार मूर्ति च्यापपाणी । सुखस्वानंदें पाहाती ॥ ३२ ॥
 तव वशिष्ठ बोले सुलक्षणा । अनंतगुणपरिपूर्णा ।
 हात लावीं तेलवणा । भुवनसुंदरा ये समई ॥ ३३ ॥
 मग तो वरदपाणी सकुमार । मुद्रिकामंडित मनोहर ।
 भुवनसुंदर कराग्र । तेलवणा स्पर्शला ॥ ३४ ॥
 मग कौसल्या आदि वनिता । राया दशरथाच्या कांता ।
 पुजूनिया रुखवता । सुमेधेनें दिधले ॥ ३५ ॥
 वस्त्रें आळंकार गंधमाळा । परिमळ धुशरें तांबोला ।
 ब्राह्मण पूजिले सकळा । अपार द्रव्य वाटिलें ॥ ३६ ॥
 सकळां जाली पूजा दानें । मिथिलनाथें सन्मानें ।
 राजपूजा बहुमानें । वरवऱ्हाडी पूजिले ॥ ३७ ॥
 पूजागौरव परस्परें । बोलती मानाचीं उत्तरें ।
 सकळा सांग सकळ प्रकारें । मग संभ्रमें चालिले ॥ ३८ ॥
 तळीं उतरलीं देवयानें । त्यांचीं उचललीं विमानें ।
 राम प्रणु संभ्रमानें । दुंदुभी तुरें लागलीं ॥ ३९ ॥
 दोहीं दळीचीं मंगळतुरें । निशाणें भेरि अपारें ।
 कडक उठिला वाजांतरें । गजयानें तयाचीं ॥ ४० ॥

कीर्ति पवाड वर्णित । गुणानुवाद ते अमित ।
 वेद भाट मूर्तिमंत । नाना भाषा गर्जती ॥ ४१ ॥
 गज वन्हाडी चवरडोला । दिव्य निशाणें दिव्य ढाला ।
 वाजी वन्हाडी बहुसाला । छेत्रें पताका झमकती ॥ ४२ ॥
 असंख्य दाटले ते भार । कनकमंडित रत्नाकर ।
 रामरथ सुंदर । विश्व पाहों ठाकलें ॥ ४३ ॥
 मिथिलआवडीचा वोतला । केवळ आनंदाचा वळला ।
 अति संनिध आणिला । जनकजावाई वैसले ॥ ४४ ॥
 छेत्रें पताका मेघडंबरें । माहि मछपुछें अपारें ।
 सूर्यापानें पालछेत्रें । कनकमणीचीं ते रथीं ॥ ४५ ॥
 शोभे जानकीजीवन । सुमंत सारथी विराजमान ।
 शेष भरथ शत्रुघ्न । समीप वंधु शोभले ॥ ४६ ॥
 सनक सनंदन सनत्कुमार । वेश धरून सुंदर ।
 विडिया सेवा परिकार । जगजीवना जाणविती ॥ ४७ ॥
 पीकपात्री तो देवेंद्र । छत्र धरून मृगेंद्र ।
 अष्टदिशाचे दिगेंद्र । चामरे रथा ढालिती ॥ ४८ ॥
 वशिष्ठादि ऋषेश्वर । आणी ब्राह्मण अपार ।
 सिविका निघाल्या सुंदर । छेत्रेंपताकामंडित ॥ ४९ ॥
 वन्हाडिणी मंगळमंडिता । हातिवे आणी अक्षता ।
 रत्नताटें अमिता । सिविका भार चालिले ॥ ५० ॥
 अष्ट माहासिधीचा ताटीं । जांबुनदभांगाराची दाटी ।
 कस पाहातां तरि कोटी । वैकुंठ टाकसालेचें ॥ ५१ ॥
 ते वैकुंठीचे भांगार । उंच उंच आळंकार ।
 जानकी लक्ष्मी साचोकार । तिजकारणें चालिले ॥ ५२ ॥
 दिव्य वस्त्रें कोटी च कोटी । चालिल्या जिनस जिनस साटी ।
 देवांगवसनें गोमटीं । जनकजेकारणें ॥ ५३ ॥

द्रव्यशक्तीसी कुबेर । कनक चालिलें अपार ।
 पुतळ्या मोहरा जिनसवार । द्याकारा धन चालिलें ॥ ५४ ॥
 नवरत्नाचे संदकं । पेढ्या मांदुसा अनेक ।
 परिसनाणीं आलोलिक । संख्येवेगळी चालिलीं ॥ ५५ ॥
 राया दशरथाचें फळ । रामप्राप्ती केवळ ।
 जानकीकारणें निर्मळ । संभ्रमेंसीं चालविलें ॥ ५६ ॥
 ज्या फळा सेविती योगी । ज्याला तापसी वीतरागी ।
 शोधिताती युगानयुगीं । ते जनकजे चालिलें ॥ ५७ ॥
 ज्या कारणें जाले साधक । ज्याकारणें जाले नेमक ।
 ज्याकारणें आवश्यक । सर्व सांडिलें जेंहिं ॥ ५८ ॥
 तें फळ जानकीकारणें । चालिलेंसैं पूर्णपणें ।
 तुछें जालीं बरवेपणें । सर्व फळें चि ज्यापुढें ॥ ५९ ॥
 छेत्रें पताका अमित । मुक्तचांदोवे झळकत ।
 समारंभें विराजत । फळ जानकी चालिलें ॥ ६० ॥
 तथा पाठीसीं अयोध्यापति । रथ छत्रासी नाहीं मीति^३ ।
 ध्वज पताका झळकती । राजभार चालिला ॥ ६१ ॥
 ते समईची दाटणी । छेत्रें छेत्रांची खेटणी ।
 किती येक ते वेत्रपाणी । मध्यभागीं फिरती ॥ ६२ ॥
 पुष्पवृष्टीचा सडा । परिमळ धुशराचा धुळवडा ।
 आगाज होती धडाडा । दमामे भेरी वाजती ॥ ६३ ॥
 दोही दळीचे येक भार । रथ चालिले अपार ।
 शृंगारमंडित माहा वीर । केशर कस्तुरी डवेंरले ॥ ६४ ॥
 लाहान थोर सकळ जन । समस्त हि विराजमान ।
 कोणही नाहीं तेथें दीन । सर्व वऱ्हाडी चालिले ॥ ६५ ॥

१ संदूक, पेढ्या. २ " चालविलीं " पाठांतर. ३ वाडांत पाठ " निती " आहे. मागील ३x५४ पहा. ४ आवाज असा अर्थ स्पष्ट आहे. मागील ६x७६ पहा. ५ डवरणें=भरून जाणें.

ते कनकमणीची मिथिळापुरी । शृंगारिलिसे बहुपरी ।
 राम पाहाया नर नारी । मंदिरमस्तकीं दुभागीं ॥ ६६ ॥
 कोण जनकाचें वैभव । आणी ते भक्तीचा थोराव ।
 रामप्रीतीचें गौरव । जे ते परि विराजे ॥ ६७ ॥
 कनकभूमी जिकडे तिकडे । कुंकुमकेशराचे सडे ।
 मुक्तरंगमाळा कोंडे । रामरथा घातल्या ॥ ६८ ॥
 रथ जातसे त्यावरून । थीर थीर शोभायमान ।
 थोके^३ तों किन्नरगायन । अष्ट नायका नाचती ॥ ६९ ॥
 मिथिळ पुढें वेत्रधारी । राम मिरवे उभय गजरीं ।
 ते समई जयजयकारीं । विश्व आनंदें पाहातसे ॥ ७० ॥
 देवीं दाटलें नभमंडळ । विमानीं यानीं सकळ ।
 बोलती हे उछाहवेळ । न भूतो न भविष्यति ॥ ७१ ॥
 सुंदरमूर्ति शोभायमान । दिव्य रथीं रघुनंदन ।
 ते समई सुमन-। वृष्टि होय देवांची ॥ ७२ ॥
 ते समईची दाटणी । किती वारिती वेत्रपाणी ।
 रथ रथा खणाखणी । राम पाहाया पेलिती ॥ ७३ ॥
 झळरें मुक्ताफळांची । गुंतती येक येकाचीं ।
 दृष्टी पुढें सकळांची । राम पाहायाकारणें ॥ ७४ ॥
 तेव्हां जगझापें मेघडंबरें । हिंदोळती येकसरें ।
 जेंहिं धरिलीं होतीं करें । ते चि पाहाती रामासी ॥ ७५ ॥
 पताकांची दाटणी । सूर्यापानांची खेटणी ।
 माहिमुखा खणाखणी । राम पाहातां होतसे ॥ ७६ ॥
 रथवाजी कौतुकें । भूमी टेकिती चालतां नखें ।
 वरुत्या माना हेंरिखें । राम पाहाती ते काळीं ॥ ७७ ॥
 थोर सुखाचा पर्वकाळ । कोण आनंदाची वेळ ।
 विश्रांति विसावा मंगळ । राम पाहाती मिरवतां ॥ ७८ ॥

१ "रामीं प्रीतीचें" पाठांतर. २ कौतुकानें. ३ "थोक्तां" पाठांतर
 ४ पेलणें=लोटणें. ५ आनंदानें.

पुढिल्या भाराची मागें मुखें । राम पाहाती येथासुखें ।
 पशु गज वाजी हरिखें । राम पाहाती फिरोनि ॥ ७९ ॥
 मंगळ तुरांचा गजर । नाच गायनें अपार ।
 मदनमूर्ति सीतावर । विश्व पाहे आनंदें ॥ ८० ॥
 येका वाटे हा आत्मा । येका भावे परमात्मा ।
 येका वाटे अंतरात्मा । ध्येयमूर्ति सकळांची ॥ ८१ ॥
 यका वाटे हा जीवन । येका वाटे स्वानंदघन ।
 सकळां तृप्ती विराजमान । रामरूपा पाहातां ॥ ८२ ॥
 राया जनकाचा उल्हास । झेंपावेना या मनास ।
 वाचा होये कासावीस । न ये वर्णितां ह्मणोनी ॥ ८३ ॥
 वाचे नव्हे तो उच्चार । राम मिरवणेचा गजर ।
 थोर संभ्रमें उपचार । जनकमंडपा आणिले ॥ ८४ ॥
 राजद्वाराचे पूर्व दिशे । रामरथ थोकला असे ।
 सकळ वन्हाड समरसे । तुरें गजरें वाजती ॥ ८५ ॥
 तोरणमंडित माहाद्वार । सत्य रमेचें मंदिर ।
 गजगज आंत वाहेर । येती जाती दाटणी ॥ ८६ ॥
 तों पूर्व द्वारें अमिता । सुवासिनी मंगळमंडिता ।
 आरतिया लखलखिता । लक्षानलक्ष आल्या ॥ ८७ ॥
 परमानंदें राजांगना । कुरवंडी शोभायमाना ।
 पंचप्राणीं रघुनंदना । वोवाळून चालिली ॥ ८८ ॥
 सुंदर साजिरिया मुखकमळा । आरत्या करूनियां सकळा ।
 राम उतरतां सोहळा । पायघडिया घालिती ॥ ८९ ॥
 देठेंविण सुमन सेले । पायघडिया घातले ।
 सकुमार रामपाउलें । विराजती त्यावरी ॥ ९० ॥
 सुंदर चाले सीतापति । परिधानें तें झळकती ।
 किती येक सांवरिती । भक्तराज ते काळीं ॥ ९१ ॥

वरि मुक्तांचे चांदोवे । घोस रत्नांचे हेलावे ।
 नाना उपचाराचे उठावे । रघुनाथजिकारणें ॥ ९२ ॥
 पूर्ण जळकुंभ शिरीं । दिव्यांगना बहुपरी ।
 पुढें आल्या सव्य हारी । शकुनरूप शकुनासी ॥ ९३ ॥
 कनकदंडें चामरें । दुभागीं ढळती अपारें ।
 जनकें जावाई उपचारें । सभामंडपां आणिले ॥ ९४ ॥
 तो मुक्तमंडप विराजमान । सकळ सुंदर्यांचें सदन ।
 तो दिव्यासनीं रघुनंदन । बंधुसहित विराजे ॥ ९५ ॥
 वशिष्ठादि ऋषेश्वर । ब्राह्मण वैसले अपार ।
 राये राये तार्तिम्य थोर । वैस वैसकार जाले ॥ ९६ ॥
 राया जनकाची अंगना । कौशल्यादि राजांगना ।
 देऊनिया सन्माना । वरासनीं शोभल्या ॥ ९७ ॥
 सभा घनवटली अपार । राया दशरथाचे भार ।
 गोत संपत्ति नाहीं पार । प्रतापदिनमणी विराजे ॥ ९८ ॥
 आणी पुत्रांची संपत्ति । त्यांत विशेष राममूर्ति ।
 सून मिळाली रत्नदीप्ति । पूजूं इच्छी उलहासें ॥ ९९ ॥
 आंत बाहेरी दाटलें फळ । रामाकरितां अवघें सफळ ।
 जिकडे तिकडे उछाह वेळ । सभामंडपीं गाजते ॥ १०० ॥
 राम पुत्रत्वे ज्याच्या घरीं । भाग्यास संख्या कोण करी ।
 अष्ट माहासिधी कामारी । मुख्य रमा रावती ॥ १ ॥
 ऐसा राजा दशरथ । सकळ सांग पदार्थ ।
 सून पूजावी मनोरथ । लालसचित्तें वोलतु ॥ २ ॥
 वशिष्ठ राजा ये कार्ळीं । सीघ्र आणावी राजवाळी ।
 पूजा करूनि मैथळी । फळ समपूर् मुनिवरा ॥ ३ ॥

१ “आंत बाहेर दाटलें फळ । रत्नआळंकाराची कीळ । फाके तेंणें रवि-
 मंडळ । मळिण दिसां लागलें ॥” असा पाठ बाडांत आहे. २ कामारें=सेवक.

वशिष्ठ बोले तें अवसरीं । राया आणावी राजकुमरी ।
 तव ते संभ्रमें सुंदरी । सभेमध्ये चामके ॥ ४ ॥
 सखिया सांगातिणी सर्वे । सभ्य प्रधानाचे थवे ।
 वरि मोत्यांचे चांदोवे । देव्हडीं चामरें ढळताती ॥ ५ ॥
 पंकजनयनीं सुलक्षण । कोण रूपाचें बरवेंपण ।
 जांबुनद जें सुवर्ण । त्याची नेणों वोतली ॥ ६ ॥
 हे हि कठिण उपमा । जानकीरूप निरोपमा ।
 भूषणमंडित मनोरमा । सभेमध्ये आली ॥ ७ ॥
 उतमासनीं राजपुत्रि । चामरें उडती दाटी छेत्रीं ।
 मंगळवाद्यें ब्राह्मणमंत्रां । राजा पूजे बैसला ॥ ८ ॥
 राजा बोले वशिष्ठांसी । रामापाड^३ हे गुणरासी ।
 ईची पूजा विळासी । करूं वांछी मन माझें ॥ ९ ॥
 हो जि ह्मणे उपाध्याई । ऋषी ब्राह्मण सकळ हि ।
 गर्गाचार्या ते समई । जोतिसी पुढें जाला ॥ ११० ॥
 कनकमणीचे ते कळस । शृंगारिले राजस ।
 जोतिसी बोले वशिष्ठास । देतां घेतां समयो हा ॥ ११ ॥
 कलशपूजा गणेशपूजा । यथें मान आहे माझा ।
 लग्न लागलिया वोजा । च्यारि दिवस तुमचे ॥ १२ ॥
 वशिष्ठ ह्मणे हो जि बरें । मानदक्षणा घ्या आदरें ।
 वधु पूजन उपचारें । मग हो द्या जोतिसी हो ॥ १३ ॥
 तवं शतानंद मुनिवर । रायासी बोलिला उत्तर ।
 जोतिसी समजावा सत्वर । घटिका चाले सोळावी ॥ १४ ॥
 जोतिसी बोले रायासी । हें कळत आहे तुझासी ।
 येथेष्ट दक्षणा आह्मासी । संतुष्ट केलें पाहिजे ॥ १५ ॥
 राजा बोले मुनिवर्या । गर्गाचार्या ज्योतिसिया ।
 स्वइच्छा माग या समया । इच्छित जें मन तुझें ॥ १६ ॥

१ “रायें आणविली राजकुमरी ।” असा चरण वाडांत आहे. २ “देव्हडीं”
 पाठांतर. ३ रामाला योग्य. ४ “तेणें” पाठांतर.

अनंतकोटिब्रह्मांडनाथें । या रघुनाथजि समर्थें ।
 विधिभूगोळीचें आह्मांतें । जोतिसमिरासी दिधलें ॥ १७ ॥
 यामध्यें दानशूर । असंख्य आहेत माहावीर ।
 परि सूर्यवंशी नामधार । मुगुटमणी सर्वांचे ॥ १८ ॥
 तुझे घरींचें शोबन । वांछित होतें आमुचें मन ।
 तूं दाता विराजमान । आमुची वांछा ते किती ॥ १९ ॥
 ज्याचे गावीं परिस खडे । चिंतामणी जिकडे तिकडे ।
 कल्पतरुचें झाडोरे । रानोमाळ लागले ॥ १२० ॥
 ऐसा राजा दशरथ । सर्व गुणें तो समर्थ ।
 नाना रत्नें पदार्थ । जोतिसिया दक्षणा दिधली ॥ २१ ॥
 दिधलीं धनार्चीं भांडारें । अमोत्यें वस्त्रें अपारें ।
 आणी नाना आळंकारें । जोतिसी येथेष्ट तोषला ॥ २२ ॥
 कळसपूजा गणेशपूजा । येथासांग करूनि राजा ।
 उपाध्याच्या गजगजा । मान दक्षणा पावल्या ॥ २३ ॥
 समस्त तोष पावोन । बोलती राया वधुपूजन ।
 आतां करावें फळप्रदान । अति समयो शुभ हा ॥ २४ ॥
 पुढें जनकाची नंदनि । राजा सन्मुख बैसोनि ।
 पूजा मंगळविधानी । ब्राह्मणमंत्रीं होतसे ॥ २५ ॥
 मुक्तमंडित पीतांबर । मुक्तकंचुकी परिकार ।
 रायें समर्पिला सुंदर । जनकजेते शोभला ॥ २६ ॥
 कनकगर्भाची धगधगित । मुक्तमणी ढाळ देत ।
 रत्न चुणी हेलवत । तेजलहरी लोटती ॥ २७ ॥
 तें तानवडें सुंदरी । रायें वाइली राजकुमरी ।
 ज्याच्या तेजापुढें थोरी । सूर्यप्रभेची झांकली ॥ २८ ॥

१ शोभन, मंगल कार्य. २ झाडोरा=गर्द झाडी. ३ “रानें माळें” पाठांतर. ४ “प्रकार” पाठांतर. ५ प्रभा, प्रकाश. ६ हिरा. ७ बायकांचा कानांतील दागिना, कुडकें.

सातखणी^१ पांचखणी । मुक्तें झुवके रत्न चुणी ।
 पंखे^२ झमकती तेजखाणी । सैसफुल झमकते ॥ २९ ॥
 माथां जाळी तेज सतेज । मुक्ताफळाचें फांके तेज ।
 सर्व भूषणा भूषणराज । मस्तकमणी शोभला ॥ १३० ॥
 फरां आणी नागरफणी । ढाळ देती रत्नचुणी ।
 मुक्तिं गुंफिलिसे वेणी । पुष्टी भार्गी मिरवे ॥ ३१ ॥
 मुक्तिं गुंफिले झुवके । रत्नमणी गोफ निके ।
 कसण्या गोंडे मंगळिके । जोडा जोड मिरवती ॥ ३२ ॥
 तेजोरासी रत्नमाळा । लखलखाट मुक्तमाळा ।
 सर्व तेजा आगळा । तो विजवरां कपोळीं ॥ ३३ ॥
 जांबुनदाच्या झगझगित । मोहनमाळा त्या लखलखित ।
 चापेकळियां मिरवत । चापेकळी जानकी ॥ ३४ ॥
 नासिकीं शोभलें भूषण । सकळ तेजाचें वरवेपण ।
 मंगळरूप सुलक्षण । मुक्ताफळ मिरवे ॥ ३५ ॥
 राजभूषणें चढें चढें । हार हंमेर मुक्तें जाडें ।
 त्या रत्नाच्या उजेडें । विश्व तेजस्वी भासे ॥ ३६ ॥
 बाहु दंडीं विभूषणें । खचित रत्नाचीं भूषणें ।
 वांकी वैसल्या वरवेपणें । कीर्तिमुखें मिरवती ॥ ३७ ॥
 सुढाळ घोश रत्नमणी । जिनस जिनसीं वैसल्या चुणी ।
 तेजोरासी सुलक्षणी । वाजुबंद शोभले ॥ ३८ ॥
 तया तळीं कसण्या जोड । मुक्त झुवके रत्नें जाड ।
 राया मनीं जें जें कोड । तें तें भूषणें वातसे ॥ ३९ ॥

१ सात आणि पांच खणांचीं खणाळीं. २ चोळीचा अर्धा भाग. ३ डोक्यां-
 तील फुल. ४ “ झळकते ” पाठांतर. ५ पिंपळेवन. ६ कसणें=वांधणें. कसण्या
 गोंडे=गुंफिलेले गोंडे कीं काय ? ७ विंदीला मध्यभार्गी असणारें पान. ८ कपा-
 ळीवर. ९ पुतळ्यांच्या माळेचा च एक प्रकार. १० सोन्याच्या वारिक कळ्यांची
 माळ. ११ “ हमेला ” पाठांतर पण अर्थ काय ? १२ हिरे.

तेजोरासी लखलखाट । रत्नचुणी वैसल्या दाट ।
सुढाळ मुक्तें कांठोकांठ । नागरचुडा नागरे ॥ १४० ॥
रत्नखचित कंकणें । हातसांकळिया सुलक्षणें ।
पुढें पोवेची वरवेपणें । रत्नमुद्रिका दाटल्या ॥ ४१ ॥
कटप्रदेसीं मेखळा । दिव्य शोभे जनकबाळा ।
पाउलीं नेपुरांचा मेळा । वाकी वाळे साखळ्या ॥ ४२ ॥
सामुद्रिकें तें पदकमळें । भूषणें वाइलीं सुढाळें ।
आंगोळिकें तें वर्तुळें । विभूषणें दाटलीं ॥ ४३ ॥
रायें वाइलें अमित । मैथळी भांगारजडित ।
ते मी वर्णावया नव्हे शक्त । यथामति बोलिले ॥ ४४ ॥
पीतांबर मुक्तमंडित । तेजोरासी झमकत ।
उत्तम वैरणें विराजत । रायें जानकी वाइले ॥ ४५ ॥
भाळीं किंचित कस्तुरी । चंदन लाविलें कुसरी ।
मग सुमनें बहुपरी । माळा गळां घातल्या ॥ ४६ ॥
परिमळ धुशरी उत्तमा । रायें पूजिली मनोरमा ।
फळ समर्पी त्या संभ्रमा । विश्व पाहों ठाकलें ॥ ४७ ॥
कनक वस्त्रें अमोलें । जरी पाटावें बहुमोलें ।
तगट तगटें जिनसालें । कुसुंवी पातळें फळीची ॥ ४८ ॥
जिनस घड्या झगझगिती । तेजोरासी झळकती ।
घड्या घड्या लखलखिती । रायें जानकी वाइल्या ॥ ४९ ॥
दाळिववानें जासवानें । आंत वाहेरी नुंसधें सोनें ।
आणी कितीकें मेघवानें । मुक्तमणी कंचुक्या ॥ १५० ॥

१ “ काटो काट ” पाठांतर. २ वांगड्या. ३ पोंची. ४ “ बोलिलों ”
पाठांतर. ५ एक नेसण्याला आणि दुसरी पांघरण्यास अशा दोन चिरड्या वधूला
देतात, त्यांपैकीं पांघरावयाची जी चिरडी असते तिला वैरण ह्मणतात. ६ लुग-
ड्याचा प्रकार. ७ “ बहुसालें ” पाठांतर. ८ “ फळाची ” पाठांतर. ९ डाळिंबी
व जाखंदी रंगाची लुगडी. १० “ नुसतें ” पाठांतर.

किती चापेवर्णी अंबर । क्षीरोदक पीतांबर ।
 मुक्तमणीचे पदर । मध्यें मुक्तें चित्रिलीं ॥ ५१ ॥
 जांबुनदाचें सुत । कुसुंबी रंगें मिश्रित ।
 नाना रंग चित्रविचित्र । वस्त्रें रायें वाईलीं ॥ ५२ ॥
 त्रैलोक्यामध्ये उत्तमं होती । देवांगातिल उंच जाती ।
 तें तें चीरें^१ भूपति । जनकनंदनी वाईली ॥ ५३ ॥
 अभिनव चीरें तें विराजे । सभा डवरली त्या तेजें ।
 तटस्त सकळांचीं नेत्रांबुजें । अभिनव अंबरें वाईलीं ॥ ५४ ॥
 द्रौपदी पुरविलीं चीरें । जिनसें वर्णिली कवेश्वरें ।
 जानकी रमा साचोकारें । काये ह्मणोनि वर्णावी ॥ ५५ ॥
 जाड भांगारमांदुसा । आळंकारपेठ्या बहुवसा ।
 अनर्घ्य भांगार उजळली दिशा । अपार तबकें वाईलीं ॥ ५६ ॥
 केणें^३ समर्पिलें जनकजे । ज्याच्या स्वादा पीयूष लाजे ।
 ऐसें फळ नसे दुजें । सुरवर आश्रियें दाटले ॥ ५७ ॥
 नाना जिनसी फळप्रदान । जानकी वाइलें शोभायमान ।
 पूगीफळें आणी पानें । सांग फळ वाइलें ॥ ५८ ॥
 फळ वाटलें अपार । तेथें नाहीं लाहान थोर ।
 सकळां तृप्ती जयजयकार । थोर तेव्हां दाटला ॥ ५९ ॥
 मग ते जनकाची नंदनी । सांग फळातें पावोनी ।
 थोर सन्मानें करूनी । मातृदर्शना आली ॥ १६० ॥
 पुढिलिये समासीं रघोत्तमा । माळ घालील मनोरमा ।
 वेणी ह्मणे त्या संभ्रमा । श्रोते जनीं परिसावें ॥ १६१ ॥
 इति श्रीरामायणे । आदिकांडे सीतासैवरोनाम । समाप्त ॥ ९ ॥

॥ समास दहावा ॥ १० ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

तों रोमहर्षण मार्कंडेय । पुरोहितसमुदाय ।
 मिथिळा जाणविती समय । घटिका चाले सत्रावी ॥ १ ॥
 शतानंदादि ब्राह्मण ऋषी । समस्त बोलती रायासी ।
 मंगळस्नान रामासी । आतां दिल्लें पाहिजे ॥ २ ॥
 ब्राह्मण ह्मणती रामा स्नान । करून घ्यावें स्त्रीदान ।
 सुंदर मूर्ति शोभायमान । अंबरें सुरेंद्रें फेडिलीं ॥ ३ ॥
 ऋषीब्राह्मणासहित । मूर्ति शोभे मंडपांत ।
 चामरें ढाळिती श्रीमंत । भक्त दुभागीं दाटले ॥ ४ ॥
 तों किती येकी सुंदरा । दिव्यांगना मनोहरा ।
 अक्षवाणी सीतावरा । निंबलोगें उतरिती ॥ ५ ॥
 शुभासनीं मदनमूर्ति । फुलेलें चाफेलें माखिती ।
 हळदी सर्वांगीं लाविती । शुभरूप तनूसी ॥ ६ ॥
 कोमळ तनु नीळवर्णी । उटितां बोलती वऱ्हाडिणी ।
 परम सुंदर च्यापपाणी । पाहिला चि पाहा गे ॥ ७ ॥
 किती ह्मणती हे' सहजा । थोर सुकृति मिथिळराजा ।
 हे भाग्याची जनकात्मजा । भुवनसुंदर लाधली ॥ ८ ॥
 पाहा गे जीवाचें जीवन । पाहा कौसल्यानंदन ।
 सुंदर शाम विराजमान । मना नयना आवडे ॥ ९ ॥
 नाना विलास उपचारी । माखण जालें कुसरी ।
 हळदी लाविली सुंदरी । सुंदर तनु विराजे ॥ १० ॥
 रत्नकळसा कनकतार । सुतविले ते सुंदर ।
 तयामध्यें सीतावर । रत्न चौकीं शोभला ॥ ११ ॥

हेमपात्रें गंगाळें । उदकें सारिलीं निर्मळें ।
 मंत्रघोश तेणें काळें । आणी वाद्यें वाजती ॥ १२ ॥
 सुगंध चोखणी लाविती शिरीं । उदकें घालिती कुसरी ।
 कुरळ पसरले पुष्टीवरि । सुंदरपणें मिरवती ॥ १३ ॥
 तो सोहळा सुरवर । पाहाती करिती जयजयकार ।
 राजा आनंदें निर्भर । अंवरें घेऊन उभा असे ॥ १४ ॥
 उदक घालिती खळाळ । तनु साजिरी दुर्वादळ ।
 मंगळस्नान निर्मळ । निर्मळाचें जालें ॥ १५ ॥
 सोनेसळाचा पुटीं । तनु पुसिती गोष्टीं ।
 पीतांबर जगजैठी । परिधान केले ॥ १६ ॥
 विशाळ भाळीं लखलखिक । केशर कस्तुरीचा टिळक ।
 शोभला मंगळदायक । मंगळराम विळासे ॥ १७ ॥
 कनकताटीं सुंदरा । आरत्या घेऊन नागरा ।
 वोवाळिती सीतावरा । अक्षवाणी ते काळीं ॥ १८ ॥
 सुंदर साजिन्या मुखकमळा । आरत्या करून सकळा ।
 मग ते पायभांडे सोहळा । विळासमूर्ति चालतां ॥ १९ ॥
 चरणीं नेपुरांचा गजर । पाउलें साजिरी सुंदर ।
 माहा संभ्रमें सीतावर । मधुपर्कपूजे आणिले ॥ २० ॥
 स्वस्तिवचनाचा दाटला ध्वनि । राम शोभे सिंहासनीं ।
 चामरें करीं घेउनि । भक्त दुभागीं दाटले ॥ २१ ॥
 वशिष्ठादि ऋषेश्वर । पुरोहित मुनिवर ।
 ब्राह्मणमात्र लाहान थोर । मंत्रघोश दाटला ॥ २२ ॥
 सवाह्य शुचि जनकराजा । दिव्य सर्वे सुमेधा भाजा ।
 ब्राह्मणमंत्रीं रघुराजा । पूजिता जाला संभ्रमें ॥ २३ ॥
 जें योगियाचें विश्रांतिस्थान । जेथें रमेचें भजन ।
 जें भक्ताचें समाधान । मंगळ पाउलें रामाचीं ॥ २४ ॥

वंदूनि जनकें सुंदरें । करीं धरिलीं मनोहरें ।
 तों तें भूषणें अपारें । पदपंकजीं झळकती ॥ २५ ॥
 तोडर ब्रीदाचा त्यावरी । मंगळ पाउलें हृदई धरी ।
 सकळ गर्जले जयजयकारीं । धन्य भाग्य जनकाचें ॥ २६ ॥
 राया स्मरेना कांहीं । वृत्ति तन्मय रामपाई ।
 मग ते अवस्था ते समई । मिथिलेशा नावरे ॥ २७ ॥
 तेथें योग वऱ्हाडी मिरवे । निशब्द अक्षराचे उठावे ।
 रामपदांबुजीं हे थोरावे । समस्तांचे वारले ॥ २८ ॥
 भ्रमनाशकें पदांबुजें । मंगळरूप मंगळराजे ।
 सर्व भूषणीं तेजःपुंजें । जनका करीं शोभती ॥ २९ ॥
 त्या तळवा शोभायमान । सकळ सामुद्रिकाचें अधिष्ठान ।
 जेथें सुरंग रंगोन । अरुण शोभा पावला ॥ ३० ॥
 ऐसीं तीं पाउलें सुंदरें । रत्नताटीं मनोहरें ।
 जनक धूतसे प्रेमभरें । उदक घाली सुमेधा ॥ ३१ ॥
 रामपाउलें सुंदर । परम कोवळीं सकुमार ।
 रायें कर अरुवार । सुलीन दशे धूतलीं ॥ ३२ ॥
 राजस चांगलीं बरवंटें । सुंदर सुलक्षणें चोखटें ।
 जनकभावार्थ शुद्ध पटें । निर्मळें निर्मळ पुसिलीं ॥ ३३ ॥
 मग ते धगधगीत विभूषणें । नवरत्नाचीं कोंदणें ।
 राजा वाहातसे आभरणें । भूषण पाउलीं उल्हासें ॥ ३४ ॥
 सम पाउलें सुनीळ । रत्नखचित नेपुरें चाळ ।
 सुंदर वाकीची फाके कीळ । अंदु त्यावरी झणकती ॥ ३५ ॥
 पदपंकजीं भूषणा । रायें वाइली विभूषणा ।
 त्या पाउलां सुलक्षणां । ते ते परि राजले ॥ ३६ ॥

१ विमळ कोवळीं तेजपुंजें । नीळवर्णी मंगळराजें ॥ असा पाठ दुसऱ्या व
 तिसऱ्या चरणांचा बाडांत आहे. २ “ कोमळ ” पाठांतर. ३ मृदु, नाजुक.
 ४ “ नवरत्नचुणी ” पाठांतर. ५ “ वातसे ” पाठांतर.

ह्यणे ये समईची पूजा । समस्त भूषणें रघुराजा ।
 समपीन परि दुजा । तोडर कैचा आणावा ॥ ३७ ॥
 राजा आवडी बोलोन । भूषणें वाइलीं नूतन ।
 तोडर तो पुरातन । पदपंकजीं ब्रीदाचा ॥ ३८ ॥
 वीज झळकली अंबर । जनकरायें पीतांबर ।
 उकलिला दिनकर । कोटि नेणों उगवले ॥ ३९ ॥
 अभिनव आवडीची गति । ह्यणे सुंदरा सीतापति ।
 अंगिकारावें मदनमूर्ति । परिधान केला राघवें ॥ ४० ॥
 जनकभाग्याचा सोहळा । कनकमणीची मेखळा ।
 नाना रंगाच्या फाकती कीळा । तेजलहरी लोटती ॥ ४१ ॥
 राजा बोले पुरुषोत्तमा । अंगिकारावी हे उत्तमा ।
 सगुणमूर्ति सुंदरशामा । कटीं मेखळा शोभली ॥ ४२ ॥
 तया सेजारीं किंकिणी । लखलखिती रत्नचुणी ।
 कटप्रदेसीं बरवेपणीं । मेखळेसेजारी शोभले ॥ ४३ ॥
 जांबुनदाचे गाळीव । तंतु मृद सोलिव ।
 सकळ तेजाची बरव । तें ब्रह्मसूत्र वाइलें ॥ ४४ ॥
 सखोल नाभी सुरेख । जेथें सांठवलें ब्रह्मादिक ।
 चोज करून जनक । हृदई पदक घातलें ॥ ४५ ॥
 अनर्घ्य रत्नाच्या माळा । जिनस रंग सुढाळा ।
 तेजोरासी फाकती कीळा । आपादपर्यंत घातल्या ॥ ४६ ॥
 रत्नखचित वीरकंकणें । पंकजपाणी सुलक्षणें ।
 पोवेची वाइली बरवेपणें । हातसाखळे मिरवली ॥ ४७ ॥
 नाना रत्नाचीं कोंदणें । मुद्रिका शोभल्या बरवेपणें ।
 परम सुंदर सुलक्षणें । आंगोळिकें दाटलीं ॥ ४८ ॥
 बाहु दंडीं विभूषणें । रायें वाइली भूषणें ।
 सुंदर रामा सुलक्षणें । ते ते परि शोभलीं ॥ ४९ ॥

धगधगीत मकराकारें । सतेज झळकती सुंदरें ।
 तें कुंडलें मनोहरें । कर्णीं विराजे ॥ ५० ॥
 मुगुटकिरटीची कुसरी । नाना रत्नांचीं कोंदणें वरी ।
 नेत्र कोंदले प्रकाशकरी । तेजलहरी लोटती ॥ ५१ ॥
 मुगुट शोभला सुलक्षणा । किरटी दावी बरवेपणां ।
 रामा सर्वाच्या भूषणा । जनकें भूषणें वाइलीं ॥ ५२ ॥
 पीतांबर तेजोरासी । झळके धिकारी विजुंसी ।
 जनकरायें संभ्रमंसीं । तें प्रावर्ण वाइलें ॥ ५३ ॥
 टिळक लाविला केशरी । कुंकुम अक्षता त्यावरी ।
 अग सर्वांगीं कुसरी । बावून चंदन चर्चिला ॥ ५४ ॥
 विमळा आणी रसाळा । आपादपर्यंत सुमनमाळा ।
 रायें वाइल्या मंगळा । परिमळ धुशरीं पूजिलें ॥ ५५ ॥
 सकळ पाहाती ते काळीं । देव जन भूमंडळीं ।
 नाना उपचार विव्हळीं । जनकें जावाईं पूजिले ॥ ५६ ॥
 राजा विचारी मनासी । जानकी दिलही रामासी ।
 ईच्या तोलें दक्षणेसी । येक असे ते समपूँ ॥ ५७ ॥
 अनंत तपाच्या अवगणा । जोडिलें विदेहनामा भूषणा ।
 जनकें ते वरदक्षणा । वरदकरीं घातली ॥ ५८ ॥
 विदेह नामाचा हेत । विधीभूगोळीं न मायेजेत ।
 जनकें केला रामार्पित । सुखस्वानंदें निवाला ॥ ५९ ॥
 कोण आश्चर्य गहन । वैकुंठनाथ रघुनंदन ।
 जनक जावाईं पुजून । मधुपर्क मांडिला ॥ ६० ॥
 दोहीं दळीचे पुरोहित । ब्राह्मणमंत्र गजगजित ।
 दधि मधु श्रीमंत । करीं रायें घातला ॥ ६१ ॥

१ " मनोहर कर्णीं शोभलीं । " पाठांतर. २ विद्युल्लतेला. ३ मैलागरुचंदनवृक्ष.
 ४ " विल्हाळी " पाठांतर=प्रकारांनीं (?) मागील ४X४० व ८ X ७२।७४ पदा.
 ५ "आगवणा" पाठांतर. अवगण=त्याग. अंगवण=स्वेच्छा, सामर्थ्य. ६ ब्रह्मगोळीं
 व भूगोळीं. ७ " जनक जावाईं पूजन । मधुपर्काचें मांडलें ॥ " पाठांतर.

विध जाला शोभायमान । शुध सारिलें आचमन ।
 मधुपर्काचें पूजन । सीतावराचें जालें ॥ ६२ ॥
 तव शतानंद ह्मणे मिथिळा । भरोन गेल्या घटिका सोळा ।
 आतां सत्रावी सोहळा । हे हि भरों चालिली ॥ ६३ ॥
 सकळ ब्राह्मणीं हे चि बोली । पूर्ण घटिका भरों आली ।
 आतां जानकी आणिली । पाहिजे राया ॥ ६४ ॥
 थोर आनंद मिथिलेश्वरा । केव्हां देखेन वधुवरां ।
 सीता आणाव्या सुंदरा । अति संभ्रमें चालिला ॥ ६५ ॥
 चहुं वेदि सवें ब्राह्मण । मंदिरीं प्रवेशला आपण ।
 तव ते गौरीहरि सुलक्षण । श्रीमंगळा जानकी ॥ ६६ ॥
 सखिया सांगातिणी जिवलगा । रामप्राप्तीच्या अंतरंगा ।
 चामरें ढाळिती दोही भागा । सिद्धासनीं जानकी ॥ ६७ ॥
 तनु सुंदर आणी कोवळी । रसाळ वीक पिवळी ।
 तप्त कांचनपुतळी । जनकरायें देखिली ॥ ६८ ॥
 नाना आळंकारें विराजमान । पीत कंचुकी पीत वसन ।
 सर्वांगीं ते शोभायमान । नागर हळदि नागरे ॥ ६९ ॥
 गौरीहराची पूजा । सांग केली सलज्जा ।
 अधोमुख ते जनकजा । थोर आनंद अंतरीं ॥ ७० ॥
 सखिया हांसती कौतुकें । पूजाफळ लाधलें निकें ।
 सुंदर रामासारिखें । अक्षई वर जानकी ॥ ७१ ॥
 वधु करिती अक्षवाणें । माता बोवाळी निंबलोणें ।
 जनकरायें सुलक्षणें । कडिये धेऊन आला ॥ ७२ ॥
 ते समई अनेकें । आंत वाहेरी मंगळाष्टकें ।
 शुधें आणी नेमकें । विद्यापात्रें गर्जती ॥ ७३ ॥
 वाशिष्ठादि सप्त ऋषी । धरून दिव्य अंत्रपटासी ।
 राम उभे लग्नासी । येरीकडे जानकी ॥ ७४ ॥

जनक राजा दशरथ । वच्हाडी आणी पुरोहित ।
 विभागले मंडपांत । उभे राहिले दुभागीं ॥ ७५ ॥
 अंत्रपाटीं राम सीता । बधांजुळी अक्षता ।
 सुवासिनी मंगळमंडिता । आरत्या दुभागीं दाटल्या ॥७६॥
 देवीं दाटलें गगन । समस्त तुरें जालीं लीन ।
 मंगळाष्टकें सावधान । थोर घोश दाटला ॥ ७७ ॥
 चहु वेदीचीं जिनसें । ह्यणती विशेषविशेषे ।
 घोश दाटला सावकाशें । सावधान वचनाचा ॥ ७८ ॥

॥ मंगळाष्टकें ॥

आरंभी वदती महा गणपती हे शारदे सुंदरी ।
 शुभे वाणि वदे सुवेळ विलसे तूं मंगळे माधुरी ॥
 रामा जानकि माळ घेउनि करीं ऊभी असे सुंदरी ।
 तों ते सादर वैखरी शुभ वदे सीतावरं मंगळं ॥ १ ॥
 गर्गाचार्य ह्यणे विदेहतनया लक्ष्मी सिता बालिका ।
 सर्वा ईश परेश हा वर इचा तुह्मी पहा नेटका ॥
 रत्नमंडित साजिरी द्वय करीं माळा जगन्नायका ।
 आतां घालिल जानकी रघुविरा सीतावरं मंगळं ॥ २ ॥
 ऋषी ब्राह्मण बोलती रघुविरा सर्वात्मया सुंदरा ।
 रामा राजिवलोचना रघुवते माळा करीं नागरा ।
 ऊभी तिष्ठत राहिली जनकजा स्त्रीज्ञान आंगीकरा ।
 सर्वा तोष विशेष घोष उठला सीतावरं मंगळं ॥ ३ ॥
 भारद्वाज पुढें अगस्ति ऋषि तो मार्कंड बोले बळें ।
 जे कां मंगळधाम सूखजनितें नेपूर तें निर्मळें ॥
 सीतानाथपदांबुजें रमणियें चित्तीं धरा केवळें ।
 सर्वा प्राप्ति असे सुवेळ विलसे सीतावरं मंगळं ॥ ४ ॥

१ श्रीसमर्थचरित्रांत हा “ सावधान ” शब्द फार महत्वाचा आहे आणि ह्यणून तो शब्द कोठें हि आला ह्यणजे श्रीसमर्थाचे सारें चरित्र आठवतें. द्विज सावधान ऐसें सर्वत्र विवाहमंगलीं ह्यणती । तें एक रामदासें आयकिलें त्या असो सदा प्रणती ॥

शौनीकादि मुनी पुरोहित वदे इक्ष्वाकुवंशीं निळा ।
 माळा घालिल जानकी रघुविरा सर्वास हा सोहळा ॥
 येका येक पुढे स्वरें उचलिल्या भाषापरत्वे कळा ।
 श्रुती सुंदर बोलिल्या भडकल्या सीतावरं मंगळं ॥ ५ ॥

गीरा गद्गदितो सुभाष वदतो सुलग्न हें बोलतो ।
 मार्थे डोलवितो तनू थरकतो गौरीहरें शीव तो ॥
 सर्वा चिंतवितो सितारमण तो चित्तीं धरा सांगतो ।
 विश्वा हीतक तो उमेश वदतो सीतावरं मंगळं ॥ ६ ॥

विश्वामित्र ह्यणे अमोघ वरदा हे राम गूणागरा ।
 आतां माळ सुढाळ बाळ रमणी ऊभी असे सुंदरा ॥
 वेळू लागत भागती गुणवती तूं जाणसी अंतरा ।
 तो तो घोश उठे समीप समये सीतावरं मंगळं ॥ ७ ॥

योगी व्यास निका वशिष्ट गमका शूकेंद्र तो बोलिका ।
 विप्रांचा तडका सुरादि कडका शूभाष्टके माळिका ॥
 ब्रह्मचाच्या यमका सुलग्न धमका सूघोश तो नेटका ।
 तों ते मंगळिका च पूर्ण घटिका अँपुण्य सर्वा मुखें ॥ ८ ॥

अँपुण्य गजरीं जनकजा । माळा घातली रघुराजा ।
 रामअक्षता तेजःपुंजा । जानकीमस्तकीं शोभल्या ॥ ७९ ॥
 तुरें लागलीं अपारें । देव नाचती गजरें ।
 पुष्पवृष्टी जयजयकारें । दुंदुभी नभीं दणदणिती ॥ ८० ॥
 दोहीं दळींचे पुरोहित । ऋषी ब्राह्मण अमित ।
 अक्षता टाकित्ती श्रीमंत । कडक घोश दाटला ॥ ८१ ॥
 पवित्र श्रीमंत सुंदर । दोही कुळें नामधार ।
 उभय वौशाचा उच्चार । ब्राह्मणमुखें होतसे ॥ ८२ ॥
 रामजानकी वधुवरे । मंगळरूप मनोहरे ।
 बरवीं पूजिली उपचारें । यथासांग विध जाला ॥ ८३ ॥

१ " वों पुन्ये " असा अशुद्ध पाठ, येथें व मागील श्लोकाच्या शेवटच्या चरणांत. २ " रामजानकी वधुवरे । सन्मुख शोभती सुंदरे । ब्राह्मणविधि उपचारें । यथासांग तो जाला ॥ " असा पाठ वाडांत.

मंगळराज गरसळी । ऋषी ब्राह्मणी ते काळीं ।
 सौभाग्यवंती मैथळी । अति संभ्रमें वाइली ॥ ८४ ॥
 आरत्या आणी निंबलोणें । वधु करिती अक्षवाणें ।
 ऋषी ब्राह्मणी कंकणें । उभयकरी वाइलीं ॥ ८५ ॥
 वैरण्यगांठी वधुवरा । ब्राह्मण ह्यणती सुंदरा ।
 लाज्याहोम सीतावरा । आतां बोउलां करावा ॥ ८६ ॥
 सकळ भूषणीं आळंकृतें । पीतांबरें मंडितें ।
 हळदि आंगी विराजितें । ब्राह्मणअक्षती डवरली ॥ ८७ ॥
 नेपुरें वैंकी दोघांची । दाटी सवें ब्राह्मणांची ।
 सुरंग पाउलें सुंदराचीं । पायघड्या उमटती ॥ ८८ ॥
 वरि त्रैहाटलीं मेघडंबरें । पताका लखलखिती चामरें ।
 दुभागीं ढळती अपारें । मुक्तचांदोवे झळकती ॥ ८९ ॥
 परम साजिरी शोभायमान । वोहरे पाहाती विश्वजन ।
 सुंदर शाम रघुनंदन । हेमपुतळी जानकी ॥ ९० ॥
 अति समीप बोउल्यास । नाना उपचारें विळास ।
 थोन्या संभ्रमें जगदीश । राम बोउल्या आणिले ॥ ९१ ॥
 कोण त्या बोउल्याची महिमा । ज्याचा वोतिता विश्वकर्मा ।
 हेम रत्ना नाहीं उपमा । बरवेपणें वोतलें ॥ ९२ ॥
 भांगार ते जडिताचे । वरी चांदोवे मुक्तांचे ।
 घोस झमकती रत्नांचे । परम शोभायमान ॥ ९३ ॥
 त्या पायरिया तेजपुंजा । स्वास्ति वचनाच्या गजगजा ।
 अंगोळिकें जनकात्मजा । राम वोवलें वेर्घले ॥ ९४ ॥
 दिव्यासनीं रघुराज । सव्य भार्गीं सीता भाज ।
 सर्व भूषणें तेजपुंज । वधुवरे शोभली ॥ ९५ ॥

१ " मंगळसरी " असा पाठ पोर्थांत आहे. २ उभयतांच्या पदरांला गांठ. वैरण शब्द मागें गेला च आहे. ३ भरून गेली. ४ " वाजती " पाठांतर. ५ वाजलीं, सिद्ध झालीं. ६ दंपत्य, वधुवर. ७ सुवर्णपुतळी. ८ चढले. ९ भार्या.

नागरे आणी गोजिरी । सुंदरे आणी साजिरी ।
 आवडती बहुपरी । राजस ते रमणीये ॥ ९६ ॥
 उपमे नाहीं या दुसरें । ये चि भुवनत्रई सुंदरें ।
 रामजानकी वधुवरें । येक येकाच्या पाडें ॥ ९७ ॥
 पाडें पाडें रूपवंतें । पाडें पाडें गुणवंतें ।
 पाडें पाडें भूषणवंतें । येकपणें साजिरीं ॥ ९८ ॥
 राये राये सकळ जन । कवतुक पाहाती शोभायमान ।
 सुरादि विमानें विमान । समीप अंतरें दाटली ॥ ९९ ॥
 तव ब्राह्मणाच्या मंगळध्वनी । विधियुक्त देव अग्नी ।
 लाज्या होमा पूजनीं । अति संभ्रमें आणित्ती ॥ १०० ॥
 परमानंदें हुताशन । कनकपात्रीं घेऊन ।
 ब्राह्मण मंत्रीं झांकून । सुवासिनी आणिला ॥ १ ॥
 आगरचंदनें प्रदीप्त । धूमविण विराजत ।
 अग्निदेव तो दिसत । परम शोभायमान ॥ २ ॥
 उभय दळींचे पुरोहित । ऋषी ब्राह्मण अमित ।
 लाज्या होम विधियुक्त । संभ्रमेंसीं मांडला ॥ ३ ॥
 बोडला राम जगजेठी । सव्या भारीं ते गोरटी ।
 ऋषीब्राह्मणांची दाटी । कडक मंत्र घोशाचा ॥ ४ ॥
 वरदपाणी सुंदर । जोडूनिया अमृतकर ।
 अग्नी पूजी सीतावर । सर्व विधि जाणता ॥ ५ ॥
 सुंदराचा सव्य कर । आज्यें दिसे मनोहर ।
 अग्नी अवदानें उपचार । येथासांग विध जाला ॥ ६ ॥

१ “ भूषणें तें ” पाठांतर. २ “ मंत्रध्वनी ” पाठांतर. ३ अग्नि. ४ “ लग्न ”
 पाठांतर. ५ “ आंबृतकर ” पाठांतर. हा निराळा पाठ येथें अशासाठीं दिला आहे
 कीं तत्कालीन पुष्कळ रामदासी ग्रन्थांतून “ अमृत ” बद्दल “ आंबृत ” आढळ-
 तें हे वाचकांस आठवावें. श्रीमत् दासबोधांत आहे च. ६ आज्य=घृत, तूप.

लाज्या होमाचा उछाव । थोर मांडली नवलाव ।
 ऐकोनि श्रोता आयुर्भाव । आशंका घेतली ॥ ७ ॥
 आशंकेचा उपक्रम । दिवसां नाहीं लाज्या होम ।
 शास्त्रबाहे विषम । कां पा कवि बोलिला ॥ ८ ॥
 तरि लाज्याहोमाचा आवसरीं । शशी जालासे छेत्रधारी ।
 सप्त ऋषी संभ्रमेंकरी । विधी विधान सांगती ॥ ९ ॥
 लाज्याहोमाचें कौतुक थोर । वरदकरीं जानकीकर ।
 आज्यें लाज्या सुंदर । मंगळ मेहुणा घालितसे ॥ ११० ॥
 अग्नी पडती अवदानें । ब्राह्मणमंत्रीं शोभायमानें ।
 लाज्याहोम संभ्रमानें । येथसांग जाला ॥ ११ ॥
 ब्राह्मण ह्यणती रघोत्तमा । अग्नी साक्ष गृहस्ताश्रमा ।
 वामांग पावली मनोरमा । स्व आश्रमा चालावें ॥ १२ ॥
 तों त्या जनकाची प्रार्थना । ह्यणे कौसल्यानंदना ।
 मैथिलीसी जगजीवना । चतुर्थी येथें करावी ॥ १३ ॥
 सकळ मंगळ अक्षता । वाम भागीं शोभे सीता ।
 गृहप्रवेश विधियुक्ता । होम मंगळ मांडला ॥ १४ ॥
 शोभा दाटलीसे नागर । ब्राह्मणमंत्राचा गजर ।
 जानकीचा सव्य कर । वरदकरा लाविती ॥ १५ ॥
 सकळ मंगळ आळंकृता । तुपें मिश्रित अक्षता ।
 वरदकरीं विराजता । जनकनंदनी घालितसे ॥ १६ ॥
 अग्नी आहुती पडती । ब्राह्मणमंत्रीं घवघविती ।
 उभय करींचीं झळकती । लग्नकंकणें भूषणें ॥ १७ ॥
 अग्नी आहुती विराजमान । घालितसे जगजीवन ।
 धगधगीत हुताशन । परम शोभता जाला ॥ १८ ॥

१ आविर्भाव. २ शास्त्रबाह्य, निषिद्ध. ३ वाडांत "लाज्या" ऐवजीं सर्वत्र "लज्या" आहे, पण या ठिकाणीं मात्र "लाजा" आहे व तो च पाठ बरोबर आहे. ४ "आळंकृता" पाठांतर.

सुंदराचा पीयूषपाणी । अग्नी तृप्त जाला जैवणी ।
 ब्राह्मण ह्मणती च्यापपाणी । प्रदक्षणा पाहिजे ॥ १९ ॥
 वेदां वेदपण ज्याकरितां । शास्त्रां भूषण वाढविता ।
 सर्व विधीतें जाणता । ब्राह्मणवचनें उठिला ॥ १२० ॥
 उभा जानकीरमण । वधुसहित सुलक्षण ।
 उभय रूपाचें वरवेपण । पाहाण्या ठक पडिलेसे ॥ २१ ॥
 पुढें लावण्यपुतळा । मार्गे सीता दिव्य बाळा ।
 उभय चरणीं येकवळा । भूषणें जिनस वाजती ॥ २२ ॥
 तें वोहर आलोलिक । पाहातां निवाले तिन्ही लोक ।
 ब्राह्मणमंत्रीं मंगळिक । प्रदक्षणा जाल्या ॥ २३ ॥
 अग्नीपूजा जाली सांग । सीतेसी शोभे सीतारंग ।
 मंत्राक्षताचा प्रसंग । थोर घोश दाटला ॥ २४ ॥
 चहु वेदीच्या सुंदरा । नाना धाता जिनसवारा ।
 मंत्राक्षता सीतावरा । ऋषी ब्राह्मणी वाडल्या ॥ २५ ॥
 त्रैलोक्य तेव्हां जयजयकारें । दुंदुभी लागलीं मंगळ तुरें ।
 ते समई मंगळोत्तरे । आशीर्वाद द्विजाचे ॥ २६ ॥
 मंगळ भूषणें मंडित । मंगळ शोभा विराजत ।
 मंगळधाम सीताकांत । मंगळ बोडला विराजे ॥ २७ ॥
 लक्षानलक्ष वधु जन । मुक्तीं शेष भरून ।
 आरतिया विराजमान । निंवलोण उतरिती ॥ २८ ॥
 पुढिलिये समासीं सुनमुख । हळदि उटणें अलोलिक ।
 वेणी ह्मणे कवतुक । द्याकार श्रोतीं परिसावा ॥ १२९ ॥
 इति श्रीरामायणे । आदिकांडे सीतासैवर नाम समास दहावा ॥ १० ॥

१ ऍकोप्यानें, एक समयीं. २ “समस्त” पाठांतर. ३ वाडांत बहुधा सर्वत्र “बोडला” आहे पण या च ठिकाणीं “बोहुला” आहे.

॥ समास अकरावा ॥ ११ ॥

॥ श्रीरामकर्ता ॥

तों तें मंगळ यानें तुरें । राजांगना उपचारें ।
 देवी कौसल्या गजभारें । सुनमुख पाहों आली ॥ १ ॥
 बैस बैसकार येथोचित । राजराण्या विराजित ।
 देवस्त्रिया अमित । आरत्या करीं दाटल्या ॥ २ ॥
 तव ते कौसल्या जननी । सर्वें वडिला सुवासिनी ।
 मुक्तीं शेष भरुनि । जीवें वोवाळी वधुवरा ॥ ३ ॥
 ब्राह्मणमंत्रीं शोभायमान । देवीजानकीचें पूजन ।
 अति संभ्रमें विराजमान । कौसल्या करिती जाली ॥ ४ ॥
 द्विज मंत्राचे उच्चार । जानकी वाहातसे भांगार ।
 वावन्नकसी आळंकार । हिरवे कनक रत्नाचे ॥ ५ ॥
 हिरव्या रत्नाचे आळंकार । भोवच्या कारलें भांगार ।
 जानकी वाहातां सुंदर । सभा हिरवी भासली ॥ ६ ॥
 हिरव्या कनकाच्या कीळा । हिरवें दावी रविमंडळा ।
 चंद्र आणी नक्षत्रमाळा । भूगोळ हिरवा भासला ॥ ७ ॥
 हिरवें कनक तेजोरासी । हिरवीं रत्नें कोंदणासी ।
 सुंदर भूषणें जिनस जिनसी । माता कौसल्या वाहातसे ॥ ८ ॥
 देवांगवस्त्रें निवडकें । नाना जिनसी अमोलिकें ।
 कनकतगटीं कितीयेकें । मुक्तमणी चित्रिली ॥ ९ ॥
 मुक्त कंचुक्या तेजोरासी । रत्नमाळा जिनस जिनसी ।
 सांग पूजा मैथळीसी । कौसल्येनें वाइली ॥ १० ॥
 केणें वाइलें अपार । सुनमुख पाहिलें सुंदर ।
 मंगळराज वधुवर । हळदिउटणें मांडलें ॥ ११ ॥

१ “ वातसे ” पाठांतर. २ ? . ३ “ वातां ” पाठांतर. “ वाहाणें ” बद्दल वाडांत सर्वत्र “ वाणें ” असा पाठ आहे; तेव्हां आतां पुढें या शब्दाचें पाठांतर दिपेंत देणें नको.

मंगळ मंडित वधुवरें । विराजमान सुंदरें ।
 दुभागीं ढळती चामरें । विंजणे किती येक वारिती ॥ १२ ॥
 ब्रह्मदेव बासिंगेंसीं । इंद्र घेऊन हारासी ।
 कुबेर उभा द्रव्येंसी । वोवाळणीकारणें ॥ १३ ॥
 हळदिउटणें सुंदर शामा । आतां करील मनोरमा ।
 तो सोहळा संभ्रमा । त्रेलोक्य पाहों ठाकलें ॥ १४ ॥
 राम पाउलें मनोहरें । सुंदराचीं सुंदरें ।
 सम साजिरीं जगदाधारें । राजस तीं^२ वरवंटें ॥ १५ ॥
 जे^३ योगीयाचा निज ठेवा । जे^३ विश्रांतीचा हि विसावा ।
 भक्तीं वेंचूनि जीवभावा । उपासिती स्वानंदें ॥ १६ ॥
 ते सुगंध अक्षतीं पूजिली । सखीया ह्मणती गे वंहिली ।
 मस्तक ठेवी रामपाउलीं । हळदिउटणें चालों दे ॥ १७ ॥
 तें पाउलें जनकनंदनी । आपुली मिरासी लाहोनि ।
 सलज्ज ते अधोवदनी । सुखस्वानंदें न्याहाळी ॥ १८ ॥
 जेथें नेपुरें वांकी साजते । अंदु तोडर विराजते ।
 सामुद्रिकें साजिरीं तें । तळवे आरक्त नीळवर्णी ॥ १९ ॥
 आंगोळिका बरवेपणें । नखें वर्तुळें परिमाणें ।
 तेजपुंज सुलक्षणें । पाहातां जानकी विंबली ॥ २० ॥
 पदसरोज तेजपुंजा । नखीं विंबली जनकात्मजा ।
 देखणें वृत्तीची गजगजा । फांपावत चालिली ॥ २१ ॥
 नखीं विंबले सकळ भक्त । शेषशाई मूर्तिमंत ।
 जान्हवीतीर विराजत । तापस सिद्ध दाटले ॥ २२ ॥
 तीर्थे व्रतें तपें दानें । ऋषियाग विधि विधानें ।
 साधनादि पुनश्चणें । मंत्रमाळा विंबल्या ॥ २३ ॥

१ “ विंजणे ” पाठांतर. २ “ ते ” पाठांतर. मागें एका ठिकाणीं असा
 शब्दशः चरण आला आहे, तेथें हि हें पाठांतर आहे च. ३ “ जो ” पाठांतर.
 ४ “ वाडांत ” “ भक्ती ” चे “ भक्त ” केलें आहे. ५. वहिलें=सत्वर, लवकर.
 ६ पदकमळ.

शेष कूर्म वराह सकळ । दश दिशा आणी दिग्पाळ ।
 देवपुरी कैलास स्थळ । वैकुण्ठलोक विंबला ॥ २४ ॥
 सत्यलोक मेरु सागर । चंद्र सूर्य नक्षत्रभार ।
 अनंत ब्रह्मांडाचा विस्तार । नखीं देखे सुंदरी ॥ २५ ॥
 जारजअंडजादि खाणीवास । नखीं विंबले योगाभ्यास ।
 स्थानमाना सहवास । मोक्ष मुक्ति विंबल्या ॥ २६ ॥
 शुकादिक योगेश्वर । व्यासादि कवेश्वर ।
 मातृका वेद ॐकार । दर्शनै नखीं विंबलीं ॥ २७ ॥
 विचार विवेक खुणा जात । नखीं विंबला येकांत ।
 तत्पदादि समस्त । समाधान विंबले ॥ २८ ॥
 पुरें पर्वत सरिता । मेघपडळ द्रुम लता ।
 आकाशा ठाव अंतुता । भूत भास विंबला ॥ २९ ॥
 नखीं ब्रह्मांडाचिया खाणी । देखतसे सुलक्षणी ।
 पाहाती वृत्ति देखणी । पुरेनासी जाली ॥ ३० ॥
 राव राजे तेथें किती । जानकी पाउलें न दिसती ।
 ठक पडिलें चित्तोवृत्ति । सुचेनासें जालें ॥ ३१ ॥
 नखीं भ्रमली ते सुंदरा । कोण करी नमस्कारा ।
 मग ह्मणे रघुवीरा । न कळे महिमा मज दीना ॥ ३२ ॥
 ह्मणे जय जय जी जगत्पति । विश्वंभरा कोदंडमूर्ति ।
 कोटीच्या कोटी रतिपति । नखीं विंबोन गेले ॥ ३३ ॥
 सुंदरा तूं स्वानंदघना । रामा राजीवलोचना ।
 जगज्जीवना पुरातना । मनो वाचा ना कळसी ॥ ३४ ॥
 जितुका कांहीं थोरावा । नखीं विंबला अघवा ।
 जय जय जी राघवा । अपार महिमा नेणवे ॥ ३५ ॥
 मना आंत बाहेरी । पाहाणें दाटलें बहुपरी ।
 तुझिये कृपेनें निवारी । पाउलें दाखवीं सुंदरा ॥ ३६ ॥

१ “ वोंकार ” पाठांतर. २ “ आतुता ” पाठांतर=आंत. ३ अठराव्या ओवीपासून येथपर्यंत रामपाउलांचें वेणाबाईनीं केलेलें वर्णन किती प्रेमळ आहे !

मग ते भक्तराज गुणवंती । मिरासीची चौथी भक्ति ।
 भक्तां सबाह्य श्रीपति । भ्रम सहसा बाधीना ॥ ३७ ॥
 तव त्या बोलती सुवासिनी । सुंदरे विळासवासिनी ।
 राजस पाउलें वंदुनी । हळदिउटणें चालों दे ॥ ३८ ॥
 मग ते सलज्जा सुंदरी । राया जनकाची कुमरी ।
 रामपाउलें नमस्कारी । येरी ह्यणती हें नव्हे ॥ ३९ ॥
 वडिला सांगती जीवें भावें । नमस्कारितां वदावें ।
 प्राणवल्लभा करूं द्यावें । हळदिउटणें मज आतां ॥ ४० ॥
 तव ते जनकाची बाळी । परमानंदें ते काळीं ।
 सुंदरा रामपदकमळीं । मस्तक विळासें ठेविला ॥ ४१ ॥
 तव कौसल्येच्या वन्हाडिणी । ह्यणती गे सुलक्षणी ।
 नमस्कारितां च्यापपाणी । नाम उच्चारुं करावा ॥ ४२ ॥
 काय बोले मनोरमा । प्राणवल्लभा रघोत्तमा ।
 उटणें करूं दे सुखधामा । ह्यणोनि पाउलें वंदिले ॥ ४३ ॥
 जनकनंदनी नमस्कार । करितां नामाचा उच्चार ।
 ते समई जयजयकार । सकळांचे दाटले ॥ ४४ ॥
 कौतुक पाहाती सकळ । उभी शोभे जनकवाळ ।
 राजस तनु ते निर्मळ । हळदि मंगळ लाविली ॥ ४५ ॥
 कनक लैटंगणे कंकणें । झळकती करीं भूषणें ।
 कनकवर्णीं बरवेपणें । तनु सकोमळ उटिली ॥ ४६ ॥
 मग तें पाउलें सुंदरें । भूषणमंडितें मनोहरें ।
 जानकी उटी परिकारें । साजिरी तें रमणीयें ॥ ४७ ॥
 निर्मळांगाते निर्मळ । उटणें करून जनकवाळ ।
 कुंकुम केशर रसाळ । सुंदर टिळक लाविला ॥ ४८ ॥

१ पादसेवन भक्ति. २ " रघुपति " पाठांतर. ३ वन्हाडिणींनीं सीतेला उखाणा घ्यावयास सांगितलें. ४ उटणें कराया सुखधामा । प्राणवल्लभा रघोत्तमा । द्यावे पाउला उत्तमा । विनवी भाजा आपुली ॥ अशा तऱ्हेचा कांहीं उखाणा असावा, ५ खुळखुळ करणारीं (?)

सुरंग अक्षता शोभायमान । तनु चर्चिली चंदन ।
सकळ भूषणीं विराजमान । पाउलें सुंदर पूजिली ॥ ४९ ॥
वासिंग वाइले सुंदर भाळा । परमानंदें जनकवाळा ।
सुरंग विमळा सुमनमाळा । आपादपर्यंत घातल्या ॥ ५० ॥
नवल जानकीचा भक्तिरंग । धन्य पूजेचा प्रसंग ।
भक्ता साहे सीतारंग । समर्थ पूजा राजिली ॥ ५१ ॥
तव त्या बोलती सकळी । मदनमूर्ति ये काळीं ।
हळदिउटणें मैथळी । आतां केलें पाहिजे ॥ ५२ ॥
वरदराज आंबृतकरें । हळदी लाविली सुंदरें ।
कुंकुम गंध परिकारें । भाळीं मळवट रेखिला ॥ ५३ ॥
तनु चर्चिले चंदन । परिमळधुशरें शोभायमान ।
पुष्पमाळा घालून । वासिंग भाळीं बांधलें ॥ ५४ ॥
जालें हळदिउटणें । वधु करिती अक्षवाणें ।
आरतिया निंवलोणें । लक्षानलक्ष उतरिती ॥ ५५ ॥
दोही दळींच्या पाडें पाडें । जीवें प्राणें वाडेकौडें ।
रायेराय चढें चढें । वोवाळण्या पडताती ॥ ५६ ॥
कनक तवकें बहुसालें । रत्नें भरिलीं अमोलें ।
रायेराय तोलें तोलें । वोवाळण्या घातल्या ॥ ५७ ॥
दोही दळींच्या वोवाळणी । रायें राय खणाखणी ।
ध्या ध्या शब्दाची दाटणी । सुवर्णवृष्टी घेतल्या ॥ ५८ ॥
कनक ताटें बहुसालें । येथेष्ट भरली मुक्ताफळें ।
लक्षानलक्ष तेणें काळें । वोवाळण्या पडताती ॥ ५९ ॥
अष्ट दिशाचे दिग्पति । आपुलीं पदें साह्य संपत्ति ।
वोवाळिती सीतापति । अति संभ्रमें ते काळीं ॥ ६० ॥

१ “चर्चिला” पाठांतर. २ शोभली. ३ अत्यंत. ४ “घेतया” पाठांतर. ५ “विशाळें” पाठांतर. ६ वाडांत ही ओवी सत्तावन्नावी आहे.

इंद्रें वोवाळिलें इंद्रपद । चंद्रें वोवाळिलें चंद्रपद ।
 विधीस थोर आनंद । सत्यलोक तेणें वोवाळिला ॥ ६१ ॥
 हरादि भक्तजन । तेणें पूर्वीच वोवाळिलें तनु मन ।
 सुखें पाहाती स्वानंदघन । परमानंदें निवाले ॥ ६२ ॥
 हळदिउटण्याचा प्रसंग । विध जाला येथासांग ।
 सीतेसहित सीतारंग । परम शोभता जाला ॥ ६३ ॥
 ब्राह्मण ह्यणती सुंदरा । सीतेसहित सीतावरा ।
 आतां पूजन गौरीहरा । अगत्य केलें पाहिजे ॥ ६४ ॥
 ब्राह्मणाचें वचन । पाळक नाम पुरातन ।
 मैथळीसी रघुनंदन । गौरीहरी विराजे ॥ ६५ ॥
 ऋषी ब्राह्मणाच्या मंत्रध्वनि । नाना उपचारें करुनि ।
 उमेसहित शूळपाणी । भक्तवळळें पूजिला ॥ ६६ ॥
 आंबा सिंपितां सोहळा । रामअंकीं जनकवाळा ।
 सकळ वधु जाल्या गोळा । कौतुक दृष्टी पाहाती ॥ ६७ ॥
 पूजा जाली येथासांग । नाना उपचाराचे प्रसंग ।
 थोऱ्या संभ्रमें सीतारंग । सभामंडपा आणिले ॥ ६८ ॥
 वैरण्या गाठी सुंदरें । रामजानकी वधुवरें ।
 शुभमंडपीं उपचारें । शुभासनीं शोभली ॥ ६९ ॥
 सभा घनवटलीसे अपार । सूर्यवौशी माहा वीर ।
 सीतेसहित सीतावर । मध्य मंडळी शोभला ॥ ७० ॥
 पुढें राम सीतापति । थोर आनंदें अयोध्यापति ।
 जनकराया सुख चितीं । मनाऐसें जालें ॥ ७१ ॥
 दोही दळीचे ईडे पाडें । घाकर मांडिला चढें चढें ।
 देवविमानें पुढें पुढें । निकट अंतरें दाटलीं ॥ ७२ ॥

१ समर्थें पूजिलें अभिनव । परमानंदें सदाशिव । रामाकारणें जिणें सर्व ।
 तनु मनु वोवाळणी केलें ॥ अशी एक ओवी या ठिकाणीं बाळांत जास्त आहे.
 २ “ सीता सती ” पाठांतर.

संभ्रमें आरंभ द्याकारासी । जनकें फोडिलें भांडारासी ।
 अमित केल्या कनकरासी । पर्वत पडिले द्रव्याचे ॥ ७३ ॥
 राया दशरथाचा द्याकार । अमित भांडारी कुबेर ।
 कदाचित ये नुंपुर । द्रव्यशक्ति उभी असे ॥ ७४ ॥
 राम जेथें पुत्रपणें । सर्व सांग सकळ गुणें ।
 अष्ट माहासिधीचें रावणें । वैकुंठ वोळून आलें ॥ ७५ ॥
 मग ते दोही दळींचें दान । कुबेर केला धर्माधीन ।
 द्रव्यशक्ति दे भरून । घ्या द्या शब्द उठिले ॥ ७६ ॥
 लखलखीत कनकरासी । त्रैलोक्य मिळालें दानासी ।
 राया जनकाचे सभेसी । द्याकार घमंड मांडला ॥ ७७ ॥
 लक्षानलक्ष कनकपात्रें । उतळें विस्तीर्णें चित्रविचित्रें ।
 कनकनाणीं सीगमात्रें । समान दान होतसे ॥ ७८ ॥
 कोठील ह्यणाल ठसील नाणीं । पुरातन हे तेजोखाणी ।
 राया रामाची ठेवणी । अगत्य आजी उघडली ॥ ७९ ॥
 सुंदरें आणी चोखटें । बावन्नकस लखलखाटें ।
 कोरिलीं आणी घनवटें । वैकुंठ ठसा गाजला ॥ ८० ॥
 घ्या घ्या द्या द्या हे चि घोश । कडक उठिला विशेष ।
 दान होतसे सावकाश । लाहान थोर न ह्यणती ॥ ८१ ॥
 रत्नें माणिकें प्रवाळें । तेजोरासी मुक्ताफळें ।
 कनकनाणी तेणें काळें । मिश्रित पात्रीं वाटिती ॥ ८२ ॥
 नवरत्नाच्या जिनसा । कोण पुसे बावन्नकसा ।
 त्रैलोकीं द्याकार नाहीं ऐसा । द्रव्य फुका लागलें ॥ ८३ ॥

१ नुपुर ह्यणजे तोरडी, पण येथें त्याचा काय अर्थ ? “ नुपर ” असा पाठ वाडांत आहे, पण त्याचा तरी अर्थ काय ? कदाचित् कांहीं अपुरें पडेल ह्यणून द्रव्यशक्ति स्वतः च सिद्ध होती, असा कांहीं अर्थ करावा. २ “ वैकुंठ वळोनि आणिलें ” पाठांतर. ३ उथळ. ४ भरपूर भरून. ५ ठशाचीं. ६ “ विशेष ” पाठांतर.

देव बेसाविले ठिकाणीं । तेथें कनकरत्नाच्या खाणी ।
 मां त्रिभुवननाथ च्यापपाणी । काय उणें द्रव्यासी ॥ ८४ ॥
 येक मेरु माहा मेरु । दोघे राजे नामधारु ।
 सूर्यवौशी विशेषाकारु । भाग्यें सीमा सांडिली ॥ ८५ ॥
 ऋषी ब्राह्मण नेणों किती । लाहान थोरा नाहीं मिति^१ ।
 कनकरासी समर्पिती । न्या न्या शब्द उठिले ॥ ८६ ॥
 वावन्नकसा हि वरि^२ टिकें । पुतळ्या मोहरा सोनटंके ।
 ब्राह्मणापुढें नेटके । ढीगे ढीग दाटले ॥ ८७ ॥
 ब्राह्मण ह्मणती जि भूपति । पुरें द्रव्य न्यावें किती ।
 अपेक्षेची जाली तृप्ती । न भूतो न भविष्यति ॥ ८८ ॥
 धर्म ह्मणे माझी धर्णी । पुरली नामाची आयणी ।
 मार्गें दान ऐसें कोणही । पुढें आतां करीना ॥ ८९ ॥
 धर्म बोले अयोध्यापति । तुज कल्याण हो कल्याणमूर्ति ।
 माझे वासनेची तृप्ती । तुझिया द्याकारें जाली ॥ ९० ॥
 ब्राह्मणा नाहीं तृप्तीदानें । जालीं आहेत भाषणें ।
 या द्याकारें तीं वचनें । तृणतुछ केलीं ॥ ९१ ॥
 थोर द्याकार सर्वगुणें । द्रव्य वाटिले संख्येविणें ।
 आश्रमा स्त्रिया ब्राह्मणें । कष्टीं कनक वाहाती ॥ ९२ ॥
 किती मागती गजयानें । किती मागती अश्वयानें ।
 आशीर्वादाचीं वचनें । आश्रमा पाठवा वोलती ॥ ९३ ॥
 ब्राह्मणाचे आज्ञाधार । दोही दळीचे नृपवर ।
 सेना देऊन अपार । द्रव्य आश्रमा पावविती ॥ ९४ ॥
 दान नेतां जिकडे तिकडे । कनकमणीचे जाले सडे ।
 हाट बाजार चहुंकडे । लखलखायमान ॥ ९५ ॥

१ “ कनकमणीच्या ” पाठांतर. २ मग. ३ वाडांत “ निती ” आहे.
 मागील ९×६१ पहा. ४ “ वर ” पाठांतर. ५ सोन्याचें जुनें नाणें. ६ तृप्ती,
 इच्छा. ७ इच्छा(?) ८ ब्राह्मणांचा लौकिक पूर्वापर चालत आला आहे ह्मणावयाचा!

द्याकार जाला अपार । चकित पाहाती सुरवर ।
 ह्यणती भांडारी कुवेर । तो चि जेथें अवतरला ॥ ९६ ॥
 ज्याचे गांवीं पाहतां किती । चिंतामणीच्या इमारती ।
 परिसखडे लोळती । कल्पतरूचीं उद्यानें ॥ ९७ ॥
 रमा चंचळ ह्यणती भारी । परि अक्षई दशरथाचा घरीं ।
 याकारणें सर्व प्रकारीं । अधिक द्याकार बोलिला ॥ ९८ ॥
 कनक नाणीं मिसळणी । परिस आणी चिंतामणी ।
 याकारणें सर्व गुणी । थोर द्याकार जाला ॥ ९९ ॥
 ऐसा जाला तो द्याकार । सकळां पूजा पुरस्कर ।
 मग उठिला नृपवर । राजा अयोध्यापुरीचा ॥ १०० ॥
 मिथिलेश्वरें परम लीनें । बोलोनि मानाचीं वचनें ।
 वन्हाडी निघाले सन्मानें । कौसल्यादि चालिल्या ॥ १ ॥
 तुरें लागलीं नेणों किती । भाट ब्रीदें वाखाणिती ।
 माहासंभ्रमें भूपति । जानवसां पातला ॥ २ ॥
 तव त्या जनकाचे मंदिरीं । कोदंडमूर्ति ते साजिरी ।
 सुंदर शाम बंधु वरी । परम शोभता जाला ॥ ३ ॥
 रत्नमणीचें तें भुवन । नेणों सुखाचें अधिष्ठान ।
 रत्नदीप शोभायमान । दिव्यासनें लखलखिती ॥ ४ ॥
 सीतेसहित सीतापति । खचितासनी बंधु पंगति ।
 वतिस वाढ्या लखलखिती । रत्नताटें मांडिलीं ॥ ५ ॥
 परमानंदें सुमेधेनें । शाका बोदनें पकानें ।
 अति उत्तमं पायसान्नें । पंचामृतें वाढिलीं ॥ ६ ॥
 रत्नपात्रीं विमळोदकें । सुवासें ठेविलीं जनकें ।
 विनित उत्तरें मंगळिकें । काये बोलता जाला ॥ ७ ॥
 ह्यणे स्वामी सर्वोत्तमा । तुझा दास मी पुरुषोत्तमा ।
 वेळु जाला करीं क्षमा । आपुशन करावें ॥ ८ ॥

तव ते वधु सुलक्षणी । तुपें आपुशन ते क्षणीं ।
 घालितसे पंकजपाणी । सुंदर करे कराग्रें ॥ ९ ॥
 दिसे आपुशन साजिरें । पाहाती दोघें हि मनोहरें ।
 मग त्या प्राणाहुति सुंदरें । रघुत्तमें घेतल्या ॥११० ॥
 बंधुसहित विराजमान । राजस राजसाचें भोजन ।
 होतसे शोभायमान । जनकप्रार्थना ते काळीं ॥ ११ ॥
 वाम भार्गीं शोभे सीता । दोघें सुंदरें पाहातां ।
 रामप्रभा विशेषता । मंदिर तेजें डवरलें ॥ १२ ॥
 रत्नमणीचे मंदिरीं पूर्ण । रामप्रभेचें फांकले कीर्ण ।
 पदार्थ मणी लोपले वर्ण । राजा आश्रियें दाटला ॥ १३ ॥
 मग तृप्ताचें भोजन । जालें विळासें करून ।
 शुधोदकें आचमन । बंधुसहित सारिलें ॥ १४ ॥
 कर्पूरविडे उपचारें । राम पूजिले परिकारें ।
 नीरांजनें तीं अपारें । पुष्पांजुळी वाइली ॥ १५ ॥
 थोर दैव रायाचें । हें दैवत वैकुंठीचें ।
 हाता चढलें जनकाचे । कोण भाग्य पाहा हो ॥ १६ ॥
 सकळ सुखाच्या सागरा । सर्व विश्रांतीच्या माहेरा ।
 सुंदर बोउलां सीतावरा । नाना सोहळे जाणविती ॥ १७ ॥
 ब्रह्मयाचे मानससुत । नारदादि गायनें गात ।
 शुकादि योगी भक्त । सकळ सेवा जाणविती ॥ १८ ॥
 पुढिले समासीं अक्षते । राजा जाईल संभ्रमेंते ।
 वेणी ह्मणे परिसा श्रोते । भोजन विधि प्रकारा ॥ ११९ ॥
 इति श्रीरामायणे बाळकांडनिरूपणे सीतासैवरोनाम समास ॥११॥

॥ समास बारावा ॥

॥ श्रीरामकर्ता ॥

जनकराज संभ्रमेंसी । निर्घाले अक्षतेसी ।
 राये राये ब्राह्मण ऋषी । समागमें चालिले ॥ १ ॥
 सकळ रथीं दिव्ययानीं । सिबिका अमित सुवासिनी ।
 मंगळ तुरांची^२ दाटली ध्वनि । जानवसां पातले ॥ २ ॥
 राया दशरथाची सभा । सकळ सिधी सुलभा ।
 जेथें वास सीतावल्लभा । तें काये ह्यणोनि वर्णावे ॥ ३ ॥
 त्या सभामंडपाप्रति । मिथिल आला भूपति ।
 थोर सन्मानें वरव्या रीति । वरासनीं बैसवी ॥ ४ ॥
 ऋषी ब्राह्मणा भूपाळा । बैस बैसकार सोहळा ।
 सुमेधे आदि सकळा । कौसल्यादि बैसल्या ॥ ५ ॥
 तव त्या कुंकुम अक्षता । कनकताटीं विराजतां ।
 ब्राह्मणकरीं शोभतां । राजा उभा बोलतु ॥ ६ ॥
 ह्यणे आधीं अक्षत गणपति । तुह्मी घ्यावी पुरोहितीं ।
 जनकरायें अतिप्रीति । वशिष्ठभाळीं लाविली ॥ ७ ॥
 ऋषी ब्राह्मणा सन्मानें । अक्षत दिल्ही बहुमानें ।
 मग रायासी वचनें लीनें । अति सुदरें बोलतु ॥ ८ ॥
 बहु प्रीतीचेन भरें । ह्यणें अक्षत घ्यावी नृपवरें ।
 आपुल्या सकळपरिवारें । नैवेद्या आलें पाहिजे ॥ ९ ॥
 ह्यणोनि अक्षत लावी भाळा । तैसी च दिधली सकळां ।
 मग राजपूजा सोहळा । अति संभ्रमें मांडला ॥ १० ॥
 राया दशरथाचे उपचार । रंगपूजेचा गजर ।
 राये राय उठिले थोर । गंधाक्षत चालिली ॥ ११ ॥

टिळे केशर कस्तुरी । चौवे चंदन कुसरी ।
 परिमळ धुशरें नानापरी । रंगसिंपणी रंगली ॥ १२ ॥
 पुष्पमाळा बहुसाल । नाना परिमळ द्रव्य अमोल ।
 कर्पूरमिश्रित तांबोल । लक्षानलक्ष वाटिती ॥ १३ ॥
 रसमस पूजेचा उभारा । रंग दाटलासे सैरा ।
 राजवधु उपचारा । पूजा समस्तां जाली ॥ १४ ॥
 नाच गायनें विळास । त्यांग पडिले बहुवस ।
 मिथिळ बोले भूपतीस । आतां समर्थे चालवें ॥ १५ ॥
 संभ्रमें चालिला नृपवर । दोही दळींचे माहावीर ।
 छेत्रपति नामधार । राये राय उठिले ॥ १६ ॥
 पुढें चालिले राजभार । रथ छेत्रें तें अपार ।
 पताका झळकती सुंदर । यानें स्त्रियादिकांचीं ॥ १७ ॥
 दोही दळींचा सोहळा । मंगळतुरांचा येकवळा ।
 उभय भाग्य वैभव कळा । चढें चढें दाविती ॥ १८ ॥
 रथाहूनि रथ चढे । गजाहूनि गज चढे ।
 छत्राहूनि छत्र चढे । भाग्यें चढ दाविती ॥ १९ ॥
 दोही हळींची थोराई । कोण संपदेची नवाई ।
 मिथिळें संभ्रमें व्याही । आपुल्या मंडपा आणिले ॥ २० ॥
 सभामंडपीं वैसकार । सकळां जाला आदर ।
 तव त्या स्नानाचा गजर । अद्भुत घोश दाटला ॥ २१ ॥
 कनक लोहा हांडे गंगालें । जळें तापलीं निर्मळें ।
 कनक कुंडें विशालें । उष्णोदकें तापलीं ॥ २२ ॥
 सीतळोदकें सरोवरें । कनकपाटें येती नीरें ।
 सीत उष्ण येकसरें । हेमकुंडीं मिळती ॥ २३ ॥

१ चौवा, क्वचित् चोहा, ह्यणजे सुगंध चंदन. २ (?). ३ बिदागी. ४ "येक वेळा" पाठांतर, ५ "लोहा" पाठांतर (?) लोह ह्यणजे सोनें असा हि पण अर्थ आहे,

वृंदावनें कुसरी । रत्नमंडप त्यावरी ।
 पुष्पवाटिका नानापरी । परम रमणीय स्थळ तें ॥ २४ ॥
 पाचीसिळा जिकडे तिकडे । रत्नभूमी चहुंकडे ।
 न्हाण्या बोटे बाग पुढें । मंडप बैसावयाचे ॥ २५ ॥
 उत्तम देखोनिया स्थळा । ब्राह्मणी स्नानें केलीं खळाळां ।
 रायें सकळां सोहळा । पीतांबरें दिधलीं ॥ २६ ॥
 जाली ब्राह्मणांचीं स्नानें । वशिष्ठादि बहुमानें ।
 ऋषी तापसी सन्मानें । शुकादिकीं सारिलीं ॥ २७ ॥
 जान्हवीतीर यमुनातीर । गंडकीतीर नर्बदातीर ।
 गौतमीतीर भीमातीर । कृष्णातिरीचे दाटले ॥ २८ ॥
 सप्तसागरतीरवासी । गोमतीतिरीचे संभ्रमेंसी ।
 कावेरीतिरीचे जिनसी । मंडपीं ब्राह्मण गजगजिती ॥ २९ ॥
 देवस्थान जितुकें । तीर्थ मात्र तितुकें ।
 भाषापरत्वे अनेकें । विद्यापात्रें गर्जली ॥ ३० ॥
 संख्या न बोलवे वाचे । सप्त द्वीप द्वीपांतरीचे ।
 स्नानें करून जनकाचे । मंडपीं ब्राह्मण दाटले ॥ ३१ ॥
 सकळांसी दिव्यासनें । आभरणें दिव्यवसनें ।
 उदकपात्रें शोभायमानें । समस्तांची झळकती ॥ ३२ ॥
 कडक दाटला वेदध्वनि । ऋग्वेद सामगायनी ।
 यजुर्वेद आथर्वणी । स्वरकळा दाविती ॥ ३३ ॥
 जितुकें कांहीं तापसी मात्र । इति ब्रह्मच्यारी पवित्र ।
 योगाभ्यासी जे विचित्र । गृहस्तीं स्नानें सारिलीं ॥ ३४ ॥
 दिव्यावरें परिधान । दिव्य भूषणीं शोभायमान ।
 इंद्रसभे देवजन । तैसे शोभते जाले ॥ ३५ ॥

१ बाडांत “ तमसातीर ” असें प्रथम असून त्याचें “ तप्तीतीर ” केलें आहे, पाठांतर. २ “ दाटली ” पाठांतर. ३ यति.

सभामंडपीं अलोलिक । राया राघवाचे लोक ।
 सकळ हि मंगळदायक । पुण्यमूर्ति घवघविती ॥ ३६ ॥
 वर वऱ्हाडी सन्मानें । समस्ती सारूनियां स्नानें ।
 जनकप्रार्थनेची वचनें । रायें स्नान सारिलें ॥ ३७ ॥
 जालें सन्मानाचें स्नान । दिव्यांवरें परिधान ।
 कनकमंडपीं शोभायमान । दिव्यासनीं वैसविले ॥ ३८ ॥
 दिव्यासनांची फाके दीप्ती । रत्नसमया पाजळती ।
 अनुक्रमें सकळांप्रति । कितीयेकी ठेविल्या ॥ ३९ ॥
 कनकमणीचे भुवनी । माता कौसल्या दिव्यासनीं ।
 कैकै सुमित्रा आदिकरुनि । राजराण्या वैसल्या ॥ ४० ॥
 रत्नमणीचे दीपथाट । रत्नआळंकाराचे लखलखाट ।
 दिव्यांवरें मगमगाट । पाचि घोळली घमघमिती ॥ ४१ ॥
 तव तें रत्नमणीचें बाहुलें । मुक्ताफळीं जें गुंफिलें ।
 मुक्तचांदोवीं शोभलें । भांगारतेज लखलखी ॥ ४२ ॥
 त्या बोहलां शोभायमान । मनमोहनी जगजीवन ।
 पाहाती सकळ भक्तजन । ऋषी ब्राह्मण बोलती ॥ ४३ ॥
 आदि अनादि पूर्वजा । सूर्यअस्तु हा समय वोजा ।
 वेदभूषणा वरदराजा । उपासन करावें ॥ ४४ ॥
 मैथळीसहित रघुवीर । जालें उपासन उपचार ।
 अग्नीप्रदक्षणे वोहर । विश्व आनंदें पाहाती ॥ ४५ ॥
 सुंदरें आणी सुलक्षणें । गुप्त गात्रीं नाना भूषणें ।
 चरणीं वाजती रुणझुणें । पीतांबरवैरणी ॥ ४६ ॥
 जालें सांग उपासन । राजीवनयनी पंकजनयन ।
 दोघे बोउला विराजमान । आरत्या करिती सुंदरा ॥ ४७ ॥
 जयजयकारें तिन्ही लोक । वोहर पाहाती अलोलिक ।
 सुंदर शाम रघुनायक । सीतेसहित विराजे ॥ ४८ ॥

दिव्यासनीं वधुवर । बोलला राम सुंदर ।
 भक्तजन ते चकोर । सन्मुख पंगती बैसले ॥ ४९ ॥
 रत्नदीप शोभायमान । शुभासनीं भक्तजन ।
 सुंदर मूर्ति पावन । भक्तमंडळी पाहातसे ॥ ५० ॥
 रामपंगती कोण कोण । भक्त बैसले सुलक्षण ।
 सकळ केलें रामार्पण । नामधार शोभले ॥ ५१ ॥
 ब्रह्मा आणी उमापति । सुरेंसहित सुरपति ।
 वेश धरुनि तेजोमूर्ति । रामपंगती बैसले ॥ ५२ ॥
 व्यासादि कवेश्वर । शुकादि योगेश्वर ।
 वशिष्ठादि ऋषेश्वर । कौशिक मुनी बैसले ॥ ५३ ॥
 सबाह्य विमळ जीवन्मुक्त । ध्यानस्त योगी अभिमुक्त ।
 तेजोरासी नित्यमुक्त । रामपंगती बैसले ॥ ५४ ॥
 मानां स्थानीं ब्रह्मऋषी । देवऋषी राजऋषी ।
 अठ्यासी सहस्र संभ्रमेसीं । शौनिकादि पंगती दाटले ॥ ५५ ॥
 वाल्मीक अत्रि भारद्वाज । वैष्णव नारद भक्तराज ।
 ब्रह्मयाचे तेजपुंज । मानसपुत्र बैसले ॥ ५६ ॥
 संत साधु आणी सज्जन । इति आणी तापसजन ।
 विरक्त ते तपोधन । अपर सूर्य बैसले ॥ ५७ ॥
 कित्येक काळाचे उपवासी । इच्छित होते पंगतीसी ।
 ते पावले मनोरथासी । भूगर्भीचे आले ॥ ५८ ॥
 पंगती गोमुख आणी मौनी । कदां भेटी नाहीं ज्या भोजनीं ।
 जे सदांचे उपोषणी । वीतरागी हि बैसले ॥ ५९ ॥
 अन्नव्रतधारी उदास । नेणेत जना अरण्यवास ।
 अपार बैसले पंगतीस । तेजोरासी दाटले ॥ ६० ॥
 किती बैसले अग्नीहोत्री । शास्त्रज्ञ जे माहाश्रोत्री ।
 परमहंस करपात्री । ब्रह्मच्यारी बैसले ॥ ६१ ॥

भक्तमंडळी तेजोरासी । भव्य बैसले पंगतीसी ।
 जे नेणत परदैवतासी । सुचिष्मंत उपासक ॥ ६२ ॥
 त्रैलोकीचीं सुखपात्रें । जें निवाली मूळ मंत्रें^१ ।
 रघुनाथजीचीं प्रीतिपात्रें । पंगती भव्य दाटले ॥ ६३ ॥
 थोर साने भक्तजन । समस्त बैसले येऊन ।
 नवविधेचें साधन । तेजोरासी दाटले ॥ ६४ ॥
 देवें मुख्य भक्तराज । त्यांची मांडलीसे गजगज ।
 ब्राह्मणमुखें तेजपुंज । स्वरें अक्षरें उचलिलीं ॥ ६५ ॥
 त्या वेदाक्षराचे घोश । गंधक्षताचे विळास ।
 मिथिलनार्थें सावकाश । ब्राह्मणपूजा केली ॥ ६६ ॥
 कुंकुमकेशरविलेपन । सुरंग अक्षता शोभायमान ।
 सर्वांगी वावनचंदन । सुमनमाळा धुशरें ॥ ६७ ॥
 जनकरायें सावकाश । ब्राह्मण पूजिले विळास ।
 भक्तमंडळी विशेष । अति प्रीति पूजिले ॥ ६८ ॥
 पूजा जालियां सेवटीं । ताटें चाललीं कोटी च कोटी ।
 वीस तीस बत्तीस वाटी । कनकमणीमंडितें ॥ ६९ ॥
 जिकडे तिकडे अमिता । कनकमणी लखलखिता ।
 परम सुंदर चळथो । चवडीं ताटें चालिलीं ॥ ७० ॥
 रत्नदीप चहुंकडे । लखलखाट जिकडे तिकडे ।
 ब्राह्मणमंत्राचे घोश गाढे । वाढा वाढा वोलती ॥ ७१ ॥
 दिव्य भूषणें मंगळिका । चालिल्या अंगना अनेका ।
 कनकपात्रीं लवण शाका । कुसिंबिरी वाढिती ॥ ७२ ॥
 सेपें अंजिराचे गीर । खोवरें खारिकाचे चुर ।
 लवण निंबु रुचिकर । मिरकुटें घोलिल्या ॥ ७३ ॥

१ “यंत्रें” पाठांतर. २ लहान. ३ नवविधा भक्तीचें. ४ “वेद” पाठांतर.
 ५ चळत, ढीग.

आक्रोट बदामाचीं चूर्णे । मिरें मिश्रित निंब लवणें
 द्राक्षें खिरण्या त्याप्रमाणें । कुसिंबिरी वाढिल्या ॥ ७४ ॥
 गोडंब्या चारोळ्याच्या कुसरी । मुळें वाळकें कुसिंबिरी ।
 आलें निंबें रुचिकरी । दही आवळे नेलचटें ॥ ७५ ॥
 लोणचीं वाढिती मगमगीत । साखरनिंबें विराजत ।
 आलें निंबें मिरवत । । ईडें पचले मीरघोस ॥ ७६ ॥
 रांपळी हळदि रसाळें । आंबे भोंकरें मायनमुळें ।
 कांकड्या आणी सालफळें । नेपतीं मेकीं करवंदें ॥ ७७ ॥
 हिरव्या लवंगा पीपळ्या घड । ईडें पचविला सुरण गोड ।
 मग वाढिले पापड । तिळवड्या मिरगोडें ॥ ७८ ॥
 राई आणीक सांडई । वाढूं नये ये समई ।
 ह्मणोनि ते आणिली नाहीं । भंगळमंडपीं यालागीं ॥ ७९ ॥
 घेवड्या नखोल्या गोरणी । चवळ्यासंगा तळणी ।
 कारली कढों चि मांडणी । वृंताकें तळली वाढिलीं ॥ ८० ॥
 देवडांगरे कोहळीं । उत्तम रांधिली तोंडवळीं ।
 दोडके आणी पडवळीं । कोंवळीं रांधिली वाळकें ॥ ८१ ॥
 जितुक्या कांहीं फळशाका । नानापरीच्या मळेशाका ।
 कितीयेक आरण्यशाका । तळण्यापरि वाढिल्या ॥ ८२ ॥
 सांबारीं वाढिलीं जिनस जिनसें । दुग्धें मिश्रित बहुवसें ।
 नाना परीचीं सुरसें । कोहळवडे आळणें ॥ ८३ ॥
 सकळ शाका सेवटें । मेतकुटें नेलचटें ।
 त्या खालती मिरकुटें । लवणें निंबें रसाळें ॥ ८४ ॥
 दहिवडे द्राक्षवडे । नाना रुचीचे नाना वडे ।
 त्यासेजारीं आंबवडे । अति कुसरी वाढिती ॥ ८५ ॥
 सुवास बोदन मगमगीत । वाढूं लागल्या अमित ।
 कनकवोगराळी नेमस्त । अणुमात्र चळेना ॥ ८६ ॥

सेवया बोटवे चिंचमोहर । सरोळी गहुले साखर ।
 फुलें परज्या परिकार । दुग्धें आळल्या पायेसा ॥ ८७ ॥
 मालत्या आणी नखोले । दुग्धें रांधिले फणोलें ।
 पायेसा प्रकार वाढिले । ब्यांच्या खिरी शर्करा ॥ ८८ ॥
 साखरमांडे दुधमांडे । खसखसमांडे तीळमांडे ।
 तांदुळमांडे पूर्णमांडे । पूर्णगर्भा वाढिल्या ॥ ८९ ॥
 बळपुऱ्या सांजोऱ्या । घाऱ्या आणी तेलऱ्या ।
 कोरवडे गुळवऱ्या । सकळांवरी शोभती ॥ ९० ॥
 माठघवणें सोजी फेण्या । प्रकार लाडु साखरफेण्या ।
 सवळ समोसे कोडिसवाण्या । वरि वत्तासा वाढिल्या ॥ ९१ ॥
 नाना पकान्नें पवित्रें । नानापरीचीं विचित्रें ।
 सुवासें घृतें भरिलीं पात्रें । सकळां सांग वाढिलें ॥ ९२ ॥
 शुध शुभ्र शर्करा । साय मधु वाढिला सौरा ।
 दुग्ध दधी अपारा । वाढित पुढें चालिल्या ॥ ९३ ॥
 तुपें वाढितां लागवेग । पात्रें भरून जाती बोध ।
 केळें सिखरणी येथासांग । नाना रस वाढिले ॥ ९४ ॥
 अति विनित होऊन । जनक प्रार्थी कर जोडून ।
 ह्मणे श्रीमंत आपुशन । समर्थें केळें पाहिजे ॥ ९५ ॥
 तो ते जनकाची वाली । आज्य घेऊन पंच्यांगुळी ।
 आपुशन ते विव्हळी । वरदराजा घातलें ॥ ९६ ॥
 समस्तीं केलीं आपोशनें । प्राणाहुति घेती बहुमानें ।
 मग सकळांचीं भोजनें । अति संभ्रमें मांडली ॥ ९७ ॥
 नाना परीचीं पकान्नें । जेविती रसालें मिष्टान्नें ।
 पात्रीं भरलीं दिव्यान्नें । आणी कितेक वाढिती ॥ ९८ ॥
 साय सिखरणी शर्करा । नाना रसा परिकारा ।
 बळें चि घृत वोतिती सौरा । सारणी होत जातसे ॥ ९९ ॥

नाना पकानें परिकार । परवडी वाढिती अपार ।
 ब्राह्मणआग्रहाचे गजर । नेघों नेघों उठिले ॥ १०० ॥
 कथिका वाढिती सुवास । ब्राह्मण घेती सावकाश ।
 जोडा नाही जेवणास । नामघोशें गर्जती ॥ १ ॥
 सुवर्णकळसीं सुवास जळें । गौतमीजान्हवीचीं निर्मळें ।
 लक्षानलक्ष तेणें काळें । घ्या घ्या ह्यणोनि फिरती ॥ २ ॥
 उदकें घेती अपार । किती वानिती सुंदर ।
 थोर जेवण उपचार । न भूतो न भविष्यति ॥ ३ ॥
 पात्रीं भरल्या परवडी । दधी वोदन वाढावाढीं ।
 रस मिठीची जिबडी । तक्रें सुंदरें घेताती ॥ ४ ॥
 नामघोशाचा गजर । ध्वनि दाटलें अंबर ।
 सकळा पंगती विश्वंभर । राम शोभें शोभले ॥ ५ ॥
 सीतेसहित सीतापति । ते भक्तराज पंगती ।
 समस्तांच्या चित्तोवृत्ति । रामरूपें मोहिल्या ॥ ६ ॥
 दृष्टीनें घेतली तन्मयता । चित्त पावलें तद्रूपता ।
 स्मरेना जेवण जेवितां । स्वानंदघन पाहाती ॥ ७ ॥
 येका हातीचे गळाले घांस । भक्त ज्ञानी रामरूपास ।
 लोधले तो सुखविळास । वाचे केविं बोलवें ॥ ८ ॥
 साधनें साधूनि साध्य स्थिति । तृप्त रसें सकळां तृप्ती ।
 सुंदरशामाचे पंगती । सुंदर भक्त विराजले ॥ ९ ॥
 रामपंगतिविळासें । सकळां तृप्ती तृप्तरसें ।
 चिंतित होतीं मानसें । सिधी पावली सर्वाचीं ॥ ११० ॥
 जे तृप्तीचें तृप्तपण । त्याचें जालें जेवण ।
 शुधोदकें आचमन । शुधरूपाचें जालें ॥ ११ ॥
 समस्त पंगति येकवळा । जाली आचमनें खळाळां ।
 मुखशुधीचा सोहळा । थोर गजबज दाटला ॥ १२ ॥

कनकमंडप रत्नखचित । मुक्त चांदोवीं विराजत ।
 दिव्यासनीं सीताकांत । सीतेसहित शोभला ॥ १३ ॥
 नाना भूषणीं विराजमान । मैथळीसी रघुनंदन ।
 देव्हंडी चामरें भक्तजन । उभे दुभागीं दाटले ॥ १४ ॥
 विजणे वारिती कितीयेक । विडिया देती सनकादिक ।
 पीकपात्री सुरनायेक । समीप बंधु शोभले ॥ १५ ॥
 कश्यपादि ऋषेश्वर । व्यासादि मुनिवर ।
 ब्राह्मण तापसी अपार । संत सिध दाटले ॥ १६ ॥
 मानस्छानें सकळांसीं । राव राजे प्रधानासीं ।
 दोही दळीचे संभ्रमेसीं । अपार जन दाटले ॥ १७ ॥
 सभा घनवटलीसे घनदाट । दिव्यांवराचे तगतगाट ।
 आळंकाराचे लखलखाट । वर वऱ्हाडी वैसले ॥ १८ ॥
 सभामंडप तेजोरूप । ठाई ठाई लोंवती गोफ ।
 रत्नताटीं रत्नदीप । परम शोभायमान ॥ १९ ॥
 मग ते पूजा सकळां । सुगंध आणी सुमनपाळा ।
 परिमळ धुशरें सोहळा । असंख्य पात्रें फिरती ॥ १२० ॥
 पूजा जाली परिकारें । तांबोल वाटले उपचारें ।
 मग दक्षणेस भांडारें । अपार द्रव्य लोटलें ॥ २१ ॥
 दक्षणा वाटली संख्येविण । तृप्त जाले ऋषी ब्राह्मण ।
 मंत्राक्षता सुलक्षण । येथासांग विधी जाला ॥ २२ ॥
 याचिपरी तीन दिवस । सांग जाले सावकाश ।
 आजी चतुर्थीविळास । निरवणसंभ्रम मांडला ॥ २३ ॥
 आतां पुढिलिये समासीं । राजा निरवील जानकीसी ।
 वेणी ह्मणे श्रोतयासी । साडेसंभ्रम आईका ॥ १२४ ॥
 इति श्रीरामायणे । आदिकांडे । सीतासैवरो नाम । समाप्त ॥ १२ ॥

॥ समास तेरावा ॥ १३ ॥

॥ श्रीरामकर्ता ॥

तव वशिष्ठादि ब्राह्मण ऋषी । समस्त बोलती रायासी ।
 साडे आतां जानकीसी । समर्पिले पाहिजे ॥ १ ॥
 अगाध दशरथाचें वैभव । ते वस्त्राची बरव ।
 रायें रायें अभिनव । देव आश्रियें दाटले ॥ २ ॥
 चित्र विचित्र कनकाची । सप्त खंडें अमरावतीची ।
 आणी ठेवणी वैकुंठीची । निवडकें आणिली ॥ ३ ॥
 ब्राह्मणाच्या मंत्रध्वनि । राजा पूजी जनकनंदनी ।
 जानकी साडे वाउनी । सांग भूषणें वाइलीं ॥ ४ ॥
 किंचित कपोळीं कस्तुरी । चंदन लाविलें कुसरी ।
 परिमळ धुशरें सुंदरी । पुष्पमाळा घातल्या ॥ ५ ॥
 तव ते आहिणीचा समय । त्या विस्ताराचें आश्रिय ।
 कनकमय रत्नमय । पात्रें सुतें लखलखीत ॥ ६ ॥
 आतां आंदण विस्तार । तो सांगतां अपार ।
 ज्यास देखोन सुरवर । मुनि चकीत जाले ॥ ७ ॥
 तों त्या जनकाची पूजा । वेदध्वनीचा गजगजा ।
 नाना उपचारीं रघुराजा । सुलीन दशे पूजितसे ॥ ८ ॥
 भुवनसुंदर पदांबुज । नमस्कारिलें तेजपुंज ।
 देवाधिदेव रघुराज । राजा पूजिता जाला ॥ ९ ॥
 वस्त्रें वाहतसे ते क्षणीं । नेणों उघडिली तेजोखाणी ।
 जांबुनदाची सुवर्णी । रघुनाथजिकारणें ॥ १० ॥
 मस्तकीं लपेटिलें विराज । दिव्य पट मंगळराज ।
 जयावरून सर्व तेज । वोवाळून टाकिलें ॥ ११ ॥

मुक्तरत्नाचे त्यविरी । झुबके तेजाच्या लहरी ।
 लोटताती वरिच्या वरी । विश्व हेलावे भासे ॥ १२ ॥
 कर्णी कुंडलें तेजोरासी । रायें घातली संभ्रमेंसी ।
 रत्नचुणी जिनस जिनसी । त्याच्या कीळा फांकती ॥१३॥
 त्या कीळांचे थाट । गंडस्थळीं लखलखाट ।
 मुख निमासुर बरवंट । आतिशयेंसी शोभलें ॥ १४ ॥
 सर्व तेजाचे येकवळे । पिळून दिधली येकसळें ।
 तो पीतांबर दुर्वादळें । तनु सुंदर शोभला ॥ १५ ॥
 कटीं मेखळा बरवंटा । किंकिणी आणी क्षुद्र घंटा ।
 चित्रविचित्र लखलखाटा । मेखळेसेजारी दाटल्या ॥ १६ ॥
 आजानुबाहो सुलक्षणां । बाहुदंडीं विभूषणा ।
 रायें भूषणाच्या भूषणा । नानापरी लेवविलें ॥ १७ ॥
 अनर्घ्य रत्नाचे हार । पदकमाळा मनोहर ।
 वीरकंकणें सुंदर । पोवचि मुद्रिका शोभल्या ॥ १८ ॥
 सुंदर शुध निरोपमा । लखलखाटें सांडिली सीमा ।
 राजवसनें रघोत्तमा । येथासांग वाइलीं ॥ १९ ॥
 कटप्रदेसीं कटवंदातें । अनर्घ्य रत्नें जडिलीं मुक्तें ।
 ज्याच्या वरवेपणा उपमेतें । तृणतुच्छ केलें ॥ २० ॥
 वसनें वाइलीं सुंदरासी । राजा पाहे पाउलांसीं ।
 आंदु वाकी नेपुरेंसी । पदीं पूजा वाइली ॥ २१ ॥
 सुंदर भूषणें मनोरैमा । सांग वाइलीं रघोत्तमा ।
 दिव्य भूषणें पुरुषोत्तमा । पाहिजे पदार्थ वाइला ॥ २२ ॥
 हे चतुर्थीची पूजा । संभ्रमें करी राजा ।
 नाना विळासी कौसल्यात्मजा । सर्व आवडी पूजितसे ॥२३॥

१ भरलेलें, सुंदर. २ मनोहर. ३ “ दिल्लें वोपसळें ” पाठांतर. ओपसरा=
 मुलामा. ४ आजानुबाहु. ५ “ निरोपसा ” पाठांतर. ६ “ वसनें ” पाठांतर.
 ७ “ सप्रेमें ” पाठांतर.

रसाळ भाळीं विलेपन । सुरंग अक्षता शोभायमान ।
 कुसरी लाविलें चंदन । परिमळ धुशरीं पूजिलें ॥ २४ ॥
 उत्तमा आणी विमळा । आपादपर्यंत सुमनमाळा ।
 रायें घातलियां गळां । मदनमूर्ति शोभल्या ॥ २५ ॥
 अमरीं पुसावीं ज्याचीं अंगें । तो हा राम लीळारंगें ।
 तिन्ही लोक त्या प्रसंगें । पूजा पाहोनि निवाले ॥ २६ ॥
 जनकआवडीचा नवलाव । पूजा केली अभिनव ।
 सर्व सामर्थ्यगौरव । रघुनाथजि अर्पिलें ॥ २७ ॥
 नाना उपचार पूजा । आवडी जनकराजा ।
 पूजा केली बरव्या वोजां । अति संभ्रमें ते काळीं ॥ २८ ॥
 सांग पूजिले बंधुजन । सौमित्रादि शोभायमान ।
 वशिष्टराजा सन्मान । शुभ गौरव पावले ॥ २९ ॥
 कनकवस्त्रें तेजोरासी । मुक्तें गुंफिलीं सकळासी ।
 ढीग पडिले जिनस जिनसी । इछेहूनि आगळे ॥ ३० ॥
 घड्या घड्या जिनसवार । किती उकलिते अपार ।
 कनकमय उपचार । समस्तां वाढिते जाले ॥ ३१ ॥
 राजआज्ञा अलोलिका । वस्त्रें देतां पुसों नका ।
 येथासांग सकळिकां । लाहान थोर न ह्यणावें ॥ ३२ ॥
 कोटी च कोटी फिरती वीर । मंगळवचनाचे उपचार ।
 बहुमानें पुरस्कार । ऋषी ब्राह्मण गौरवी ॥ ३३ ॥
 संत महंत साधुजन । इति तापसी आदिकरून ।
 योगी सिद्ध तपोधन । समस्तां गौरव पावलें ॥ ३४ ॥
 कोण उपचाराची ठेव । राया आवडी अभिनव ।
 गौरव विस्तार लाघव । त्रैलोक्य आश्रियें दाटलें ॥ ३५ ॥

१ देवांनीं. २ "पूजावीं" पाठांतर. ३ या चरणाऐवजीं "तो जनका
 लाघला भाग्ययोगें" असा पाठ बाडांत. ४ दुसऱ्याः चरणाऐवजीं "सांग अर्पिली
 रघुराजा" व तिसऱ्याऐवजीं "मन वाइलें पादांबुजा" अशीं चरणें बाडांत आहेत.
 ५ "उच्चार" पाठांतर.

तो राजा मिथिलेश्वर । अयोध्यापति उपचार ।
 देऊनिया लाहान थोर । पृथ्वीराजे गौरविले ॥ ३६ ॥
 रायासहित वऱ्हाडी । गौरव आभरणपरवडी ।
 रायें दिधलीं चढोवडी । अमोत्य मोला आगळीं ॥ ३७ ॥
 मंडपीं आळंकाराच्या रासी । जड जडाव समस्तांसी ।
 हार पदकें सकळांसी । नाना भूषणें दिधलीं ॥ ३८ ॥
 अनर्घ्य भूषणें अपार । राया समर्पी मिथिलेश्वर ।
 साडेपूजा उपचार । वर वऱ्हाडी पावलें ॥ ३९ ॥
 जनकरायें सन्मानें । कौसल्या गौरविली बहुमानें ।
 कनकमय वसनें । मुक्ताफळांचीं वाइली ॥ ४० ॥
 आणी जडित भांडारें । उत्तम समर्पिलें अपार ।
 याचिपरी उपचार । राजराण्या पावल्या ॥ ४१ ॥
 तों ते आहिर्णीचें आश्चर्य । थोर विस्ताराचें सौंदर्य ।
 सुमेधेसीं नृपवर्य । ब्राह्मणमंत्रीं शोभली ॥ ४२ ॥
 वंशपात्र आमोलिक । आंत रत्नाचे दीपक ।
 पूजा करुनि जनक । सुमेधेसहित ते काळीं ॥ ४३ ॥
 ब्राह्मणमंत्रीं वरव्या रीति । जानकी आहिर्णीं निरविती ।
 आशीर्वचनें बोलती । नेत्रोदक जातसे ॥ ४४ ॥
 ब्राह्मणाची शुभासनें । तें चि सुमेधा बोले सुवचनें ।
 ह्मणे गे गुणवंती तुजकारणें । हे आहिर्णीं दिधली ॥ ४५ ॥
 जानकी रमा सुलक्षणी । कनकमणीची आहिर्णी ।
 निरवणेचीं बोलणीं । दंपत्यें गहिवरें दाटलीं ॥ ४६ ॥
 विध जाला येथासांग । जनका गहिवर लगबग ।
 ब्राह्मण ह्मणती हा प्रसंग । राया कन्या निरवावी ॥ ४७ ॥
 जानकी आहिर्णीं निरवितां । दोघां दंपत्यां खेद चित्ता ।
 अवनिजा स्नेह करितां । नेत्रां जळ जातसे ॥ ४८ ॥

ब्राह्मणाच्या मंत्रध्वनि । सकळ गोताची दाटणी ।
 मंगळतुरें ते क्षणीं । समस्त लीनें जालीं ॥ ४९ ॥
 सूर्यवौशीं विराजमान । सभा घनवटलीसे गहन ।
 जाला विध शोभायमान । ब्राह्मणमंत्रीं तो जाला ॥५०॥
 करीं दुहिता मिथिलापति । जानकी निरवी भूपति ।
 कन्यास्नेहाची थोर प्रीति । नेत्रोदक चालिलें ॥ ५१ ॥
 कनकपुतळी धरुनि हातीं । राजा निरवी अयोध्यापति ।
 ते समई गोत संपत्ति । सभेसहित गहिवरें ॥ ५२ ॥
 जानकीगुणें हृदय कृपण । राजा निरवितां उच्चारण ।
 अष्ट वर्षे केलें म्यां पाळण । आतां तुह्मी करावें ॥ ५३ ॥
 माझ्या प्राणाची प्राणकळा । सुखदायका सुसीळा ।
 परम स्नेहें भूपाळा । ईचें पाळण करावें ॥ ५४ ॥
 सकळ कीर्तीची गजगजा । निरोपम्य हे अवनिजा ।
 ईचें पाळण रायें वोजा । बहु प्रकारें करावें ॥ ५५ ॥
 परम स्नेहें मिथिलापति । दुहिता निरविली अयोध्यापति ।
 कन्यास्नेहाची थोर प्रीति । नेत्रोदक जातसें ॥ ५६ ॥
 कौसल्ये निरवी जनकबाळा । जळ वाहे नेत्रांजळा ।
 ह्मणे माझी हे सुसीळा । पाळण तुह्मी करावें ॥ ५७ ॥
 हे माझी सकळ संपत्ति । मज ईकरितां येशकीर्ति ।
 कन्या माझी गुणवंती । परम स्नेहें पाळावी ॥ ५८ ॥
 जानकी सुरतरोपमा । हे हि कठीण उपमा ।
 कन्या माझी निरोपमा । अर्भकापरी पाळावी ॥ ५९ ॥
 माझ्या प्राणाची आवडती । जीवनकळा हे सुमति ।
 ईचें पाळण बरव्या रीति । वडिलीं केलें पाहिजे ॥ ६० ॥
 राजकांता अनुक्रमें । करुणाउत्तरें उत्तमें ।
 मग रघुनाथजि संभ्रमें । जनक कन्या निरवी ॥ ६१ ॥

— १ अष्टवर्षां त्वियं कन्या पुत्रवत्पालिता मया । इदानीं तव पुत्राय दत्ता स्नेहेन पालयताम् ॥, २ “सुंदर सुतोपमा” पाठांतर.

राम अंकावरी बाळी । रायें वैसविली मैथळी ।
 देव दुंदुभी ते काळी । समस्त तुरें लागलीं ॥ ६२ ॥
 जानकी निरविली रामास । राजा जाला उदास ।
 सर्वसंग त्या समयास । रघुनाथार्पण केला ॥ ६३ ॥
 परोगतीचें आंदण । लक्ष्मी केली रामार्पण ।
 जाली संभ्रमें निरवण । जयजयकार दाटला ॥ ६४ ॥
 तव तो श्रींगारिला चौदंती । छत्रें पताका झळकती ।
 तयारूढ ते गुणवंती । ब्राह्मणा वायनें देतसे ॥ ६५ ॥
 दोहीं दळींचीं वायनें । वौशपात्रें दिव्यायमानें ।
 भरलीं नाना मुक्तें रत्नानें । विधियुक्त दाटलीं ॥ ६६ ॥
 सहज रमा ते जनकात्मजा । जे त्रैलोक्याची गजगजा ।
 वायनें देतां ऋषी द्विजा । आशीर्वादी पूजिती ॥ ६७ ॥
 वौशवायनांचा गजर । ब्राह्मणमंत्राचे उच्चार ।
 श्री मंगळा ते सुंदर । त्रैलोक्य वायनां दाटलें ॥ ६८ ॥
 दोहीं दळींचे पुरोहित । व्यासशुकादि श्रीमंत ।
 संत साधु अमित । सुरेसी वायनें घेतलीं ॥ ६९ ॥
 श्रोतीं घेतली आशंका । संत निस्पृही वायनें कां ।
 तरि निसंग सर्वत्यागी लोका । पतिग्रह नाहीं ॥ ७० ॥
 कृपा शांति प्रसन्नता । अक्रोध वैराग्य ज्ञेयी सीता ।
 हें तों पाहिजे संता । सुमति ते जानकी ॥ ७१ ॥
 केवळ विश्रांतीचें रूप । तें हि सीतेचें स्वरूप ।
 शब्दा आले हेत रूप । तें स्वरूप जानकी ॥ ७२ ॥
 संत ह्यणिजे निरंजन । हे हि जानकी प्रसन्न ।
 तिचे हे आवडते जन । ह्यणोनि वायनें दिधलीं ॥ ७३ ॥
 शेषासहित तळीचे जन । दिशा दिग्पति आदिकरून ।
 नक्षत्रेंसी शोभायमान । चंद्रमूर्या दिधली ॥ ७४ ॥

वायनें घेतां संतुष्ट चित्तें । आशीर्वादीं पूजिती सीते ।
 सुप्रसन्न विश्वमाते । अक्षई सौभाग्य हें तुझें ॥ ७५ ॥
 शिववधु विधिजाया । सुरेंद्रपत्नी अनुसया ।
 वशिष्ठभाजा देवस्त्रिया । समस्तांसीं दिधलीं ॥ ७६ ॥
 त्रिभुवनस्वामीचे वधूनें । वाटिलीं त्रैलोक्या वायनें ।
 समस्तांचीं तृप्त मनें । येथासांग विध जाला ॥ ७७ ॥
 पुढें वरात लक्ष्मीपूजन । भार्गवगर्वनिर्शन ।
 वेणीस्वामी रघुनंदन । संभ्रमें जाती अयोधे ॥ ७८ ॥
 इति श्री रामायणे । आदिकांडे सीतासैवर । समास ॥ १३ ॥ ६१ ॥

॥ समास चवदावा ॥ १४ ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

दोहीं दळींचीं मंगळतुरें । वरात चालिली गजभारें ॥
 चवरडोली चंद्राकारें । छेत्रें पताका झळकती ॥ १ ॥
 गजढालाचें आश्रिय । लखलखाट कनकमय ।
 वरि वसनें मुक्तमय । रत्नाभरणें झळकती ॥ २ ॥
 गजघांट कनकाचे । अंदु गोवाई हेमाचे ।
 वरि हिलाल रत्नाचे । हें आंदण निघालें ॥ ३ ॥
 गज डुलती मदोन्मत्त । अंकुशपाणी आवरित ।
 कि त्यावरून वाजत । दमामे कर्णे नफेच्या ॥ ४ ॥
 तया पाठीसी उंट । कनकमय लखलखाट ।
 नाना वाद्यांचे दणदणाट । तयावरून वाजती ॥ ५ ॥
 तया पाठीसीं आंदण । वाजी निघाले संख्येविण ।
 कनकमणी आभरण । पाखरा खुमासी झळकती ॥ ६ ॥

ते हिसाटाचे गजर । मुखीं मद गळाले अपार ।
 वरि वऱ्हाडी माहावीर । आटोपिती ते काळीं ॥ ७ ॥
 तया पाठीसी रथथाट । कनकमणी लखलखाट ।
 रत्नमय ध्वज अफाट । हें आंदण निघालें ॥ ८ ॥
 तयामध्यें तेजोरासी । कनकमय रत्नें जिनसी ।
 जयाच्या बरवेपणासी । सुरवर चकित जाले ॥ ९ ॥
 चित्रविचित्र मणीघोश । मुक्तमाळाचे प्रकाश ।
 जनकप्रीतीचा सारांश । रथरूप वोतला ॥ १० ॥
 च्यारि वारु निरोपमा । सुंदरपणें सांडिली सीमा ।
 भूषणमंडित उत्तमा । रथीं शोभते जाले ॥ ११ ॥
 ते रथीं सिद्धासन । लखलखी दिव्यायमान ।
 मैथळीसी रघुनंदन । परम शोभता जाला ॥ १२ ॥
 छेत्रें त्राहाटलीं वीर विस्तीर्ण । चंद्राकारें शुद्धवर्ण ।
 रत्नकळसाचे कीर्ण । दशदिशा ढवळती ॥ १३ ॥
 कनकदंड ते सुंदर । वरि मोत्यांचे झल्लर ।
 घोश लोंबती अपार । मुक्तमणी रत्नाचे ॥ १४ ॥
 वरि दाटल्या पताका । कनकदंडा लखाका ।
 रत्नकळस सकळिका । मुक्तझुवके झमकती ॥ १५ ॥
 लखलखिती निशाणें । तेजोरासी सूर्यापानें ।
 माहिमुखें शोभायमानें । मछपुछें तळपती ॥ १६ ॥
 कनकदंड शोभायमान । करीं घेऊन भक्तजन ।
 दिव्य चामरें रथावरून । कितीयेक ढाळिती ॥ १७ ॥
 कळाप्रविण बुधिमंत । रथीं सारथी सुमंत ।
 परमानंदें भरित । माहा चतुर वैसला ॥ १८ ॥
 ते रथीं मदनमूर्ति । वामांकीं रत्नदीप्ती ।
 सीतेसहित सीतापति । परम शोभता जाला ॥ १९ ॥

सनत्कुमार सनातन । दुभागीं चामरें घेऊन ।
 पीकपात्रें धरून । येक विडिया देतसे ॥ २० ॥
 रामदक्षणभागीं बंधुराज । छेत्रें पताका तेजपुंज ।
 दिव्य रथीं मंगळराज । परम शोभते जाले ॥ २१ ॥
 वशिष्ठादि ऋषेश्वर । शुकादि मुनिवर ।
 ब्राह्मण तापस अपार । रथमंडित चालिले ॥ २२ ॥
 विश्वामित्र वाल्मीक । व्यास आणी शौनिक ।
 रथमंडित भक्त अनेक । नारदादिक चालिले ॥ २३ ॥
 ब्रह्मच्यारी योगाभ्यासी । कवि हरि नवबंधुसी ।
 दिव्य रथीं संभ्रमेंसीं । भामा वेष्टित चालिले ॥ २४ ॥
 दिव्य पताका आणी छत्रें । नेणों जैसीं मार्तंडपत्रें ।
 सकळ रथीं विचित्रें । तेजोरासी झळकती ॥ २५ ॥
 तव राजभाराचे पेलावे । थोर रथाचीं बरवें ।
 अमरेश्वराचीं वैभवें । तृणतुछ त्यापुढें ॥ २६ ॥
 दिव्य छत्रें सूर्यापानें । पताका आणी निशाणें ।
 माहिमुखें शोभायमानें । मछपुछें तळपती ॥ २७ ॥
 मंत्री आणी पृथ्वीपति । दिव्य रथीं विराजती ।
 छत्रें पताका झळकती । वैभवें वऱ्हाडी चालिले ॥ २८ ॥
 रथ रथाची दाटणी । छत्रें छत्रासी खेटणी ।
 वाजी वाजी उफाळणी । कुशळ सारथी आवरिती ॥ २९ ॥
 तयामागें सिविका । दोहीं दळीच्या अनेका ।
 कौसल्यादि सकळिका । राजराण्या निघाल्या ॥ ३० ॥
 छत्रें पताका निशाणें । पायघडिया मुक्तासनें ।
 बहु सोहळा बहुमानें । मुक्ताफळाच्या श्रींगीरी ॥ ३१ ॥
 तया मागें हि वऱ्हाड । वस्तु चालिली जाड जाड ।
 राया जनका मनीं कोड । तें तें आंदण चालविलें ॥ ३२ ॥

१ कविहरिरंतरिक्षः इत्यादि नव बंधु. मागील ३ X ८२ पहा. २ "राम" पाठांतर. ३ शृंगार, कां रासी ?

मुक्तें माणिकें रत्नमणी । अनर्घ्य भांडारें तेजोखाणी ।
अपार चालिल्या ते क्षणीं । संदक पेठ्या मांदुसा ॥ ३३ ॥
की त्या काळाची होती येत्नें । हिरे माणिकें अनर्घ्य रत्नें ।
रघुनाथजिकारणें । संचितार्थ केला होता ॥ ३४ ॥
वावन्नकसी संखेविण । कनक निघालें आंदण ।
रायें रघुनाथजिकारणें । भांडारें भांडार चालविलें ॥ ३५ ॥
रूपें प्रवाळ जिनसा । संचिताचा ठेवा जैसा ।
रायें जनकजे सरिसा । रामा आंदण चालविलें ॥ ३६ ॥
काय वर्णावें कवेश्वरें । धनसंख्या वाचा फिरे ।
चतुरंग वहनें अपारें । द्रव्य त्यावरी चालिलें ॥ ३७ ॥
पेठ्यानपेटी आळंकार । जिनसमात्र भांगार ।
वस्तु चालिली अपार । कनकपात्रें निघालीं ॥ ३८ ॥
कनकगंगालें निघालीं । लोह्या हांडें तपेलीं ।
चरव्या घागरी आणी झाली । हारे डेरे रत्नाचे ॥ ३९ ॥
असंख्य तीं कनकपात्रें । जिनस जिनसी विचित्रें ।
तस्तें तबकें पीकपात्रें । राजोपचार चालिले ॥ ४० ॥
उदकपात्रें वावन्नकसें । रत्नताटें जिनस जिनसें ।
कनकमणीचीं बहुवसें । सिंहासनें चौकिया ॥ ४१ ॥
खचित मंचक संख्येविणें । पासाविलें मृदासनें ।
चामरें ढळती त्यावरून । हें आंदण चालिलें ॥ ४२ ॥
कनकमणीचीं वसनें । सांठी चालिल्या संख्येविणें ।
जनकें रघुनाथजिकारणें । सांटा ठेविलीं होतीं ॥ ४३ ॥
बैसावयाचीं अमित । दिव्यासनें लखलखीत ।
लक्ष्मी शोभा मूर्तिमंत । हें आंदण चालिलें ॥ ४४ ॥
केशर कस्तुरी चंदन । फुलेल निघालें शोभायमान ।
परिमळ धुशरें भरून । कोठ्या आंदण चालिल्या ॥ ४५ ॥

केणें आंदण वरवंटीं । कोठ्या चालिल्या कोटी च कोटी ।
 मेवेफळाची दाटी । असंख्य पेटारे चालिले ॥ ४६ ॥
 वछेंसहित थाटें । कामधेनूचीं अचाटें ।
 वस्त्रें आळंकारें लखलखाटें । असंभाव्य चालिलीं ॥ ४७ ॥
 मंगळतुरांचे पुढें घोश । दमामे कर्णे बहुवस ।
 नाना वाद्यें तीं सुरस । पुढें आंदण चालिलें ॥ ४८ ॥
 सेना दणदणिली अपार । कनकभय रत्नाकार ।
 रघुनाथजीपुढें सुंदर । आंदण चत्वार चालिलें ॥ ४९ ॥
 कनकमणीचे अचाट । अमित चालिले हिलालथाट ।
 नाना दीपाचे लखलखाट । हें आंदण चालिलें ॥ ५० ॥
 जनकें भाग्याचें आंदण । केलें रघुनाथजिकारण ।
 संभ्रमाची मिरवण । त्रैलोक्य पाहों ठाकलें ॥ ५१ ॥
 ज्या नादें रोम थरारी । ऐशा किती लागल्या भेरी ।
 सुंदर तुरें नाना परि । किती येक वाजती ॥ ५२ ॥
 जिकडे तिकडे भरभराट । ऐशध हवायाचे नेट ।
 ते समई किंकाट । वाजी वारण आवरिती ॥ ५३ ॥
 विस्तीर्ण पात्रें नेणों किती । जिकडे तिकडे चंद्रजोति ।
 माहा संभ्रमें सीतापति । विश्व पाहे ते काळीं ॥ ५४ ॥
 मिरवतां सीतावर । थोरा संभ्रमें मिथिलेश्वर ।
 रथापुढें वेत्रधार । होऊनियां चालत ॥ ५५ ॥
 रायाचे जे आवश्यक । वेत्रधारी कितीयेक ।
 मध्यें फिरती अनेक । दाटी दुभागीं वारिती ॥ ५६ ॥
 पायघडियाचे सन्मान । मुक्त वसनें दिव्यायमान ।
 रामरथ त्यावरून । थीर थीर जातसे ॥ ५७ ॥

१ “ वाद्यांचे ” पाठांतर. २ “ सुरस ” पाठांतर. ३ “ औशध ” पाठांतर.
 हा शब्द मागें हि आला आहे. ६×७६ व ७×८७ पहा. तो “ इपुधि ” शब्दाचा
 अपभ्रंश असावा, असें वाटते. इपु=वाण व इपुधि=भाता.

जनक आर्त अलोलिक । कनकवस्त्रं अमोलिक ।
 पायघडिया कितीयेक । पुष्पें मंडित आंथरिती ॥ ५८ ॥
 ते समई शोभायमान । गंधर्व नट गायेन ।
 किन्नर कळा विराजमान । मात हो हो जातसे ॥ ५९ ॥
 रथ क्षणक्षणां स्थिरावे । अष्टनायकाचे थवे ।
 रागवेळाचे उठावे । नृत्य घमंड होतसे ॥ ६० ॥
 ते समईचा आनंद । सकळ जना परमानंद ।
 उभय भार्गीं स्वानंदकंद । रघुनाथजि मिरवे ॥ ६१ ॥
 मिरवतां च्यापपाणी । जाली त्रैलोक्याची दाटणी ।
 विमाना विमानें खणाखणी । आकाशा ठेलून दाटलीं ॥ ६२ ॥
 थोर आनंदाचा गजर । पुष्पें वर्षती सुरवर ।
 ते समई जयजयकार । देवजनाचे दाटले ॥ ६३ ॥
 जनकआवडीचे विळास । रंग तुंबळलासे बहुवस ।
 नाना उपचारीं जगदीश । रघुनाथजि शोभला ॥ ६४ ॥
 जाला मिरवणेचा गजर । तों प्रकाशला दिनकर ।
 आला जानवसा गजभार । लक्ष्मीपूजन मांडलें ॥ ६५ ॥
 ब्राह्मणमंत्राचे घोश । मंगळतुरांचे विळास ।
 समस्त पाहाती कौतुकास । लक्ष्मी लक्ष्मी पूजितसे ॥ ६६ ॥
 विधियुक्त विव्हळी । लक्ष्मी पूजिली मैथळी ।
 ब्राह्मण ह्मणती ये काळीं । भाणवस निरवी कौसल्ये ॥ ६७ ॥
 कनकमणीचे भाणवस । राहातें ग्रह जें रमेस ।
 अष्टमाहासिधीचे विळास । जिकडे तिकडे विलसती ॥ ६८ ॥
 तें भाणवस रामजननी । निरवी जनकनंदनी ।
 ह्मणे सुंदरे विळासिनी । तुझें तूं हें सांभाळी ॥ ६९ ॥
 गोड अक्षरें अतिलौभें । रसालें बोले अर्थलाभें ।
 सर्वस्व मी निरावलंबे । मनमोहनी हें तुझें ॥ ७० ॥

केली भाणवस निरवण । माता कौसल्या सुलक्षण ।
 राजराण्या त्याप्रमाण । जनकवाळी निरविलें ॥ ७१ ॥
 जो जो ते समईचा प्रसंग । तो तो जाला येथासांग ।
 तों राजआज्ञा ते अभंग । निशाणा घांव घातले ॥ ७२ ॥
 आगाज होती धडाड । संभ्रमें निघालें वऱ्हाड ।
 सेना चत्वार जाड जाड । अनर्घ्य वस्तु चालिली ॥ ७३ ॥
 जैसी आली मिरवण । राम ऋषी ब्राह्मण ।
 साधु संत मुनि गण । समस्त रथीं चालिले ॥ ७४ ॥
 थोर वऱ्हाडाची नवाई । नभीं दुंदुभीची घाई ।
 विमानें विमान ते समई । देव अयोध्ये चालिले ॥ ७५ ॥
 राजभाराचा उछाव । चालिले प्रधानसमुदाव ।
 रथछत्राचे नवलाव । राथे राथे निघाले ॥ ७६ ॥
 छेत्रें पताका तेजपुंज । रत्नखचित झळके ध्वज ।
 रामरथ मंगळराज । मध्य मंडळीं शोभला ॥ ७७ ॥
 वामभागीं जनकनंदनी । रथीं राम सिंहासनीं ।
 दुभागीं चामरें घेउनी । भक्तजन दाटले ॥ ७८ ॥
 सीतेसहित सीतापति । परम शोभला दिव्य रथीं ।
 सुंदर शाम भक्तपति । भक्त सेवा जाणविली ॥ ७९ ॥
 सुमंत सारथी शोभायमान । विडिया देती सनकनंदन ।
 पीकपात्र तें घेऊन । सनत्कुमार शोभले ॥ ८० ॥
 विधीचे मानसमुत । समर्था सेवा जाणवित ।
 रायापुढें विराजत । रामरथ चालिला ॥ ८१ ॥
 वशिष्ठादि योगेश्वर । व्यासादि मुनिवर ।
 रामवेष्टित अपार । रथ त्याचे चालिले ॥ ८२ ॥
 कौशिक आणी वाल्मीकादिक । संत तापसी सकळिक ।
 रथीं मंगळदायक । ब्राह्मणमात्र चालिले ॥ ८३ ॥

रथ चालिले सुंदर । मार्गे पुढें गर्जभार ।
 तया पाठीसी अपार । सिविका चालिल्या स्त्रियांच्या ॥८४॥
 गजअंदुचे दणदणाट । वाजितळाचे खणखणाट ।
 थोर रथांचे घडघडाट । अयोध्यापति चालिला ॥ ८५ ॥
 थोर राजा चक्रवति । सर्वे पृथ्वीचे नृपति ।
 राजभारें मिथिळापति । वोळवित चालिला ॥ ८६ ॥
 सुमेधा जानकीची^१माता । सर्वे अंगना अमिता ।
 सिविका चालिल्या श्रीमंता । नगरलोक चालिले ॥ ८७ ॥
 दोन्ही दळें संभ्रमेंसी । श्रीमंत चालिली त्या समयासी ।
 भेरी लागल्या आकासी । देवविमानें चालिलीं ॥ ८८ ॥
 दोन्ही दळें आळंकृत । वच्हाड चालिलें श्रीमंत ।
 तीन योजने पर्यंत । मिथिळ वोळवित आला ॥ ८९ ॥
 तव अयोध्येचा नृपवर । उभा राहिला राजभार ।
 मिथिलेशासी उपचार । वचनें बोलता जाला ॥ ९० ॥
 परमप्रीतीचेन भरें । बोले स्तुतीचीं उत्तरें ।
 ह्मणे आतां नृपवरें । आज्ञा दिलही पाहिजे ॥ ९१ ॥
 ह्मणे राहावें मिथिळापति । दुरि आलेती आतां किती ।
 थोर पावलों विश्रांति । तुमच्या शरीरसमंधें ॥ ९२ ॥
 विदेह्या श्रेष्ठा मुगुटमणी । कीर्ति गाजे वेदपुराणीं ।
 तुह्मासारिखा ब्रह्मांडखाणीं । पाहातां दुजा न दिसे ॥९३॥
 तव राजा बोले उत्तरें । तुह्मी मोक्षध्वज सोईरे ।
 तुमच्या कृपेच्या आधारें । धन्य जालों त्रिजगीं ॥ ९४ ॥
 सुर्यवौशासी सोईरिक । हे चि आश्चर्य कोणही येक ।
 विशेष हा रघुनायक । जावाईतवें जोडला ॥ ९५ ॥

१ “ राजभार ” पाठांतर. २ “ जनकाची कांठा ” असा पाठ बाडांत प्रथम होता. तो खोडून प्रस्तुतचा केला आहे.

माझी कन्या हे उत्तमा । सुंदर सीता निरोपमा ।
 इतुकीसी देऊन तुह्या । पाईं दास्य जोडिलें ॥ ९६ ॥
 धन्य माझें जिवित्व । धन्य माझें कर्तुत्व ।
 धन्य माझें सत्यत्व । आजी फळासी आलें ॥ ९७ ॥
 शरीरसमंधाच्या गुणें । सफळ जालें माझें जिणें ।
 राया उपचारी बोलणें । हे उत्तरें आमुचीं ॥ ९८ ॥
 परस्परें सन्मान । सुंदर उत्तरें बहुमान ।
 मग जनकनंदनीलागून । काये बोलता जाला ॥ ९९ ॥
 श्रेष्ठवचन परिपाळण । तुटों नेदावे अनुसंधान ।
 रामचरणीं अनन्य । कदां वियोग नसावा ॥ १०० ॥
 तुजकरितां जालों मान्य । तिहीं लोकीं धन्य धन्य ।
 राम जावार्इत्वे पूजन । तुझेन योगें साधलें ॥ १ ॥
 ह्मणे माझी येश कीर्ति । तां वाढविली सुमति ।
 रामचरणाची प्राप्ती । तुजकरितां मज जाली ॥ २ ॥
 पतिव्रतधर्माचे पाळणी । सर्वा श्रेष्ठ सुलक्षणी ।
 आवो कन्ये रामचरणीं । अनन्यसेवे असावें ॥ ३ ॥
 ह्मणे कन्ये गुणवंति । वौशतारक सुमति ।
 मस्तक अवघ्राणी भूपति । अखंड राज्य करावें ॥ ४ ॥
 तैसी च जानकीची जननी । ह्मणे सुंदरे विळासिनी ।
 कैसें असावें तुजवांचुनी । राज्य उदास जालें ॥ ५ ॥
 तुजकरितां वडिवार । थोर जाला होता विस्तार ।
 तो हा समस्त जोजार । आमुचा तें वारिला ॥ ६ ॥
 आतां आह्मीं उदासीन । सेविलें निरंजन वन ।
 तूं सुबुधि मनमोहन । सहित राज्य करावें ॥ ७ ॥

१ आईवापांनीं केलेल्या ह्या उपदेशाचें परिपालन कोण! हि मुलीला कल्याण-
 प्रद च होईल. २ “ तो ” पाठांतर.

तुझेनि गुणें जालों मान्य । आमुचा वौश केला धन्य ।
 आतां रामपदीं अनन्य । सेवे तत्पर असावें ॥ ८ ॥
 वधुसहित मिथिळापति । कौसल्या नमिली अति प्रीति ।
 आणी सुमित्रा कैकैप्रति । नमन केलें^१ ॥ ९ ॥
 वधुसहित जनकराज । सुंदर रामपदांबुज ।
 वंदूनियां तेजपुंज । काये बोलता जाला ॥ ११० ॥
 ह्मणे म्यां धनुष्यपण केला । सत्य आपुल्या हिताला ।
 हें न कळे इतरांला । तूं जाणसी सर्वज्ञा ॥ ११ ॥
 तरि म्या कष्टविलें तुज । हा अन्याय क्षमा करी मज ।
 तूं सुंदरमूर्ति वरदराज । आर्त माझे पुरविलें ॥ १२ ॥
 भक्ताकारणें नाना चरित्रा । तूं करिसी परम पवित्रा ।
 सुखमूर्ति राजीवनेत्रा । दास मी तुझा राघवा ॥ १३ ॥
 मग तो करुणानिधि अवोसकाम । भक्तवच्छळ रघोत्तम ।
 जनकातें उत्तमोत्तम । काय बोलता जाला ॥ १४ ॥
 सर्वभावें मयर्पित । केलें तुझीं हें उचित ।
 भक्तवच्छळ बोलत । सुखविश्रांति राहावें ॥ १५ ॥
 जनक विश्रांति पावोन । रामरथा सव्य घेऊन ।
 मग राजेआज्ञेकरून । परिवारेसीं चालिला ॥ १६ ॥
 सीतेसहित सीतावर । दिव्य रथीं मनोहर ।
 सकळवेष्टित राजभार । अतिसंभ्रमें चालिले ॥ १७ ॥
 वन्हाड चालिलें शोभायमान । तव उठिलें दुष्ट^३चिन्ह ।
 वायो सुटला गहन । रक्तबुंद झडपिती ॥ १८ ॥
 पृथ्वीचा रज उसाळ । आकाश जालें डहुळ ।
 कर्कश शब्दाचे उल्लाळ । नादें नभ दणदणी ॥ १९ ॥
 तव राजा ह्मणे वशिष्टाला । प्रळय कैचा स्वामी आला ।
 सुखरूप जातां आह्माला । मध्यें चि विघ्न बोडवेलें ॥ १२० ॥

१ “ राजराण्या वरव्या रीती । समस्तां नमन केलें ॥ ” पाठांतर. २ पूर्ण-
 काम. ३ “दुश्चिन्ह” पाठांतर. ३ धुरोळा. ४ आधिक्य. ५ “उदेलें” पाठांतर.

वशिष्ठ ह्यणे भूपति । येश आहे प्रळया अंतीं ।
 न धरी कांक्षया चितीं । जयरूप प्रळय हा ॥ २१ ॥
 तव ते समई सकळ । भार्गव देखती माहाबळ ।
 क्षेत्रीअंतक केवळ । अति सत्वर पातला ॥ २२ ॥
 जटा सुटल्या पुष्टीवरि । धनुष्यबाण असे करीं ।
 माहावीर वल्कलधारी । रामाकडे येतसे ॥ २३ ॥
 धाकें राजा दशरथ । ह्यणे मांडला अनर्थ ।
 क्षेत्रीअंतक हा येथार्थ । कैचा येथें पातला ॥ २४ ॥
 पुढें जाला त्वरें राजा । ह्यणे भार्गवा अर्घ्यपूजा ।
 करीन तुझी योगीराजा । मज सनाथ करावें ॥ २५ ॥
 राजा भाकितसे दैन्य । भार्गवा नाही तें गुमान ।
 रामासन्मुख येऊन । काथे बोलता जाला ॥ २६ ॥
 ह्यणे अरे रे राजकुळा । स्त्रीवध केला तां निर्वळा ।
 कोण पुरुषार्थाचा सोहळा । तिहीं लोकीं गाजविला ॥ २७ ॥
 राम वदे फरशधरा । त्रैलोक्या पीडिती निशाचरा ।
 ते म्या मारिली भृगुकुमरा । माता नव्हे ताटिका ॥ २८ ॥
 मागुता बोले भृगुनंदन । पाळिलें मातेचें वचन ।
 येकवीस वेळां रणकंदन । पृथ्वी निक्षेत्री म्या केली ॥ २९ ॥
 वीरबाहोचें वचन गाढें । क्षेत्री तरि मी तुजपुढें ।
 शक्ति सामर्थ्य रोकडें । पुरुषार्थ तुझा मज दावी ॥ ३० ॥
 भार्गव ह्यणे रे कांबिट । तुवां मोडिलें तें जुनाट ।
 सर्व शक्तीचें राहातें पीठ । सामर्थ्य वैभव हें माझें ॥ ३१ ॥
 हें धनुष्य तेजपुंज । बोढितां जिंकिलें तां मज ।
 घोर च्याप वीरराज । ह्यणवितोसी तरि घेई ॥ ३२ ॥
 प्रतापदिनमणी रघुवीर । काळ न राहे ज्यासमोर ।
 भार्गवा हेळिलें' उत्तर । च्याप झिडकून घेतला ॥ ३३ ॥

तव तो आजानुबाहु चूडामणी । रथीं उभा कोदंडपाणी ।
 सीत चढऊनि ते क्षणीं । शर लाविला तत्काळ ॥ ३४ ॥
 वक्रांग तें वज्रठाण । कान्हाडी वोढिली आकर्ण ।
 वदे भार्गवा हा वाण । कोणेकडे टाकावा ॥ ३५ ॥
 तें देखोन चकित भार्ग । ह्मणे हा अवतार श्रेष्ठवर्ग ।
 वदे माझा गमनमार्ग । त्रैलोकीचा तो मोडी ॥ ३६ ॥
 इतुकें बोलतां वचन । शरें कवळिलें गगन ।
 भार्गवगति खुंटून । रामभातां प्रवेशला ॥ ३७ ॥
 भार्गवगर्वाचा परिहार । रामशरें केला चुर ।
 देव करिती जयजयकार । पुष्पवृष्टी होतसे ॥ ३८ ॥
 नभीं दुंदुभी दणदणाट । राजतुरांचा पुरला पेट ।
 तेणें आकाशाचें पोट । उलों पाहे तडतडां ॥ ३९ ॥
 रामप्रताप अद्भुत गति । ऋषी ब्राह्मणा तोष चितीं ।
 संत महंत पुण्य मूर्ति । समस्त सुख पावले ॥ १४० ॥
 रामआज्ञेकरून । भार्गव गेला लज्यायमान ।
 भूपति आनंदगहन । वन्हाड पुढें चालिलें ॥ ४१ ॥
 नभीं देवाचीं विमानें । चालताती दिव्यायमानें ।
 धरा पृथ्वीच्या भूपानें । राजभारें दाटली ॥ ४२ ॥
 तव दिसे अयोध्यापुर । नेणों जैसें वैकुंठनगर ।
 ध्वजा पताका अपार । कनकमय झळकती ॥ ४३ ॥ ॥
 तोरणें झळकती मुक्तांचीं । जाळांधरें गोपुराचीं ।
 तुरें वाजती पुरीचीं । नाना जिनसी दणदणा ॥ ४४ ॥
 तव त्या कुरवंड्या अंगना । घेऊन आल्या शोभायमाना ।
 आरत्या कौसल्यानंदना । निंबलोण उतरिती ॥ ४५ ॥
 वन्हाडेंसीं राजभार । पुरीं प्रवेशला सीतावर ।
 वेणीस्वामी सुंदर । निजधामीं राहिले ॥ ४६ ॥

हैं सीतेचें सैवर । वाल्मीक बोलिला विस्तार ।
 रम्य रसाळ सुंदर । नाना विळासं करुनि ॥ ४७ ॥
 वाल्मीक बोलिला गहन । तें वांछीत होतें मन ।
 तव त्याचा साभिमान । सर्वज्ञ रायें घेतला ॥ ४८ ॥
 हें बोलणें येथार्थ । कर्ता राम याचा समर्थ ।
 कोणा सांगों हा गुह्यार्थ । माझा मीच जाणें ॥ ४९ ॥
 हे राघवाची कथा । कर्ता मी नव्हे सर्वथा ।
 सत्य आवडलें समर्था । ग्रंथ सिधी पावला ॥ १५० ॥
 रामकथा हे प्रसिध । आइकिल्याचें फळ सिध ।
 येकेकाक्षरें बध । मोक्ष पावती हें वचन ॥ ५१ ॥
 आणी कामना परत्वा । फळ चढवी महत्वा ।
 श्रवण सांडवी लघुत्वा । अमोघ इच्छा पुरविते ॥ ५२ ॥
 भक्ति करितां याचें पठण । अथवा करितां श्रवण ।
 त्याचे मनोरथ पूर्ण । कर्ता राम समर्थ ॥ ५३ ॥
 हें वचन नव्हे मनधरणी । या ग्रंथाची हे आयणी ।
 प्रसिध त्रैलोक्य मिरवणी । ठसा रामकथेचा ॥ ५४ ॥
 जें रघोत्तमाचें चरित्र । तें सर्व भावें पवित्र ।
 ज्याच्या श्रवणें सत्पात्र । धन्य होइजे त्रिजगीं ॥ ५५ ॥

*

१ एकैकमक्षरं पुंसां महापातकनाशनम् । २ तत्त्वनिर्णयाची इच्छा.

* विवाहमंगलीं याचें पठण । अथवा करितां श्रवण ।

वधुवरांचे मनोरथ पूर्ण । कर्ता राम समर्थ ॥ १ ॥

मनोभावें श्रवणमनन । हें चि जन्माचें सार्थक जाण ।

जेणें जोडती सहुरुचरण । जें अधिष्ठान सर्व सुखान्त्रें ॥ २ ॥

अशी हि या ग्रन्थाची फलश्रुति समजावी.

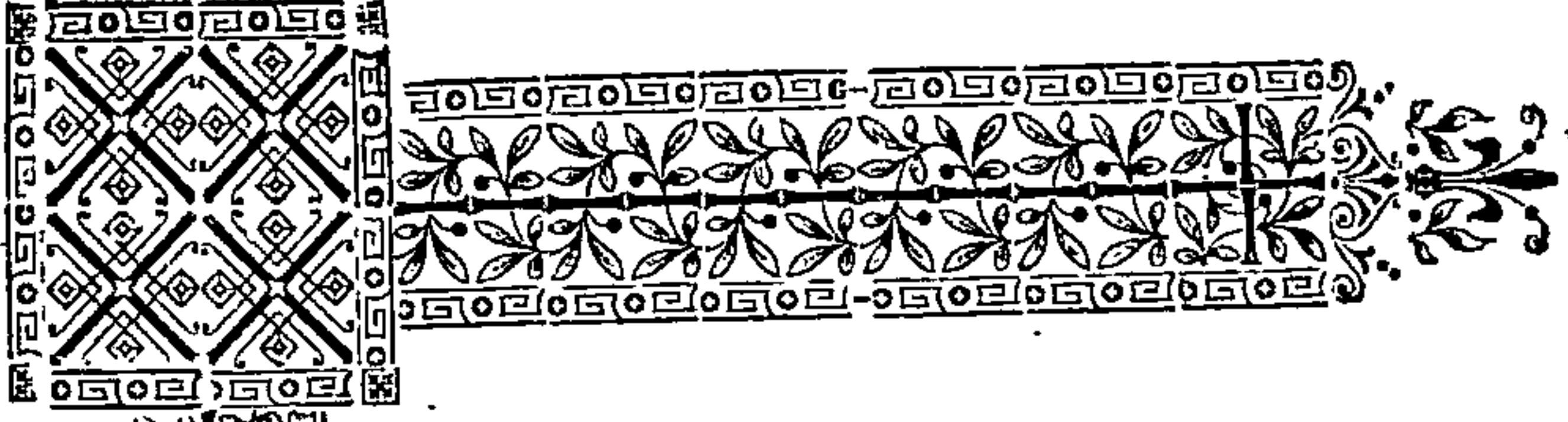
जें जें भक्ताचें अंतकर्णीं । तें तें पुरवी च्यापपाणीं ।
 याकारणें सर्वगुणी । रघुनाथजि भजावें ॥ ५६ ॥
 शुध कार्तिकी चतुर्दसी । ग्रंथ पावला सिधीसी ।
 रामपदांबुजीं विळासी । अनन्य भावें ठेविला ॥ १५७ ॥
 इति श्री रामायणे । आदिकांडे । सीतास्वयंवरो नाम । समास ॥ १४ ॥
 संपूर्णमस्तु ॥ श्रीरामार्पणमस्तु ॥ शुभं भवतु ॥ ७ ॥

१ बाडांत यानंतर च “ इति श्री ” वगैरे ग्रन्थसमाप्तीचा मजकूर असून नंतर “शुध कार्तिकी चतुर्दसी” ही ओवी दिली आहे. त्यानंतर पुढील श्लोक आहेत.

यदक्षरं पदभ्रष्टं मात्राहीनं च यद्भवेत् ।
 तत्सर्वं क्षम्यतां देव राघवाय नमोस्तु ते ॥ १ ॥
 अक्षरबिंदुमात्राणि पदपादाक्षराणि च ।
 न्यूनानि चातिरिक्तानि क्षम्यतां परमेश्वर ॥ २ ॥
 तैलाद्रक्षेज्जलाद्रक्षेद्रक्षेत्रिशथिलबंधनात् ।
 मूर्खहस्ते न दातव्यमेवं वदति पुस्तकम् ॥ ३ ॥
 भग्नपृष्ठकटिग्रीवास्तब्धवृत्तिरधोमुखम् ।
 कष्टेन लिखितं ग्रन्थं यत्नेन प्रतिपालयेत् ॥ १ ॥

व नंतर पुढील ओवी असून शेवटीं एकंदर ओवीसंख्या दिली आहे.
 समर्थस्वामीकृपा श्रेष्ठ । सकळ कल्याण वरिष्ठ ।
 त्याची दया श्रेष्ठ । मज केशवासी ॥ १ ॥

श्री

रामदास आणि रामदासी

ग्रन्थमाला

श्री

रामदास आणि रामदासी ग्रन्थमाला

श्री क्षेत्र जांब, चाफळ, सज्जनगड, डोमगांव, शिरगांव, टाकळी, इंदूरबोधन, भालगांव, कण्हेरी, तीसगांव, तडवळे, बीड, मठे, येक्केळी, परळी, अंबाजोगाई, निलंगे, आपचंद, तंजावर, मन्नारगुडी इत्यादि मठांतील रामदासी संग्रह मिळवून तो प्रकाशित करण्याचें काम आह्मीं सुरू केलें आहे. खुद्द श्रीकल्याणस्वामींच्या हातचा संग्रह आह्मांस उपलब्ध झाला आहे. श्रीसमर्थींचे शिष्य व प्रशिष्य यांच्या कवितेचा विपुल संग्रह सभेला मिळाला आहे. श्रीसमर्थसांप्रदायाचा इतिहास लिहिण्यास अत्यंत उपयुक्त अशा कागदपत्रांचा हि संग्रह सभेजवळ झाला आहे. मराठ्यांच्या इतिहासाचें खरें रहस्य या सर्व संग्रहावरून व्यक्त होणार आहे. ही सर्व कविता व कागदपत्रे वगैरे छापलीं जाणें अत्यंत आवश्यक आहे. हें कार्य हल्लीं होत आहे त्याहून त्वरित व्हावयास पाहिजे अशा फार इच्छा आहे. पण काय करावें ? एक हजार कायम ग्राहक मिळतील तर वर्षाचे दोन भाग काढणें अगदीं शक्य होईल. ज्या सांप्रदायानें एकवार धर्मसंमूढचेत महाराष्ट्राला महाराष्ट्रधर्म शिकवून त्यांत चैतन्य उत्पन्न केलें, त्या सांप्रदायांतील ग्रंथांचा संग्रह करण्यास उभ्या महाराष्ट्रांत एक हजार कायम ग्राहक मिळणें काय अशक्य आहे ? प्रत्येक विचारी, इतिहासप्रिय, धर्मशील महाराष्ट्रीय या मालेचा कायम ग्राहक होईल असा भरंवसा आहे. ज्या सद्गृहस्थांनीं ग्रंथमालेस कायम ग्राहक होऊन आजपर्यंत मदत केली त्याबद्दल सभा आभारी आहे.

आतांपर्यंत श्री रामदास आणि रामदासी ग्रन्थमालेपैकीं प्रसिद्ध झालेल्या पुस्तकांची किंमतीसह यादी पुढें देत आहे. बहुतेक सर्व पुस्तकांचा आकार डेमी अष्टपत्री धरला आहे. ह्या खटाटोपापासून द्रव्यरूपानें कांहीं उत्पन्न झाल्यास त्याचा विनियोग सांप्रदायाकडे च होत आहे व होईल.

१ श्रीमत् दासबोध

(अस्सल व सटीप, अक्षर ठळक, आवृत्ति ३ री)

श्रीसमर्थानीं श्रीकल्याणस्वामींच्या हातानें लिहवून स्वतः शोधलेल्या अस्सल पोथीवरून आर्ली हा ग्रंथ छापविला आहे. श्रीसमर्थींच्या हयातींत काढलेल्या तसविरीवरून त्यांचें चित्र व त्यांच्या प्रत्यक्ष पादुकांचें चित्र अशीं दोन चित्रें एकत्र दिलीं आहेत. शिवाय मूळ प्रतीच्या एका पाठपोट पृष्ठाचें व शके १६१६ तील सोनेरी प्रतीतील एका पृष्ठाचें अशीं दोन चित्रें त्या त्या ठिकाणीं दिलीं आहेत. जरूर त्या टिपा देऊन कठीण व कूटात्मक ओव्यांचा सांप्रदायिक अर्थ दिला आहे. दासबोधांतर्गत श्रीसमर्थचरित्र व श्रीसमर्थसांप्रदायाचीं लक्षणें देऊन रा. शंकर श्रीकृष्ण देव यांनीं विस्तृत प्रस्तावना लिहिलेली निराळी बांधली आहे. ग्रंथातील हजारों विषयांची शेवटीं सूची दिली आहे. एकंदर पृष्ठसंख्या ६५० वर आहे. रेशमी प्रतीची किंमत रुपये २, कापडीची व सुख्या पोथीची किं. रु. १०१२ आहे व प्रस्तावनेची किंमत ०९ आहे; परंतु दासबोधाबरोबर घेणारास ०४.

२ श्रीसमर्थींचीं दोन जुनीं चरित्रें

श्रीसमर्थींचीं चरित्रें आतांपर्यंत जेवढीं प्रकाशित आहेत, तेवढीं सर्व त्यांच्या पश्चात् ८०।९० वर्षांनंतर लिहिलेलीं आहेत. प्रत्यक्ष त्यांना ज्यांनीं पाहिलें होतें, त्यांचा ज्यांना अनुग्रह होता, अशा एकाद्या शिष्यानें लिहिलेलें त्यांचें चरित्र प्रकाशित नव्हतें, तें या पुस्तकांत शेवटीं दिलें आहे. श्रीरामदास व श्रीशिवाजी महाराज इत्यादि विषयांवर रा. देव यांनीं लिहिलेली प्रस्तावना या भागाला जोडली आहे. या ग्रंथाची पृष्ठसंख्या २९० आहे. किंमत रु. १.

३ श्रीसमर्थांची कविता

यांत खुद्द श्रीकल्याणस्वामींच्या हातच्या बाडावरून श्रीसमर्थांची कविता छापली आहे. श्रीसमर्थांचे रामायण, ओव्या शतके १४, स्फुट अभंग ३२८, षड्विपु, पंचीकरणयोग, चतुर्थमान, मानपंचक, पंचमान, स्फुट प्रकरणे ६९, 'प्रमाणिका' वृत्तांतील फार बहारीचे स्फुट श्लोक प्रकरणे ६१, इतकीं प्रकरणे या भागांत आहेत. कल्याणस्वामींच्या हस्ताक्षराचे आरंभी चित्र दिले आहे. रा. देव यांनी लिहिलेल्या प्रस्तावनेत श्रीसमर्थांचा शिष्यसांप्रदाय, श्रीसमर्थांचे मठ, श्रीसमर्थांचे रामायण व श्रीसमर्थांची कविता, अशी चार प्रकरणे आहेत. समर्थांची बहुमोल अशी बरी च अप्रकाशित कविता या ग्रन्थांत आली आहे. पृष्ठसंख्या ५५० वर आहे. किंमत रु. २.

४ श्रेष्ठांची कविता

श्रीसमर्थांचे वडिल बंधु गंगाधर; यांना च रामीरामदास उर्फ श्रेष्ठ हणत. भक्तिरहस्य व सुगमोपाय असे यांचे दोन अप्रतिम ग्रन्थ व इतर स्फुट कविता या भागांत दिली आहे. भक्तिरहस्याचा विषय नांवावरून च व्यक्त होत आहे. ग्रन्थ फार च प्रेमळ आहे. सुगमोपाय हा ग्रन्थ वेदांतपर असून त्यांत तत्त्वमसि या महावाक्याचा विचार केला आहे. प्रस्तावनेत रा. देव यांनी अप्रकाशित साधनांवरून श्रेष्ठांचे अल्प चरित्र दिले आहे व श्रेष्ठांच्या कवितेचे रहस्य दाखविले आहे. पृष्ठसंख्या ५२५ वर आहे. किंमत रु. २.

५ श्री श्लोक मनाचे

हे खुद्द श्रीकल्याणस्वामींच्या हातच्या बाडावरून छापले आहेत. मनाचे श्लोक हणजे श्रीसमर्थांच्या एकंदर शिकवणीचीं

सूत्रें होत. प्रत्येक श्लोकावर श्रीसमर्थवचनाधारेण विपुल टिपा दिल्या आहेत, कीं तें एकदोन सर्व श्लोकांचा अर्थ लहान मुळांना हि समजावा. शके १५७१ चे सुमारास श्रीक्षेत्र चाफळ येथें, अंगापुर डोहांतून काढून, ज्या श्रीरामाच्या मूर्ति श्रीसमर्थानीं स्थापन केल्या, त्यांचें चित्र आरंभीं देऊन एकंदर श्लोकांचें स्वरूप प्रस्तावनेंत दर्शविलें आहे. शेवटीं श्लोकांचें संस्कृत रूपांतर देऊन पाठ करण्यास उपयुक्त अशी सूची दिली आहे. पुस्तक खिशांत मावण्याजोगें झालें आहे. किंमत आ. ६५

६ स्वानुभवदिनकर

या ग्रंथाची मौज अशी आहे कीं, तो प्रत्यक्ष श्रीसमर्थशिष्यानें लिहिला असल्यामुळे त्यांत श्रीसमर्थविषयीं व श्रीसांप्रदायाविषयीं पदोपदीं जे उल्लेख आले आहेत ते प्रेमळ वाचकांस संसाराचा विसर पाडून श्रीसमर्थचरणीं आनन्दांत लोटांगण घालावयास लावतील. असा हा प्रासादिक ग्रंथ श्रीसमर्थसांप्रदायिकांना आवडता झाल्यावांचून राहणार नाही, अशी मला पूर्ण खात्री आहे. दिनकरांनीं विचारावें व श्रीसमर्थानीं सांगावें अशा संवादरूपाचा हा ग्रंथ आहे; ह्यांजें ग्रंथांत श्रीसमर्थींचीं च वचनें पुष्कळशीं आहेत. पृष्ठसंख्या ५०० वर. श्री दिनकरांनीं ज्या वृद्धेश्वराचे देवाल्यांत पुरश्चरण केलें, त्यांचें चित्र आरंभीं देऊन, प्रस्तावनेंत त्यांचें चरित्र दिलें आहे. किंमत १०१२

७ दासविश्रामधाम

श्रीमत् दासबोधाच्या तिप्पट मोठा असा हा श्रीआत्माराममहाराज-कृत श्रीसमर्थचरित्रपर मौल्यवान ग्रंथ छापत आहे. संपूर्ण ग्रंथाची आगाऊ किंमत ४॥ रु. देऊन जे आगाऊ वर्गणीदार झाले आहेत, त्यांकरितां २४८ पृष्ठांचा प्रथम खंड तयार झाला आहे. इतरांस मागाहून संपूर्ण ग्रंथाची किं. रु. ६

८ समर्थप्रताप

श्री वेणुवाई यांच्या परंपरेंतील गिरिधरस्वामी, मठ बीड, यांनी हा प्रताप अत्यंत प्रेमभरानें वर्णिला आहे. गिरिधरांना लहानपणीं श्रीसमर्थांचा कांहीं काळ सहवास घडला असल्यामुळें श्रीसमर्थांचें हें चरित्र फार च हृदयंगम व विश्वसनीय झालें आहे. त्याचे २१ समास आहेत. ग्रन्थाची पृष्ठसंख्या १४४ असून ८६ पृष्ठांच्या प्रस्तावनेच्या पहिल्या भागांत गिरिधरांच्या एकंदर ४१ ग्रन्थांचें पर्यालोचन केलें आहे व दुसऱ्या भागांत श्रीसमर्थांच्या कांहीं गोष्टी दिल्या आहेत ग्रन्थामध्ये (१) प्रत्यक्ष श्रीसमर्थांचें (२) श्रीक्षेत्र चांफळचें व (३) श्रीसमर्थसमाधीचें, अशीं तीन चित्रें दिलीं आहेत. बांधणी कापडी सुबक केली आहे. किंमत ४१२

९ श्रीसांप्रदायाचीं कागदपत्रें

१० श्री करुणाष्टकें

११ श्रीसमर्थांचीं लघुकाव्यें

} छापत आहेत

१२ सीतास्वयंवर

श्रीसमर्थांच्या श्रेष्ठ शिष्यिणींपैकीं श्रीवेणावाई यांचा हा प्रेमळ ग्रन्थ होय. त्यांचा अधिकार फार मोठा होता. महाराष्ट्रबंधुभगिनींना अत्यंत प्रिय व्हावा असा हा ग्रन्थ आहे. किंमत ४१०

तयार असलेल्या वरील नऊ ग्रन्थांची किंमत रु. १६७७ होते, परंतु ते सर्व घेऊन, पुढील भाग जसजसे तयार होतील तसतसे ते घेण्याचें आश्वासन देणाऱ्या मालेच्या कायम ग्राहकांस वरील नऊ ग्रन्थांची किंमत अवधी रु. १३७५ पडते. टपालखर्च सर्वांना च वेगळा. तरी सवड असणाऱ्या प्रत्येक महाराष्ट्रीयानें कायम ग्राहक होऊन या बहुमोल ग्रन्थांचा संग्रह करावा अशी विनंति आहे.

चिटणीस-सत्कार्योत्तेजक सभा-धुळें, खानदेश.

REFBK-0019887

REFBK-0019887